

Börtönügyi Szemle

2006. 4. szám

A Magyar Büntetés-végrehajtási Szervezet
szakmai és tudományos folyóirata

25 éves a Börtönügyi Szemle
1981–2006

BÖRTÖNÜGYI SZEMLE

Kiadja a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága

Megjelenik negyedévente ★ Huszonötödik évfolyam 4. szám

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Elnök:

CSERE LÁSZLÓ

Tagok:

DR. CSORDÁS SÁNDOR

DR. HUSZÁR LÁSZLÓ

DR. KABÓDI CSABA

DR. LÖRINCZ JÓZSEF

DR. MEZEY BARNA

DR. NAGY FERENC

DR. VÓKÓ GYÖRGY

Főszerkesztő:

YAZBEKNÉ SZABÓ KATALIN

Felelős szerkesztő:

DEÁK FERENC ISTVÁN

Nyomdai előkészítés:

Pintér Bt.

A nyomdai munkálatokat
a Duna-Mix Nyomda végzi.

Felelős vezető:

KÖVÁRI ZOLTÁN

ISSN 1417-4758

A szerkesztőség címe:

1054 Budapest V.,

Steindl Imre utca 8.

Telefon/fax: 332-4778

SZÁMUNK SZERZŐI

Borbély László újságíró, Börtönújság;
Deák Ferenc István felelős szerkesztő,
Börtönügyi Szemle; **Fliegauf Gergely**
főiskolai tanársegéd, RTF Bv. Tanszék;
Dr. Harsányi Kornélia főorvos, BVOP;
Dr. Jancsák Ramóna ügyészségi fogal-
mazó, Tatabányai Városi Ügyészség; **Dr.**
Juhász Zsuzsanna egyetemi adjunktus,
Szegedi Tudományegyetem Állam- és
Jogtudományi Kar; **Dr. Király Klára**
ügyvédjelölt, Dr. Nagy Magdolna Ügy-
védi Iroda; **Kolesza Krisztina**, a BVOP
kiemelt főreferense; **Koncz Klára**, a
BVOP kiemelt főreferense; **Dr. Kondo-**
rosi Ferenc államtitkár, Igazságügyi és
Rendészeti Minisztérium; **Dr. Lőrincz**
József egyetemi docens, ELTE Állam-
és Jogtudományi Kar; **Pesti Ferenc** biz-
tonsági tiszt, Bács-Kiskun Megyei Bv.
Intézet; **Prof. Dr. Ruzsonyi Péter** főis-
kolai tanár, tanszékvezető, RTF Bv. tan-
szék; **Dr. Sós-Tóth Adrienn** jogász,
Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium
Igazságügyi Hivatala.

A fotókat **Apró Andrea** készítette.

Szerkesztőségünk olyan dolgo-
zatokat vár a szerzőktől, ame-
lyek a társadalmi devianciákat, a büntetés-végrehajtásra
vonatkozó joganyagot (különös tekintettel a jogtörténeti
vonatkozásokra és az EU jogharmonizációs tematikára),
a fogvatartás, a fogvatartotti népesség sajátosságait, prob-
lematikáját, a tudományos közvélemény által elfogadott
tudománysszakok (kriminológia, szociológia, pszichiátria,
pszichológia, vezetéselmélet, pedagógia, műszaki tudom-
mányok, stb.) szempontjából elemzik, értékelik. A dolgo-
zatok eredetéről és tartalmaért a szerző vállalja a

Közlési feltételek

felelősséget. A kéziratokat
egyen ezért kérjük írják alá, tűn-
tessek fel munkakörüket, munkahelyüket, telefonszám-
ukat, lakcímüket és – ha van – tudományos fokozatukat is.
Ezen kívül a tanulmányokat számítógépes adathordozón
is szíveskedjenek megküldeni. **Szerkesztőségünk min-**
denkor fenntartja magának a jogot – a szerzővel
egyeztetve – a kéziratok stilizálására! Olyan kézirat-
okat, melyeket nem rendeltünk meg, illetve a szaklektorok
nem tartottak közlésre alkalmasnak, nem küldünk vissza
és nem örözkünk meg!

Kondorosi Ferenc

A biztonság új dimenziói¹

A biztonság fogalmának átalakulása

A biztonság – „vitatott koncepció”. Ezzel a megállapítással a biztonságpolitikával foglalkozó szerzők többsége egyetért. Egyetértenek abban is, hogy a biztonság fogalmába beleértendő az alapvető értékek sérelemtől való mentessége (úgy az egyének, mint a csoportok tekintetében), azonban az már vitatott, hogy az elemzés középpontjában az egyéni, a nemzeti, vagy a nemzetközi biztonság álljon. A hidegháború időszakában a legtöbb e témában született tanulmány a nemzeti biztonság ideáját helyezte előtérbe, amelyet jellemzően militáris terminusokkal közelítettek meg. Az érdeklődés középpontjában – mind a tudományos, mind a politikai megközelítés tekintetében – azok a katonai adottságok, képességek álltak, amelyeket az államnak annak érdekében kellett fejlesztenie, hogy a vele szemben fölmerülő fenyegetéseket hathatósan kezelni tudja. Manapság e megközelítést sokan etnocentrikus és túlságosan szűken definiált mivoltára hivatkozva kritizálják. Számos szerző érvel amellett, hogy a szűklátókörű nemzeti biztonságot fel kell váltania egy más megfontolásokat is magában foglaló biztonság-koncepciónak. Barry Buzan *„People, States, and Fear”* című tanulmányában egy olyan biztonság-felfogás mellett teszi le a garast, amely politikai, gazdasági, társadalmi, környezeti, valamint katonai aspektusokat egyaránt magában foglal, továbbá szélesebb nemzetközi terminusokkal meghatározott. Buzan szerint *„a biztonság tekintetében a fejtegetések tárgya a fenyegetettségtől való szabadságra törekvés. Amennyiben e vita a nemzetközi rendszer kontextusában bontakozik ki, úgy a biztonság az államok és a társadalmak azon képességére vonatkozik, hogy hogyan tudják fenntartani független identitásukat és funkcionális integritásukat”*. Buzan munkája érdekes és fontos kérdéseket vet föl a tekintetben, hogy vajon a nemzeti és a nemzetközi biztonsági megfontolások kompatibilisek lehetnek-e, és hogy az államok a nemzetközi rendszer jellemzőinek tükrében vajon képesek lennének-e jóval kooperatívabb nemzetközi és globális terminusokban gondolkodni.

A nemzeti és a nemzetközi biztonság közötti lényeges különbségek elsődleges fontosság-gal történő hangsúlyozása azonban nem minden biztonságpolitikai kutató szerint megfelelő megközelítés. Vannak ugyanis, akik azzal érvelnek, hogy az állam és az állam-közi viszonyokra helyezett hangsúly nem veszi figyelembe kellően a világpolitikában – különösen a hidegháború befejeződésével – bekövetkezett alapvető változásokat. Néhány szerző számára a jelenlegi világunkat karakterizáló integráció és fragmentáció párhuzamos folyamata azt jelenti, hogy jóval nagyobb figyelmet kell fordítani az úgynevezett „társadalmi biztonságra”. E nézőpont szerint a növekedő integráció – például az olyan régiókban, mint az Európai Unió – alapjaiban változtatja meg a klasszikus nemzetállamokon alapuló politikai rendet. Ezzel párhuzamosan a különféle államok fragmentációja – mint a Szovjetunióé vagy Jugoszláviáé

¹ „A biztonság dimenziói. Jogbiztonság, közbiztonság, biztonságos környezet” című – az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium által 2006. november 16-án rendezett – konferencián elhangzott előadás szövege.

– új problémákat termeltek ki, különösen a határok, a kisebbségek, valamint a rendező ideológiák tekintetében, s mindezek együttvéve fokozódó regionális instabilitást eredményeztek. Ez vezetett ahhoz a felfogáshoz, amely szerint a biztonsági elemzők figyelmének középpontjába az államok helyett inkább az etno-nacionális csoportoknak kell kerülniük.

Ezzel egy időben mások azzal érvelnek, hogy a nemzeti és a nemzetközi biztonságra helyezett hangsúly kevésbé helyénvaló az embrionális állapotban lévő globális társadalom poszt-hidegháborús korszakának fejlődésében. Hasonlóan a társadalmi biztonságot hangsúlyozó teoretikusokhoz, ők is a nemzetállamok fragmentációjára mutatnak rá, azonban érveik szerint nem az etno-nacionális szintre kellene a társadalomra nagyobb figyelmet fordítani, hanem a globális társadalomra. Ezen szerzők véleménye szerint a jelenlegi trendek egyik legfontosabbika a globalizáció széles körű kibontakozása. Úgy tartják, hogy e folyamat új kockázatokat és veszélyeket is magával hoz. E körbe pedig olyan új kockázatok tartoznak, mint például a nemzetközi terrorizmus, a globális pénzügyi rendszer összeomlásának lehetősége, a globális felmelegedés, valamint a nukleáris balesetek veszélyei. Mindezek a biztonságot az egész világra kiterjedően képesek veszélyeztetni, s olyan problémákként tekintünk rájuk, mint amelyek erőteljesen kívül esnek a nemzetállamok kontrollján. Meggyőződésük szerint e problémákat eredményesen csak egy globális közösség fejlődése képes kezelni.

Más, a globalizációról író szerzők az új biztonsági kérdések tekintetében az állam átalakulására, valamint az új évszázad első éveire helyezik a hangsúlyt. A 2001. szeptember 11-i események következményei, valamint az ezt követő erőszak új korszaka tekintetében Jonathan Friedman szerint olyan világban élünk, ahol „a vertikális és a horizontális, valamint a nemzeti és az osztály polarizáció erőszakossá, és ahol az erőszak sokkal globalizáltabbá, ugyanakkor fragmentáltabbá is válnak”. Ez pedig már nem az államok közötti háború, hanem azon szubállami konfliktusok kérdése, amelyek globálisan szervezettek és finanszírozottak, és amelyekben az államok a szereplők egyikévé váltak. E felfogás képviselői számára a 2001. szeptember 11-ét követő korszak egy új és különösen veszélyes periódus a világtörténelemben.

A humán biztonság koncepciója

A biztonsággal kapcsolatos paradigmaváltás az egyén-központú gondolkodás részeként a biztonság átfogó, érték- és emberközpontú megközelítését eredményezte, amely magában foglalja azokat a biztonságot fenyegető kockázati tényezőket, amelyek az egyén mindennapi életét veszélyeztetik, a munka világának globális átalakulásától kezdve az egészséges környezet igényén át a nemzetközi terrorizmusig. A biztonság fogalmába a fegyveres konfliktusok nélküli helyzet, illetőleg azok kezelése, valamint a szintén fegyveres erővel és rendészeti eszközökkel védelmezett nemzeti biztonságon kívül újabb – alapvető – kategóriák kerültek.² Az új típusú kockázati tényezőkkel szembeni védelem már nem csak az állam felelőssége, nem merül ki az állam kötelességében a területén élők fizikai biztonságának megteremtésében és a hagyományos katonai fenyegetés elhárításában. A koncepció az egyén felelősségére is épül, az élet olyan alkotó irányítására, amely megpróbál alkalmazkodni az új kihívásokhoz: példá-

2 A humán biztonság fogalmáról részletesen lásd: Száraz Enikő: A nemzetközi biztonság felfogása a 21. században. A humán biztonság dimenziói. Acta Humana, 2004/2. 7-23. o.

ul mint fogyasztók el kell döntenünk, megpróbáljuk-e elkerülni a genetikailag módosított terményeket, élelmiszereket, vagy sem.

Napjainkban minden korábbinál több kockázatnak vagyunk kitéve (környezeti, személyközi, életstílusbeli, orvosi, közbiztonsági és technológiai kockázatok rövid és hosszú távon.) Legtöbbjükre azonban sajnos már nem vagyunk befolyással. Ulrich Beck, német szociológus szerint kockázattársadalomban (Risikogesellschaft) élünk³, és elvesztettük a realitás zsinórmértékeit. A nem szándékolt következmények a fejünkre nőttek. Az ipari társadalom olyan társadalmi és ökológiai kockázatokat termelt, amelyek fokozatosan kivonták magukat az emberi ellenőrzés alól. Korunk társadalmá önmagával került szembe. A gazdasági fejlődés társadalomra és környezetünkre nézve ésszerűtlen hajszoalása – a Földet és ezzel együtt az emberiséget érintő – visszafordíthatatlan hatásokkal jár.

A globalizáció jelenségének pozitív hatásai mellett, az egyént és a társadalmat nehezen kezelhető negatív impulzusok érik. A hagyományos biztonságról a humán biztonságra helyezett hangsúly azt jelenti, hogy a biztonságot olyan átfogó fogalomként kell meghatározni, amely a katonai jellegű veszélyforrások mellett tartalmazza mindazokat a kockázatokat, amelyekkel az egyén korunkban szembesül, amelyek életét, mindennapjait befolyásolják, s amelyek elkerülése vagy kiküszöbölése nemzetközi együttműködés kereteiben valósítható meg. A kockázati tényezőkkel szembeni eredményes küzdelmet ugyanis egyedül és elkülönítetten sem az egyén, sem a társadalmi közösségek, sem az állam, sem az államok tömörülése nem folytathat. A jelzett veszélyekkel szemben az összehangolt, együttes küzdelem folytatása a követelmény, mivel nagyon kevés az olyan új típusú kockázat, amely a nemzeti határokhöz alkalmazkodna.

A humán biztonság nem veti el a hagyományos biztonság tárgyának szükségszerűségét, de a biztonság fogalmát új dimenziókkal bővíti ki (*redefinition of security*), amely kockázati tényezőkkel szembeni fellépésnek is alapfeltétele az állami integritás biztosítása (mint a hagyományos biztonság koncepciójában), azonban a biztonság alanya már nem az állam, hanem az ember, mind individuális, mind közösségi, mind pedig globális értelemben. A humán biztonság alapkonceptiója az egyes egyén védelme és az emberhez méltó környezet és életminőség alapvető feltételeinek biztosítása. Ez az ember-központú koncepció egyéni szinten a mindennapok méltóságát és biztonságát jelenti, míg társadalmi szinten békét, társadalmi igazságosságot, az emberi jogok garantálását, szabadságot, demokratikus államberendezkedést, jogállamiságot, egészséges környezetet, fenntartható gazdasági fejlődést jelent. A humán biztonság fogalmának lényege és jelentősége tehát, hogy alapjaiban változtatja meg a hidegháborús, területekhez és szuverenitáshoz kapcsolódó, ún. realista biztonságfogalmat, felcserélve azt egy emberközpontú biztonságfelfogással, amely a hangsúlyt a fegyverkezéstről és az erőpolitikáról az egyén életével kapcsolatos alapvető tényezőkre, a fenntartható humán fejlődésre helyezi. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy az állam biztonsága jelentéktelen lenne, tény azonban, hogy a 21. századra az egyént és a társadalmi közösségeket sokkal több veszélyforrás éri, mint az államot.

3 Ulrich Beck: A kockázattársadalom – Út egy másik modernitásba. Bp. Századvég Kiadó, 2003.

A *kockázati társadalom* kifejezésben a kockázat elsősorban a fejlett ipari társadalmak által jelentett azon kockázatokra vonatkozik, amelyek már magát az életet veszélyeztetik globális mértékben. Ezen kockázatok (például ökológiai, genetikai veszélyek, radioaktív sugárzás, kémiai szennyezés) egyre nagyobb mértékben befolyásolják már nemcsak a társadalmi fejlődést, hanem magára a társadalom alapvető viszonyaira is visszahatnak. Az önkényes és öncélúvá váló technikai-gazdasági fejlődés szándékolatlan "mellékhatásaként" fellépő veszélyeiről van itt szó (például környezeti károk, a nyersanyagforrások kimerítése), illetve arról, hogy a fejlődés potenciális önveszélyeztetést jelent (például génsebészet, atomtechnika). Ezek az emberi észlelőképesség által közvetlenül már nem felfogható, a túlélést veszélyeztető kockázatok időben, térben és társadalmilag már nem határolhatók le; nem vonatkoznak rájuk az okság, felelősség és vétkesség jelenleg uralkodó szabályai. Ezek a kockázatok már nem kompenzálhatók, és nem biztosítható ellenük védelem. A felmerülő új kockázatok – már mindenkire vonatkozó voltak miatt is – a háttérbe szorítják az eddigi társadalmakra jellemző, a javak eloszlásainak egyenlőtlensége miatt fennálló konfliktusokat.

A kockázati társadalom kialakulása együtt halad és összekapcsolódik az individualizációs folyamattal. Az örökölt szokások, erkölcsök, közösségi formák, ellenőrzési módok és biztonságok csökkenésével a személyiség egyre jobban rákényszerül arra, hogy saját életét (esélyeivel és kockázataival együtt) önmaga formázza meg. Ennyiben az individualizáció egyik aspektusának fogható fel a kockázatok hasonló átalakulása is, melyben a hatások közvetlenül egyes egyének tömegeire hatnak, mindenféle közvetítő társadalmi struktúrák nélkül.

A humán biztonságot veszélyeztető tényezők

A kialakult új világrend útkereséseiben előtérbe került az – embert és az emberi közösségeket fenyegető valamennyi hagyományos és újszerű veszélyt figyelembe vevő – összetett biztonságfogalom megfogalmazása, a „*redefining security*” törekvés vezetett el az ENSZ keretében 1994-ben a „*Redefining Security: The Human Dimension*” c. jelentéshez⁴, amely megalapozta a humán biztonság tartalmi összetevőinek korántsem lezárult, széles körű kutatását és a leszűrt következtetések változatos megfogalmazását.

Az ENSZ Fejlesztési Programjának (*United Nations Development Programme*) jelentése összegezte a Földet és lakóit sújtó veszélyforrásokról végzett globális felmérés eredményeit. A jelentés a biztonságot veszélyeztető tényezőket két szinten osztályozza:

- 1.) lokális szinten jelentkező veszélyforrások:
 - a) gazdasági biztonságot (*economic security*),
 - b) élelmiszerbiztonságot (*food security*),
 - c) egészséget (*healthy security*),
 - d) természeti környezetet (*environmental security*),
 - e) személyes biztonságot (*personal security*),
 - f) közösségi biztonságot (*common security*), valamint
 - g) politikai biztonságot (*political security*) veszélyeztető tényezők;

4 „New Dimensions of Human Security” – http://hdr.undp.org/reports/global/1994/en/pdf/hdr_1994_ch2.pdf (2006. 10. 28.)

2.) globális szinten jelentkező veszélyek:

- a) népességnövekedés (*population growth*),
- b) globális szintű jövedelemkülönbségek (*disparities in economic opportunities*),
- c) növekvő nemzetközi migráció (*migration pressures*),
- d) természeti környezet pusztulása (*environmental degradation*),
- e) kábítószer-kereskedelem (*drug-trafficking*),
- f) nemzetközi terrorizmus (*international terrorism*).

A humán biztonság és az emberi jogok

A 20. század második felében megjelent globális problémákra adott „emberi jogi válasz” hívta életre az emberi jogok harmadik generációját.⁵ Ezek a harmadik generációs jogok két csoportba sorolhatók:

- a fejlődő világbeli nemzeti erők követeléseit és a hatalom globális újraelosztásának igényét megjelenítő jogok: a népek joga a politikai, gazdasági, szociális és kulturális önrendelkezéshez, a népek joga a gazdasági és szociális fejlődéshez, valamint az emberiség közös örökségéből való részesedéshez;
- az államok eredménytelensége vagy tehetetlensége miatt megfogalmazott jogok: a békéhez való jog, az egészséges környezethez való jog, a humanitárius segélyhez való jog katasztrófák esetén.

A harmadik generációs jogok névadója, Karel Vasak szerint a jogok harmadik nemzedéke a szolidaritás megvalósítására irányul. Ha azonban – a hagyományos értelmezésből kiindulva – az emberi jogokat alkalmazható, érvényesíthető, az államon számon kérhető egyéni jogosultságnak tekintjük, meg kell állapítanunk, hogy a harmadik generációs jogok nem sorolhatóak az emberi jogok körébe. Az emberi szolidaritással, a békével és a fejlődéssel kapcsolatos, jogként megfogalmazott igényeknek sem az alanya, sem a kötelezettje, sem a tartalma nem világos. Nem határozható meg pontosan, hogyan jelenhet meg e jogok alanyaként a közösség, illetve a nép, nem egyértelmű, hogy mely államokat, illetve egyéb jogalanyokat terhelnek a kötelezettségek, továbbá nem írható körül e jogok tartalma sem, vagyis az a magatartás, amelyet a kötelezettnek a jogosulttal szemben tanúsítania kell. Kivételnek számít az egészséges környezethez való jog, amely – legalábbis részben – értelmezhető negatív jogként is.⁶

A harmadik generációs jogi igényekkel jelent meg a „csoportokat megillető jogok” (*group rights*) követelése. Az ilyen csoportjogok védelme azonban általában nem vált alkotmányos szabályozás tárgyává, de nemzetközi egyezmények és egyes államokban törvények születtek e tárgykörökben.

A csoportjogokat nem lehet egységesen megítélni, mivel a jogosultak köre és a jogok tartalma rendkívül eltérő. Az emberi jogok körében elsősorban azokat a jogi igényeket lehet tárgyalni, amelyek egyéni jogként nevesíthetők és kikényszeríthetők. Az általános emberi jogok konkretizálása például az egészségügy területén a betegjogok köre.

⁵ Lásd részletesen Kardos Gábor: *Emberi jogok egy új korszak határán. Az emberi jogok nemzetközi védelmének néhány problémája a hidegháború elmúltával*. Bp. T-Twins Kiadó, 1995.

⁶ *Emberi jogok*. Szerk. Halmai Gábor és Tóth Gábor Attila. Bp. Osiris Kiadó, 2003. 88. o.

A betegeket megillető jogok megfogalmazása nemcsak azt példázza, hogyan összegezhetők az azonos csoporthoz tartozó emberek egyéni jogosultságai, hanem azt is, hogy a posztindusztriális társadalmakban azelőtt elképzelhetetlen jogosultságok jelennek meg a klasszikus emberi jogok leszármazottaiként. A betegjogok az orvostudomány fejlődésével és a betegek önrendelkezését alapul vevő, modern bioetikai szemlélettel állnak összefüggésben.

A humán biztonság és az emberi jogok viszonyát néhány konkrét példán keresztül, hazánk joggyakorlatát is érintve célszerű bemutatni. Az egészséges környezethez való jog, az egészséghez való jog, valamint a jövő nemzedékek jogainak problematikája napjainkban különös aktualitással bír.

a) Az egészséges környezethez való jog

Hazánkban a környezetvédelem alkotmányos alapjait az Alkotmánybíróság 28/1994. (V. 20.) határozata fektette le. A testület a környezethez való alkotmányos jog értelmezésében kitért mind az Alkotmány 18. §-ának, mind pedig 70/D. § (2) bekezdésének értékelésére, és döntésében megállapította, hogy a környezethez való jog valójában az élethez való jog objektív oldalának egyik része. A testület megállapította, hogy „*a környezethez való jog jelenlegi formájában nem alanyi alapjog, de nem is pusztán alkotmányos feladat vagy államcél, amelynek megvalósítási eszközeit az állam szabadon választhatja meg... A környezetvédelemhez való jog mindezekkel szemben elsősorban önállósult és önmagában vett intézményvédelem, azaz olyan sajátos alapjog, amelynek az objektív, intézményvédelmi oldala túlnyomó és meghatározó. A környezethez való jog az állam környezetvédelemre vonatkozó kötelességei teljesítésének garanciáit emeli az alapjogok szintjére, beleértve a környezet elért védelme korlátozhatatlanságának feltételeit is. E jog sajátosságai folytán mindazokat a feladatokat, amelyeket másutt alanyi jogok védelmével teljesít az állam, itt törvényi és szervezeti garanciák nyújtásával kell ellátnia.*”

A környezethez való jogok értelmezésekor alapjában kétféle álláspont ütközik. Az egyik a környezethez való alkotmányos jogot eljárási kérdésnek tekinti, oly módon, hogy a jog az állam szabályozási és védelmi felelősségét jelenti. A másik értelmezés a környezethez való jognak tartalmi értelmet ad, alanyi jogi minőséget feltételezve. Maga az idézett határozat is utal erre az értelmezésre, főleg mint ellenpéldára. Az alanyi jogi minőség a környezethez való jog tartalmi kereteit is felölelné, amire azonban az egy-két mondatos meghatározások a jogalkalmazás jelenlegi hazai szintjén nem elegendők.

Az állam környezetvédelemmel kapcsolatos kötelezettségének teljesítése a határozat szerint nem enged teljes értelmezési szabadságot az állam számára. Az Alkotmánybíróság valójában a védelem elvárható alsó szintjét jelöli ki – „*az állam nem élvez szabadságot abban, hogy a környezet állapotát romlani engedje, vagy a romlás kockázatát megengedje*” – anélkül, hogy ezt pontosan meghatározná. Az állam ilyen kötelezettségei teljesítéséhez a határozat a megelőzést tartja legmegfelelőbbnek.

A környezethez való jognak nincsenek egyedileg meghatározható alanyai, a védelem az emberiséget és a természetet illeti. Ezért az állam nem alanyi jogok telepítésével, hanem intézményes, szabályozási garanciákkal gondoskodik a jog érvényesüléséről, nevezetesen a természeti értékek megővéséről, a visszafordíthatatlan károk megelőzéséről.

Az Alkotmánybíróság határozottan fogalmaz egy, a természetvédelmi oltalommal kapcsolatos ügyben⁷, a testület ugyanis tovább pontosítva a fentebb leírtakat kimondta: „*A természet-*

védelemben a védettség szükségességének objektív – bizonyos körben nemzetközi normákban kötelezően megállapított – ismérvei vannak. A természetben okozott károk véges javakat pusztítanak, sok esetben jóvátehetetlenek, a védelem elmulasztása visszafordíthatatlan folyamatokat indít meg. Emiatt a környezetvédelemhez való jog érvényesülésében nem lehet a gazdasági és társadalmi körülményektől függő olyan minőségi és mennyiségi hullámzást megengedni, mint a szociális és kulturális jogokéban, ahol a körülmények megkívánja megszorítások később orvosolhatók. E sajátosságok miatt a környezethez való jog védelmének eszközei között a megelőzésnek elsőbbsége van, hiszen a visszafordíthatatlan károk utólagos szankcionálása nem tudja helyreállítani az eredeti állapotot. ... A környezethez való jog érvényesítése a védelem elért szintjének fenntartásán belül azt is megkívánja, hogy az állam a preventív védelmi szabályoktól ne lépjen vissza a szankciókkal biztosított védelem felé. Ettől a követelménytől is csak elkerülhetetlen szükségesség esetén és csak arányosan lehet eltérni.”

b) Az egészséghez való jog

A lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez való jog szintén szoros kapcsolatban áll az élethez való joggal, ennek ellenére ez a jog nem élvez az egészséges környezethez való joggal azonos védelmet. Az Alkotmánybíróság az egészséghez való jogot ugyanis elsősorban államcélként tekint, és nem tulajdonít neki sem az élethez való joghoz hasonló alanyi jogi funkciót, sem a környezethez való joghoz hasonló kiemelt intézményvédelmi funkciót. A testület kifejtette, hogy önmagában véve az egészséghez való jog mint alapvető jog – a szélsőséges eseteket leszámítva – tartalmilag üres: „Az Alkotmány 70/D. §-ában foglalt lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez való jog biztosítása olyan alkotmányos állami feladatot jelent, amelyet az állam központi szervei és a helyi önkormányzati – továbbá egyéb – szervek rendszere révén valósít meg. Ennek keretében az állam – egyebek között – egészségügyi intézményhálózat működtetésére és az orvosi ellátás megszervezésére köteles. Az egészségügyi intézményhálózat és az orvosi ellátás körében az Alkotmánybíróság elvontan, általános ismérvekkel csak egészen szélső esetekre korlátozottan határozhatja meg az állami kötelezettség kritikus nagyságát, vagyis azt a szükséges minimumot, amelynek hiánya már alkotmányellenességhez vezet. Ilyennek volna minősíthető például, ha az ország egyes területein az egészségügyi intézményrendszer és az orvosi ellátás teljesen hiányozna. Az ilyen szélső esetben túl azonban az Alkotmány 70/D. §-ban meghatározott állami kötelezettségnek nincs alkotmányos mércéje. A lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez való jog tehát önmagában alanyi jogként értelmezhetetlen, az az Alkotmány 70/D. § (2) bekezdésében foglalt állami kötelezettséggént fogalmazódik meg, amely magában foglalja azt a kötelezettséget, hogy a törvényhozó a testi és lelki egészség bizonyos területein alanyi jogokat határozzon meg.”⁷

c) A jövő nemzedékek jogai

Az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint az állam objektív, intézményes életvédelmi kötelessége tehát kiterjed a jövőbeni generációk életfeltételeinek biztosítására. De mit jelent az,

7 48/1997. (X. 6.) AB határozat.

8 54/1996. (XI. 30.) AB határozat.

hogy kellő figyelmet kell fordítani a jövő generációk érdekeire? A kérdéssel kapcsolatos tudományos gondolkodás mindenekelőtt a jövő generációira leselkedő veszélyeket azonosítja. Ezek a következők:

- az erőforrásokat elfogyasztjuk,
- megrongáljuk, vagy
- diszkriminatív hozzáférést biztosítunk.

Ezeknek a problémáknak a gyökere a távolabbi jövő leértékelésében keresendő. A mindennapi gondolkodás és politikai gondolkodás közös csapdája ugyanis, hogy a jelennel szemben a jövőt kevésbé értékesnek látja, nem hajlik arra, hogy a távolabbi megtérülés reményében ma befektessen, mert nem bízik abban, hogy a befektetés megtérül, vagy nem érdekli a saját életén (politikai ciklusán) kívüli, gyermekeihez, a következő kormányhoz befolyó haszon, előny. A Bös-Nagymarossal kapcsolatos vita is jórészt erről szólt például. Az erőmű pártolói szemében a száz év múlva felhasználható ivóvíz ma nem tűnik elég értékesnek, különösen nem azokban az országokban, ahol nagyon sok áll rendelkezésre a megtermelhető áram viszont azonnali bevételt ígér.⁹ A politikai gondolkodás választási ciklusokat követő logikája és a mindennapi gondolkodás csapdája, hogy ha mindenki végrehajtja az egyénileg ésszerű cselekedetet, akkor az közösen irracionális eredményre vezet.

A jövő nemzedékek iránti felelősség intézményi kereteiről intenzív vita folyt az elmúlt években. A polémia a jövő nemzedék országgyűlési biztosáról szóló törvénytervezet¹⁰ körül zajlott, amelyet Sólyom László civil kezdeményezésre 2000-ben készített el. A kezdeményezést Szili Katalin és Hegyi Gyula, szocialista képviselők karolták fel, az általuk önálló képviselői indítványként benyújtott törvényjavaslat azonban – amely a hivatalban lévő országgyűlési biztosok támogatását sem bírta – elvérzett a parlamentben.

A javaslat jogalapját a fentebb már bemutatott alkotmánybíróági döntés képezte, amely az egészséges környezethez való jogból levezette azt a tételt, hogy a természet állapotát nem lehet tovább rontani (*a környezeti status quo fenntartása*). A javaslat szerint az új országgyűlési biztos olyan ügyeket vizsgáltna, amelyek érinthetik a későbbi generációk életminőségét. A feladata a jövő nemzedékekkel szemben fennálló felelősségnek megfelelően az élet természeti alapjainak megóvása, fenntartása, a fejlődés ezzel összhangban tartása lett volna. Környezetvédelmi ügyek mellett olyan témákkal is foglalkozott volna, mint az államadósság, az infrastrukturális beruházások vagy a nyugdíjrendszer. Az ezekben a témakörökben hozott döntések ugyanis több évtized múlva is éreztetik hatásukat.

A jövő nemzedékek országgyűlési biztosa hatásköreinek és eszközeinek koncepciója leginkább az adatvédelmi biztos működésére hasonlít, aki a magánszférába tartozó adatkezelőkkel kapcsolatban is védi a személyes adatokhoz való jogot.

A kezdeményezés megvalósulására a jelenlegi ciklusban sem látszik sok esély, pedig már több országban is létezik hasonló intézmény, amely a következő generációk érdekeit védi: Izraelben például külön ombudsman, Finnországban parlamenti bizottság tölti be ezt a posztot,

9 Erről bővebben Nagy Boldizsár: A „jövő nemzedékek jogai” koncepció háttere a magyar és a nemzetközi jogban. In: A jövő nemzedék jogai. Szerk. Jávör Benedek. Bp. Vezetéstudomány, 2000. 49-59. o.

10 Lásd az 1998-2002 közötti parlamenti ciklusban a T/4168 számon tárgysorozatba vett törvényjavaslatot a jövő nemzedékek országgyűlési biztosáról.

Hollandiában pedig egy független szakértői bizottság vizsgálja azokat a gazdasági programokat, amelyeknek hosszú távú hatási vannak.

Az emberi jogokat veszélyeztető kockázati tényezők

A klasszikus szabadságjogok helyzete sok tekintetben megrendült. Olyan kihívásokkal kell szembenéznie napjaink demokratikus társadalmának, amelyek a hagyományos értelemben vett negatív jellegű, az egyéni cselekvés lehetőségét és az állami beavatkozástól való mentességet, vagy legalábbis annak korlátozott voltát biztosító felfogást – sokszor a biztonság oltárán feláldozva – alapjaiban újraértelmezik.

A terrorizmus elleni küzdelem – az állampolgárok szubjektív biztonságérzete és az emberi jogok

A terrorizmus kettős veszélyt jelent az emberi jogokra: a terrorista cselekmények közvetlenül sértik az élethez és testi épséghez való jogokat, illetőleg az állampolgárok biztonságérzetét; ugyanakkor az antiterrorista intézkedések alapjaiban veszélyeztetik a szabadságjogok általános érvényesülését. A terrorizmus a demokrácia legfőbb értékeit támadja, különösen fontos ezért, hogy a demokrácia vívmányait ne annak védelme rombolja le, s a feltétlenül szükségesnél nagyobb mértékben ne korlátozzák a szabadságjogokat.

A terrorizmus elleni küzdelem eszköztárából erkölcsileg és gyakorlatilag is csak azok az intézkedések igazolhatók, amelyekről feltehető, hogy valóban hozzájárulnak a veszély elhárításához. Nem elegendő a terrorselhárítás tényleges szempontjaitól függetlenített köznyugalmi indokolás. Nyilvánvalóan aggályosak például azok a biometrikus azonosító rendszerek, melyek nem csupán azt ellenőrzik, hogy valaki szerepel-e a terroristák adatbázisában, hanem – hátha még a későbbiekben jó lesz valamire alapon – eltárolják az ellenőrzött személy adatait.

A szabadságjogok tehát nem válhatnak a terrorizmus zsarolásának áldozataivá, mert akkor a zsarolás eléri valódi célját, az akcióra adott választ teljes mértékben az akció elkövetői uralják, a demokráciáról pedig kiderül, hogy jogi-katonai eszközökkel képes antidemokratizálni önmagát.

A jogrendszer által védett értékek hierarchizálása a terrorizmus elleni küzdelemben olyan alkotmányos kérdésekkel kerül összefüggésbe, mint a véleménysszabadság szemszögéből a terrorcselekmény elkövetésére való nyilvános felhívás büntetőjogi megítélése. Az Alkotmánybíróság gyakorlata alapján a jogalkotó ugyanis csak az olyan „legveszélyesebb magatartások” esetében korlátozhatja a kifejezés szabadságát büntetőjogi eszközökkel, amelyek az alkotmányos értékrendben magasan álló alanyi alapjogokat konkrétan, nyilvánvalóan és közvetlenül veszélyeztetnek, a köznyugalom megzavarásához vezethetnek, amelyek nyomán az erőszakos cselekedet közvetlenül fenyeget. Az Alkotmánybíróság töretlen gyakorlata alapján az uszítás szintjét el nem érő véleményközlés nem büntethető. Csak az a közlés korlátozható, amely a szó szoros értelmében világos és jelenvaló, azaz nyilvánvaló és közvetlen veszéllyel jár.

A terrorcselekmény elkövetéséhez használt polgári légi járművel kapcsolatos intézkedések problémája elvi jelentőségű alapvető kérdést vet fel: a repülőgép fedélzetén tartózkodó ártatlan

személyek élete felett rendelkezhet-e az állam, egyetlen ártatlan személy jelenléte jogellenessé teszi-e a repülőgép lelövését, függetlenül attól, hogy ezzel hány emberi élet menthető meg?

A terrorizmusra adott válaszok tömeglélektani hatása azonban az intézményes válaszlépések meghatározó eleme – a polgárok szubjektív biztonságérzete a terrorizmus elleni harc legfontosabb társadalmi aspektusa. A terrorizmus célja ugyanis az, hogy a társadalom fenyegetettség-érzetének szüntelen gerjesztésével az állam cselekvőképességébe vetett bizalmat lerombolja, és ilyen módon valóságosan is aláássa az állam képességét arra, hogy a határai között az események felett kontrollt gyakoroljon és megvédje az állampolgárait („köznyugalmi érdek”).

Az állam cselekvési terének tágitására tett lépések ezért megfelelő korlátok között igazolhatóak, bizonyos területeken, szigorú felülvizsgálati és jogorvoslati lehetőségek biztosítása mellett lehetséges a szabadságjogok korlátozása, de nem a jogállami garanciák és a magánszféra teljes feladásával.

Az állam első számú kötelessége az állampolgárok életének, biztonságának és vagyonának védelme, és mivel az állampolgárok véletlenszerűen kiválasztott csoportjait megcélzó terrortámadások éppen ezeket az érdekeket fenyegetik, az államnak végső esetben akár azon az áron is kötelessége megvédeni polgárait, hogy az ennek során igénybe veendő eszközök más fontos erkölcsi érdekek érvényesülését korlátozzák.

A terrorellenes intézkedések bizonyos alapjogoknak és egyéb jogi alapértékeknek – a korábban meghatározott védelmi szinthez képest – súlyosabb, radikálisabb korlátozását teszik lehetővé. Példaként említhető a biometrikus adatok gyűjtése és rögzítése, a titkos lehallgatások, tiltott hang- és képrögzítések alkalmazása, a zárt terekbe és elektronikus nyilvántartásokba történő titkos behatolás, vagy a személyi szabadságnak és a jogvédelemnek az általánosan megengedettől eltérő, súlyosabb korlátozhatósága. El kell ismernünk, hogy a terrorizmus és más veszélyek terjedése, illetve súlyosbodása miatt éppen a kiemelkedő vívmánynak minősülő demokratikus és egyéb jogi alapértékek védelmében szükségessé válhat ezeknek a korábbiánál erőteljesebb korlátozása. Ezzel együtt elengedhetetlen azonban az is, hogy az erre hivatott közhatalmi szervek tartsák tiszteletben a rendkívüli körülmények között sem korlátozható jogokat – például a kínzás tilalmát –, folytonos körütekintéssel vizsgálják és alkalmazzák a szükségeség, az alkalmasság, az arányosság, a kellő időtartam és az ésszerűség mértékét. Ne sértsék meg továbbá az önkényesség tilalmát, érvényesítsék a mellőzhetetlen korlátozások rendszeres alkotmányossági és törvényességi ellenőrzését, halasztás nélkül oldják fel a szükségtelenné vagy aránytalanná vált korlátozásokat és végezzék el az indokolt egyéb korrekciókat.

A szabadságjogok átmeneti vagy tartós korlátozása csak akkor elfogadható, ha a terrorizmus által az emberi életre jelentett veszély bizonyítottan, számottevő mértékben megnőtt, és e veszély visszaszorításának jogos igénye igazolhatóvá azt teszi, feltéve, hogy e cél más, szabadságkorlátozást nem igénylő eszközökkel nem érhető el. A szabadságjogok súlyos korlátozását ugyanis nem igazolja az állampolgárok feltételezett biztonságérzete.

Az államnak elsődlegesen a szabadságjogok korlátozása nélkül kell a megfelelő biztonságot vagy annak látszatát nyújtania, még ha a teljes biztonság nyilvánvalóan elérhetetlen is. A kevesebb szabadság ugyanis nem feltétlenül járul hozzá a nagyobb biztonsághoz. A technológiai megoldások, a jobb koordináció és információgyűjtés és -csere, valamint a hatékonyabb szabályozás és a különféle intézményi reformok esetleg hozhatnak korlátozott eredményeket, de azok

a tényezők, amelyek a modern társadalmakat valóban sebezhetővé teszik a terrorizmussal szemben, aligha küszöbölhetők ki technológiai, intézményi eszközökkel, a büntetőeljárás jogállami normáinak teljes figyelmen kívül hagyásával, vagy a nem célhoz kötött, a totális ellenőrzés eszközévé váló adatkoncentrációval.

Az emberi jogok kikényszerítése – az emberi jogok és a bombák

Az emberi jogok védelmében alkalmazott katonai erőszak az új világrend kényes kérdése. Az 1990-es években az ENSZ Biztonsági Tanácsa az alapokmányban kapott felhatalmazását kiszélesítve a nemzetközi béke és biztonság veszélyeztetéseként értelmezett több, súlyos emberi jogi jogsértéshez vezető belső konfliktust (például a volt Jugoszlávia, Szomália vagy Ruanda területén). A Biztonsági Tanács a volt Jugoszláviával kapcsolatos 808. (1993) határozatában elvi éllal mondta ki, hogy „az emberi jogok széles körű megsértése” veszélyezteti a békét. Ezekben a konfliktusokban azonban fegyveres erő alkalmazásával járó intézkedésekre nem került sor. Ezzel szemben hiányzott a Biztonsági Tanács felhatalmazása a NATO által a koszovói véres események miatt Jugoszlávia ellen indított légi háborúhoz.

Az erőszak tilalma a nemzetközi kapcsolatokban kizárja a humanitárius okokból indított fegyveres akció, a humanitárius intervenció jogszerűségét, amely a NATO fellépés magyarázatul szolgálhatott volna. Ugyanakkor a nemzetközi közösség tényleges közbeavatkozása és a légitámaszok nélkül a boszniai események után újabb etnikai tisztogatásra és genocídium jellelő erőszakos cselekményekre kerülhetett volna sor.¹¹

Az emberi jogok védelmezésével indokolt bombázás hatalmas vitát generált. Németországban például Jürgen Habermas adta meg az alaphangot.¹² Habermas szerint az Egyesült Államok átvette „...egy szuperhatalom rendteremtő feladatait. A politikai célok kitűzésénél az emberi jogok képezik az erkölcsi alapot...” A NATO Jugoszlávia elleni háborúja már annak a jele, hogy a „nemzeti jog” átalakul a „világpolgár jogává”. Ezen értelmezés szerint „a világpolgári tagság az állampolgárt megvédheti saját kormánya önkényével szemben is... Ezen nyugati értelmezés szerint a koszovói háború előrelépést jelent az államok klasszikus nemzetjogától a világpolgár-társadalom kozmopolita joga irányába.” Habermas mindenesetre kétségbe vonta „a katonai beavatkozás célszerűségét”, de nem annak politikai értelmetlensége, erkölcsi minősége vagy humanitárius következményei miatt.

Az emberi jogok védelmében indított háború ára azonban egyben az emberi jogok feláldozása is. Azoké az emberi jogoké, amelyeket semmibe vettek. Az emberi jogok védelme érdekében feláldozott emberi jogok (emberi életek) ugyanis nem pusztán „járulékos veszteségei” egy „igazságos háborúnak”. Egy híd stratégiai célú lebombázása során a rajta áthaladó vonatban utazó emberéletek kioltásának humanitárius járulékos kárként (*collateral damage*) történő beállítása cinikus értelmezés.

A humanitárius intervenció mellett az új biztonsági kihívásokra választ kereső amerikai biztonságpolitika is fontos, figyelmet érdemlő kérdéseket vet fel az emberi jogokkal kapcsolatban. Az amerikai külügyminiszter a közel-keleti béke megteremtésének esélyeiről 2005 decemberé-

¹¹ Halmai-Tóth i. m. 78. o.

¹² Bestialität und Humanität. Ein Krieg an der Grenze zwischen Recht und Moral. (Die Zeit 18/1999) <http://www.zeit.de/archiv/1999/18/199918.krieg.xml> (2006.10.28.)

ben tartott előadásában¹³ a gyenge, hanyatló állami struktúrák kialakulását, az ennek nyomán jelentkező kihívásokat tartotta a legnagyobb veszélynek a poszthidegháborús korszak új nemzetközi rendjére nézve. Condoleezza Rice aláhúzta, hogy a jelenlegi „összeszuszorodott” világban az egyes országokban fennálló rendszerek jellege, a politikai intézmények stabilitásának mértéke biztonságpolitikai szempontból összehasonlíthatatlanul nagyobb jelentőségű, mint korábban. Az új transznacionális veszélyforrásokkal szembeni egyetlen alternatívának a demokratikus intézmények fejlődésének előmozdítását nevezte.

Az amerikai doktrína szerint a béke megerősítésének egyetlen módja mindenütt a világon a szabad és nyitott társadalmak létrejöttének támogatása. Azaz, az amerikai külpolitika legfőbb céljának a demokratikus, a piacgazdaság elveit követő rendszerek körének folytonos kiszélesítését tekintik. A demokratikus értékek egyetemessé tételének wilsoni víziója, mint az USA nemzetközi vezető szerepének legfőbb garانتálója, a bipoláris korszakot követő új nemzetközi rendben különös jelentőségre tett szert.

Az amerikai kormány által meghirdetett biztonsági stratégia, és ehhez kapcsolódóan a demokrácia és az emberi jogok „exportálása” mindaddig azonban meglehetősen ellentmondásos lesz, amíg az amerikai kormány saját országhatárain belül megsérti az emberi jogokat, szándékkal nem vesz tudomást a külföldön történt erőszakos cselekményekről, a bűnüldözésre sokszor a hadijog szabályait alkalmazza, illetve ott és akkor mér megelőző jellegű katonai csapást, ahol saját megítélése szerint azt jónak tartja.

Ha az emberi jogok nem a hatalom humanizálásaként, hanem ürügyként szolgálnak a beavatkozásra, ha a nyugati kultúrkör – az egymás iránt tanúsított felelősséggel és toleranciával – nem veszi tekintetbe a kulturális különbségeket, az emberi jogok egyetemességének ideája könnyen megkérdőjelezhetővé válik, és az egyetemességgel szemben a radikális relativizmus képviselőinek álláspontja válhat valóra, miszerint az emberi jogok exportálása valójában a Nyugat hegemónikus törekvéseit szolgálja.

Konklúzió

Megítélésem szerint a biztonságpolitikai célkitűzéseket – mind nemzeti, mind nemzetközi és globális szinten – az emberi jogok tiszteletben tartásával kell megfogalmazni. Még a terrorizmus elleni küzdelemben sem szentesítheti a cél az eszközt, hiszen a biztonságpolitika is emberi jogok védelmének egyik fontos tényezője.

A közös biztonság elfogadása – mint a háborúk kockázatának csökkentésére irányuló erőfeszítések rendezőelve – elviekben a fegyverkorlátozásokat és a leszerelést jelenti, annak érdekében, hogy a különböző érdekkonfliktusok megoldásában a konfrontációt a kooperáció helyettesítse. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy a nemzetek közötti különbségek eltűnését várhatnánk... A feladat csupán csak annak elérése, biztosítása, hogy e konfliktusok ne háborús cselekmények vagy a háborúra történő felkészülés formájában fejeződjenek ki. Ez azt jelenti, hogy a nemzeteknek meg kell érteniük: a világ békéjének elérése magasabb prioritást kell, hogy élvezzen, mint ideológiai vagy politikai álláspontjuk érvényesítése.

13 Az előadás teljes szövege: <http://www.state.gov/secretary/rm/2006/59306.htm> (2006. 10. 28.)

Sós-Tóth Adrienn

A rövid tartamú szabadságvesztés dilemmái

A dilemma, általánosan elfogadott értelmezése szerint: választásra kényszerítő helyzet. A rövid tartamú szabadságvesztés esetében ez inkább tartós állapot. Több mint száz éve annak, hogy Franz von Liszt meghirdette „keresztes-hadjáratát” az egy évnél rövidebb – végrehajtandó – szabadságvesztés ellen. A téma időszerűségét részben a – rendszer-változtatástól indult – permanens büntetőjogi és büntetés-végrehajtási jogi kodifikáció adja, részben pedig az a tény mutatja, hogy napjainkban is „nyitott” e dilemma. A megoldással minden bizonnyal én is adós maradok, csupán arra vállalkozom, hogy sorra vegyem a rövid tartamú szabadságvesztéssel kapcsolatban felvethető büntetéstani és büntetés-végrehajtási kérdéseket, s megkísérlem a tisztességes válaszadást. Először a szankció rendszeren belül funkcióját vizsgálom meg, majd a (büntetés) végrehajtás lehetséges módszereit, technikáit tekintem át.

1. A büntetéstani dilemma

Mindenekelőtt a rövid tartamú szabadságvesztés büntetésnek a szankciórendszeren belül elfoglalt helyét és funkcióit célszerű megvizsgálni. Lényegében a büntető törvény céltelezésével kell „szembesíteni”, hogy megkaphassuk a választ arra a kérdésre: mennyire felel meg a büntetési célnak, vagy erre már alkalmatlan és helyettesítése elkerülhetetlen. E szankció a szabadságvesztés büntetés alsó határterületét jelzi, s így értelemszerűen adódik a felválthatóság gondolata. Másként fogalmazva: elérkezett immáron az a pönológiai pillanat, amikor a (végrehajtandó) rövid tartamú szabadságvesztésről kijelenthetjük, hogy a tegnap büntetése, és a jövő a személyi szabadságot – legfeljebb csak – korlátozó különféle közösségi, illetve ún. ambuláns, közösségben végrehajtható szankcióké?

A Btk. értelmében a büntetés célja a társadalom védelme érdekében alkalmazott generális és speciális prevenció¹. A *generális prevenció* – közkeletű értelmezése – szerint a büntetés elsődleges célja az, hogy az állampolgárokat visszatartsa bűncselekmények elkövetésétől. A szakirodalomban elfogadott felosztás különbséget tesz a pozitív és a negatív generális prevenció között². A *pozitív generális prevenció* révén azt a hatást kívánják elérni, hogy megerősödjön bűncselekmény által kérdésessé tett norma érvényessége. Önmagában véve, s önmaga helyén a rövid tartamú szabadságvesztés megfelel ennek az elvárásnak. Később érdemes elemezni azt is, ha e cél eléréséhez más –

1 Lásd. Btk. 37. §

2 Weigend, Thomas: Die kurze Freiheitss trafe eine sanktion mit zukunft? [A rövid szabadságvesztés – egy szankció, amelynek jövője van?] Juristenzeitung, 1986. 260. old.

például közösségi – szankció is „elegendő”, az egyértelműen a rövid tartamú szabadságvesztés kiválthatósága mellett szól.

A *negatív generális prevenció*s céljában az vizsgálendő, hogy a büntetés mennyiben rettent el másokat a bűnelkövetéstől. Feltételezhető, hogy a súlyos büntetések a rizikóval számot vető elkövetőknél kellő visszatartó hatásúak. A rövid tartamú szabadságvesztés mellett így kevés érv hozható fel, bár igaz az is, hogy egyáltalán nem könnyű megállapítani, miért tartanak be egy adott normát a társadalomban, és hogy ez mennyire függ a szankcionálási politikától. A szándékolt címzettek magatartását ugyanis a kilátásba helyezett szankció súlya mellett nagyon sok más tényező is befolyásolja. Számomra úgy tűnik, hogy a rövid tartamú szabadságvesztés generálpreventív célnak való megfelelését sem cáfolni, sem bizonyítani nem lehet.

A *speciális prevenció* felfogásában a büntetés célja annak megelőzése, hogy az elkövető újabb bűncselekményt kövessen el. A *pozitív speciális prevenció* egyrészt az elkövető *reintegrációjával* („megjavítása”, nevelése révén), másrészt az újabb bűncselekmény elkövetésétől való visszatartásával, ún. „jogi neveléssel” érhető el. Ezzel kapcsolatban *Weigend* szociális, illetve *legális beválásról* beszél.³

A rövid tartamú szabadságvesztés – már első megközelítésben – kevésbé tűnik alkalmasnak a pozitív speciálpreventív cél elérésére. Egyrészt a szabadságelvonás szinte valamennyi járulékos hátrányát magán viseli, másrészt rövidsége miatt aligha képes megfelelő nevelő, javító hatást kifejteni. A börtönbüntetés – miként a végrehajtott rövid tartamú szabadságvesztés is – rendszerint „*deszocializál*”, azaz lazítja, gyakran elszakítja a családi, baráti, munkahelyi, illetve más társadalmi kapcsolatokat, s épp’ rövidsége miatt képtelen az eredményes korrekcióra.⁴

Nem könnyebb megválaszolni a *negatív speciális prevencióval* kapcsolatos kérdést, azt, hogy mennyire érvényesíthető az egyéni elrettentés követelménye a rövid tartamú szabadságvesztés esetén? Szakmailag alapvető dilemma: egyáltalán értelmezhető-e a visszatartás feladata a rövid tartamú szabadságvesztés kapcsán? Időnként felbukkannak a rövid és kemény fegyelmezés elvét valló végrehajtási technikák. A rendkívül plasztikus „rövid, éles, megrázó” (short, sharp, shock) kifejezésekkel jellemezték azt a programot, amelytől a fiatalok bűnözői pályafutásának megszakítását várták.⁵

A büntetés fogalmi kelléke a *bűnkiegyszerítés elve* is. A büntetés lényege, tartalma az, hogy a tett által okozott rosszat egy másik rosszal (malummal) egyenlítsék ki. Az arányosság alapja: a bűnösség elve, amely „hajlékonysága” folytán képes illeszkedni a szankciórendszer egészéhez. E skálán megvan a helye a rövid tartamú szabadságvesztésnek is.

3 Legális beválás alatt az újabb bűncselekmény elmaradását érti, míg a szociális beválás fogalmát annak megjelölésére használja, mennyire valósult meg az érintett személy családi, pszichikai, foglalkozási stabilitásának. i. m. 262. old.

4 Az egyszerű és humánus büntetés-végrehajtással a káros hatások jó részre semlegesíthető, de ez jelentősen megnöveli a végrehajtás költségeit.

5 Ilyen intézeteket Angliában az 1970-es évekig működtek, napjainkban hasonló elvek jellemzik az ún. csizma-táborokat. Lásd erről Ruzsonyi Péter: A büntetés-végrehajtási korrekciós nevelés új irányzatai. Bv. Szakkönyv-tár 2003/2. szám. 60. és köv. old.

tésnek is. Természetesen a malum-tartalom meghatározására során a nemzetközi büntetéstani trendek mellett a nemzeti adottságokat is figyelembe kell venni.⁶

Összefoglalásként megállapítható, hogy a rövid tartamú szabadságvesztés a generális prevenció elvárásainak – tiszta pönológiai szempontból tekintve – képes megfelelni, viszont a speciális prevenció követelményeinek, legalábbis klasszikus végrehajtási formájában, aligha tud eleget tenni.⁷

2. Büntetés-végrehajtási szempontok

Napjaink nagy ellenmondása: a legtöbb európai jogrendszer igyekszik elkerülni a rövid tartamú szabadságvesztést, mégis Európa csaknem valamennyi államában a bíróságok viszonylag gyakran alkalmazzák, s a szabadságvesztés büntetésüket töltők között nem elhanyagolható arányt képviselnek azok, akik „csak” rövid ideig maradnak a börtönök falai között.⁸ Jóllehet az európai államok nyilvánvalóan tiszteletben tartják az Európa Tanács a „Következetesség az ítélkezésben” elnevezésű ajánlását,⁹ amely – immáron többszörre – megfogalmazta az ultima ratio elvét: „A szabadságelvonással együtt járó elítélést végső eszköznek kell tekinteni, s csak azon esetekben kell alkalmazni, amikor – az ügy fontos körülményeit kellőképpen figyelembe véve, az elkövetett bűncselekmény súlyosságára tekintettel – minden más szankció nyilvánvalóan elégtelen lenne”.

A rövid tartamban végrehajtott szabadságvesztés-büntetés gyakorisága következtében a büntetőintézetek rendre túlszűfoltak. Más Európa tanácsi ajánlások is szóltak a börtönzsűfolttság problémájáról, és javaslatokat fogalmaztak meg a helyzet megoldására.¹⁰ Nem feledkezhetünk meg az európai börtönügy legátfogóbb norma-együtteséről az idén megújult európai börtönszabályokról sem¹¹. Ismert európai börtönügyi alapelv a normalizálás elve, amelynek értelmében a szabadságvesztés végrehajtási körülményeit közelíteni kell a szabad élet feltételeihez. Bármilyen furcsa: közvetlen összefüggés áll fenn a normalizálás követelménye és a börtönök célszerű, minőségi működése között. Amennyiben csupán „ultima ratióként” kerülnek a büntetettek börtönbe, a kisebb börtönnépességgel hatékonyabb büntetés-végrehajtás lenne kialakítható.

Ma szinte kriminológiai axiómaként fogalmazzák meg a legtöbben azt, hogy a szabadságvesztés végrehajtásával kapcsolatos költségek többszöröse a szabadságelvonás

6 Weigend i. m. 263. old., továbbá Nagy Ferenc: A rövid tartamú szabadságvesztés és szurrogátumai. Magyar Jog 1991. 588-593. old.

7 Érdemes egy pillanatra elgondolkodni azon a – persze nem perdöntő, de – szellemes paradoxonon, hogy a büntetés rövidebbé válása miatt jóval kevesebb káros hatást okoz(hat), mint egy hosszabb tartamú szabadságvesztés.

8 2005-ben a honi börtönrendszerben az elítéltek 21%-a egy évnél rövidebb idejű büntetését töltötte. Bv. Évkönyv. 2006. 54. old. (Lásd www.bvop.hu)

9 R (92) 7. sz. ajánlás

10 R (99) 22. sz. ajánlás a börtönök zsűfoltságáról és a börtönnépesség inflációjáról, továbbá az R (2003) 23. sz. ajánlás a feltételes szabadságról.

11 R (2006) 2. sz. ajánlás az Európai Börtönszabályokról

nélküli szankciók végrehajtása során felmerülőknek¹²; ugyanakkor ez utóbbiak jobban megfelelnek az újrafogalmazott – alapvetően preventív – büntetési célnak.¹³

A bv. intézetek túlszűfolttsága hazánkban is nagy problémát jelent, hiszen 2004. év ún. átlagos telítettség mutatója: 146% volt, ami azt jelenti, hogy négyezernél több „fő-röhely” hiányzik. Nyilvánvalóan ilyen méretű fejlesztés, börtönépítési program egyharmar nem várható, bár néhány kisebb lépés ez irányba is történt. 2006. májusában átadták – a PHARE támogatásból megvalósított – ötven fő fiatalos befogadására alkalmas pécsi regionális intézetet. A Szegedi Fegyház és Börtönben a hosszú tartamú szabadságvesztésre ítélt számára alakítottak ki – egy húszfős – ún. különleges biztonság körletrészt; szintén 2006. elején fejeződött be a Sopronköhida Fegyház és Börtön átfogó rekonstrukciója.¹⁴

Új bv. intézetek létesítéséhez további lehetőséget nyit a magántőke bevonása: 2007-re a PPP – Public Private Partnership – módszerével két új (Tiszalökön 700 fő, Szombathelyen 800 fő befogadására alkalmas) intézetet építenek fel.

A honi börtönállapotok javításához nem – jobban mondván: nem csupán – a börtönépítésen keresztül vizs az út, nagyon gondosan meg kell vizsgálni a másik utat: a börtön népesség csökkenéséhez vezető büntetéstan, igazságszolgáltatási módszerek rendszerét.

A börtönnépesség növekedését előidéző okok és a csökkentésére számba vetető módszerek áttekintése:

A növekedés okai:

- általánosan elfogadott, hogy a bűnözési ráta önmagában és egyedül nem magyarázhatja,
- egyes országokban meglévő felfogás: a börtön vonzóbb, mint az egyéb alternatívák,
- megemelkedett a fogvatartás időtartama,
- a bűnözéstől való félelem növekedése, a büntető igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalom elvesztése, a pozitív kezelési intézkedésekből való kiábrándultság, a büntetés retributív filozófiájának ereje,
- a kriminalitás új és korábban nem ismert formái jelentkeztek (transznacionális szervezett bűnözés, bérnyilkosságok, robbantásos merényletek),
- a marginalizálódott helyzetű népesség létszámának növekedése,
- hazánkban 2005-től a rendőrségi fogdáknak legfeljebb 60 napig maradhatnak az előzetes letartóztatottak, ezután a börtönnépességet növelik.

Következmények:

- általában nehéz eleget tenni az ENSZ és az ET által lefektetett követelményeknek,
- szegényesebb higiénés feltételek,

12 Kerezi Klára – Dér Mária: Az alternatív szankciók költség-összefüggései. Magyar Jog. 1998. 5. szám. 273. old.

13 Vö: Kerezi Klára: Az alternatív szankciók helye és szerepe a büntetőjogi szankciórendszerében. Büntetőjogi Kodifikáció 2001. 2. szám. 15. és köv. old.

14 Korábbi eredmények: 2000-ben üzembe helyezték a Fővárosi Bv. Intézet III. sz. objektumát (Venyige utca), mely közel 1000 fő előzetes fogvatartott elhelyezésére szolgáló épületkomplexum. 2003. június 26-án áadták át az új Veszprém Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetet, amely 214 fő befogadására alkalmas.

- nem biztosítható a szabad levegőn tartózkodás időtartama,
- az ellátás mennyi- ségének, minőségének csökkenése/romlása,
- problematikusabb egészségügyi ellátás,
- emelkedő tendenciát mutat a fogvatartotti agresszió, több az önkárosítás,
- nem érvényesíthető az egyéniesítés elve,
- nehézséget jelent az elkülönítési előírásoknak való megfelelés,
- nem lehet a fogvatartottakat a lakóhelyükhöz legközelebbi intézetbe elhelyezni,
- a személyzet és a fogvatartottak arányának romlása, illetve az ezzel járó hátrányok,
- megnehezül a fogvatartottak kapcsolattartása a külvilággal.

A csökkentés lehetőségei:

- a szabadságvesztések, illetve a tényleges fogvatartási időtartam csökkentése, rövidítése,
- a rövidebb tartamú szabadságvesztés ambuláns szankciókkal történő helyettesítése,
- elterelés a büntető útról,
- az előzetes letartóztatás alkalmazásának, időtartamának csökkentése,
- óvadék ellenében történő szabadlábra helyezés,
- az elektronikus úton felügyelt házi őrizet,
- amnesia - a kevésbé súlyos bűncselekmények elkövetőinél,
- meghatározó szerepe lehet a jogalkalmazók és a közvélemény szemlélete átalakításának,
- új börtönök építése, akár a magántőke bevonásával,
- minden olyan feladattól tehermentesíteni kell a bv. szervezetet, amely nem kapcsolódik a büntetőjogi intézmények végrehajtásához.

3. Útkeresés

3.1. A büntetés- és szabadságvesztés megújítandó eszközei

A honi szakmában ismert definíció szerint az *ambuláns szankciók*: „szabad lábon „kihordható” büntetések, tehát olyan szabadságkorlátozások, amelyek nem vonják el az elítélt személyi szabadságának egészét, de érzékelhető jogfosztást jelentenek, mint például a feltételes elítélések és a munkabüntetések (ez utóbbiak felfoghatók „szabadidővesztés”- büntetésnek is).¹⁵ Idetartoznak továbbá az ún. félszabadság-félfogság módján, félig nyitott intézetben végrehajtott szabadságvesztések is. Európa nyugati felén e szankciókat a bíróságok rendszerint alternatív módon alkalmazzák, vagyis „választási lehetőség” elé állítják a vádlottat, s ez alapján – bűnössége esetén – meghatározott tartamú szabadságvesztés-büntetést, vagy ambuláns szankciót szab ki a bíróság.

Kerecsi¹⁶ szerint az *alternatív szankciók*: „közösségben végrehajtott, és különböző erősségű szabadságkorlátozással kombinált felügyeletet jelentenek, amelyek egyúttal a

15 Vö: Kabódi Csaba: „Bévis”-Káté (A magyar büntetés-végrehajtási jog egyes fogalmairól). ELTE ÁJK, Budapest, 2004. Kézirat. 37. old.

16 Kerecsi i. m. 15. old.

reintegrációhoz szükséges támogatást is biztosítják. Lényegi sajátosságuk az, hogy alkalmazásuk az elítélt kooperativitására épít, és végrehajtásuk pedig nem szakítja ki őt korábbi környezetéből. Más vélemény szerint az alternativitás valójában többértelmű. A büntető út elkerülését, az ún. elterelést, a szabadságvesztés büntetés konkrét kiváltását; valamint a szabadságvesztés káros hatásainak kiküszöbölését egyaránt jelenti.¹⁷

Az európai szakirodalomban elfogadott a *H. Tulkens* féle megközelítés, vagyis: az „alternatív” vagy „szabadságvesztéssel nem járó” avagy „közösségi szankcióknak” csak akkor tulajdoníthatunk elméleti és gyakorlati jelentőséget, ha úgy tekintjük őket, mint a büntetés hagyományos fogalmaitól való lényeges eltérést, ami egyet jelent a büntetés fogalmának alapvető reformjával is!¹⁸. Tekintettel arra, hogy a tulkens-i felfogás valóban új dimenziókat nyit meg, bemutatása nem nélkülözhető. Ehhez egy, a hagyományos és az alternatív büntetési rendszert összehasonlító táblázatot készítettem.

A hagyományos és az alternatív büntetési rendszer összehasonlítása

hagyományos büntetés	alternatív szankció
szimbolikus módon a bűncselekményben megtestesülő rosszra reagál	szintén szimbolikus, de inkább a norma társadalmi hasznosságát jelzi
a bűnös cselekedet elítélése, helytelenítése, az attól való elhatárolódás	a norma által képviselt kívánatos életminőséget közvetíti
közösséghez szól	cél: individuális prevenció, segít a jövőre való felkészülésben
elkövető = megtorlás tárgya	elkövető = felelős alany, akitől a közösség felelősséget követel
kizárja az elkövetőt a közösségből, ártalmatlanná teszi	lehetővé teszi az elkövető számára, hogy társadalmilag hasznos feladatokat teljesítsen
–	(korlátozott) együttműködés elve
funkciója: megtorlás, a büntetés a normát erősíti	a restitutív funkció a retributív céllal kombinálódik, a különbség nem a büntető jellegben, hanem a szankció komplexebb jellegében van

A rövid tartamú (végrehajtandó) szabadságvesztés alternatíváit kutatva először a szabadságelvonás nélküli szankciók előnyeit – a mellette szóló érveket – kell számba venni, majd le kell folytatni az „ellenbizonyítást”, azaz sorra kell venni az ellenük szóló argumentumokat is. Az alábbiakban a hatályos Btk-ban rögzített sorrend szerint te-

17 A büntetés-végrehajtási jog magyarázata. Szerk. Vókó György. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, 2001. 266. old.

18 Tulkens, H.: Közösségi szankciók: a büntetés új koncepciója. In: Társadalmi-politikai változások és a bűnözés – a 21. század kihívása. (Válogatás a 11. Nemzetközi Kriminológiai Kongresszus előadásaiából.) MKT. Budapest, 1993. 123. old.

kintem át alternatív szankcióként „számításba vehető” jogkövetkezményeket: a közérdekű munkabüntetést, a pénzbüntetést és – egy sor egyéb ambuláns szankció „fedeztetül” szolgáló – pártfogó felügyeletet.

3.1.1. A közérdekű munka

Számos nyugat-európai országban a rövid tartamú szabadságvesztés egyik legjobb és leggyakrabban alkalmazott alternatívája a közérdekű munkabüntetés. A szakirodalomban olyan főbüntetésnek (ritkábban mellékbüntetésnek), olyan szimbolikus szankciónak tekintik, amelynek végrehajtása során a bűnelkövető a közösség javára – szabadideje terhére – végzett (ingyenes) munkával teszi jóvá „bűnét”, tehát a szankció a bűnelkövetőt épp’ hogy nem kiszakítja a társadalomból, hanem sokkal inkább megerősíti annak társadalmi státuszát.¹⁹

Hazánkban a közérdekű munka bevezetése²⁰ *büntetéstani szempontból mindenképpen helyeselhető lépés volt, annak ellenére, hogy a büntetések között szerény arányt képvisel.*²¹ A problémák részben büntetéstaniak, pontosabban: a Btk. és a Be. szabályozására vezethetők vissza, részben végrehajtási jellegűek. Tanulmányomban a végrehajtás körében jelentkező gondokat említem meg. A közérdekű munka büntetés a politikai rendszerváltás „vesztése”: nincs kellő számú és – a közérdekű munkavégzésre – alkalmas munkahely, s figyelemmel a munkanélküliségre a munkalehetőség sokhelyütt a „büntelenek” számára „jutalomnak” számít.

A közérdekű munka végrehajtása jelenleg az alábbiak szerint alakul. A konkrét munkával és az elítélt személyét érintő döntésekben a büntetés-végrehajtási bíró dönt (munkahely kijelölése, a büntetés szabadságvesztésre történő átváltoztatása, illetve egyéb kérdésekben való döntés, például a munkahely megváltoztatása, felfeszakítás) míg a végrehajtással kapcsolatos gyakorlati feladatokat a pártfogók látják el (a lehetséges munkahelyek felkutatása, a velük való együttműködés kialakítása, a közérdekű munka szervezése és az ellenőrzési funkció elvégzése). A 2003-as törvénymódosítás tartalmazza a pártfogó felügyelői vélemény beszerzésének kötelezettségét, valamint azt, hogy a munkaügyi központok a megyei, fővárosi bíróság mellett a pártfogó felügyelői szolgálat megyei, fővárosi hivatalát is tájékoztassák azokról a munkahelyekről, amelyek közérdekű munka végrehajtására vállalkoznak.

A szakirodalom előrelépést jelez: az elmúlt három évben javult az önkormányzatokkal, illetve a civil szervezetekkel való együttműködés, és városszépítő programok indultak a közérdekű munkára ítélt bevonásával.²²

3.1.2. A pénzbüntetés

Történetileg ez volt a legkorábbi büntetési nem, ami a börtönbüntetés helyettesítésére szolgált. Napjainkra a hazai ítélkezési gyakorlatban a szabadságvesztés-központúság megszűnt, a pénzbüntetés vált a leggyakrabban alkalmazott büntetéssé²³. A pénzbüntetés lényegét tekintve az államnak fizetendő anyagi jellegű joghátrány, amelyet a

19 A büntetés-végrehajtási jog magyarázata. Szerk. Vókó György. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, 2001. 266-268. old.

20 Lásd az 1987. évi III. törvényt.

21 2005-ben 4705 vádlott esetében alkalmazták, ez az elítélt személyek 5.13%-át jelenti.

22 Például. a LÁT-KÉP Egyesület szervezésében falfirkák és más homlokzati szennyeződések eltávolítása. Ebben, illetve ezekben a programokban megvalósul két fontos elem: a közösség kiengesztelése és a kár jóvátétele.

23 2005-ben a kiszabott büntetések 46,56%-a volt pénzbüntetés, s mindössze 10,3%-a végrehajtandó szabadságvesztés.

bíróság az elkövető vagyoni és jövedelmi, továbbá személyi viszonyaihoz és életviszonyaihoz igazítva szab ki. Véleményem szerint lényeges *speciális prevenció előny mutatkozik* a pénzbüntetés mellett. Triviális: nem érvényesül a szabadságelvonás személyiségkárosító és megőrző hatása, ugyanakkor megfelelően hajlítható, biztosítható az egyéniesítés követelménye. A pénzbüntetés ún. *skandináv modellje* (a napi tételes rendszer) a büntetés két mozzanatban történő kiszabása teszi mindezt – elvben – lehetővé.

Kötelességszerűen fel kell tenni a kérdést: szól-e valami az alkalmazása *ellen*? A pénzbüntetés negatívumaként szokásos említeni azt, hogy az elítélt családjára is kihat; nem feltétlenül személyes jellegű; hiszen az elítélt helyett más is kifizetheti, s leggyakrabban azt, hogy nehéz az elkövető vagyoni helyzetének valóságghú feltárása. A bíróság körületekintető munkája képes elkerülni a fenti veszélyeket, viszont sokkal nagyobb körületekintést igényelne az, hogy elkerülhető legyen a meg nem fizetett pénzbüntetések szabadságvesztésre való átváltoztatása.²⁴

3.1.3. A pártfogó felügyelet

A pártfogó felügyelet a bűncselekményt elkövetők ellenőrzését, irányítását, a társadalomba beilleszkedésük segítését és támogatását szolgáló olyan intézkedés, amelyet önállóan nem, hanem csak más büntetésekhez, intézkedésekhez kapcsolódva lehet vagy kell elrendelni.

Az európai országok mindegyike rendelkezik pártfogó szolgálattal, e szervezetek felépítésében és szervezeti hovatartozásában vannak különbségek, de legáltalánosabbnak tűnő megoldás az, hogy az igazságügyi minisztérium szakmai irányítása alatt és az alternatív (közösségi) szankciók végrehajtásáért, illetve a szabaduló elítéltek integrációjának elősegítéséért felelős professzionális intézményekként működnek.

A magyar megoldás a pártfogó felügyeletet és az utógondozást két, különálló intézményként szabályozta, az előbbi büntetőjogi intézkedésként, az utóbbit büntetés-végrehajtási jogi eszközként. A pártfogó szolgálat szervezeti rendszere a 2003-as reformot megelőzően kettéosztott volt²⁵. A fiatalokorúakkal már 1970 óta foglalkoztak pártfogók, míg a felnőtt korúakkal 1975 óta. A fiatalokorú bűnelkövetőkkel kapcsolatos jogkövetkezményeket a megyei gyámhivatal mellett működő hivatásos pártfogók, a felnőtt korúakat érintőket pedig a megyei (fővárosi) bíróságon működő hivatásos pártfogók hajtották végre. A felnőtt korúak pártfogó-csoportjainak munkáját a büntetés-végrehajtási bíró irányította.

2003. július 1. egy új szakasz kezdetét jelentette: az Igazságügyi Minisztérium egységes rendszert hozott létre, melynek célja, hogy egy szervezetbe integrálja a felnőtt korú és a fiatalokorú elkövetőkkel foglalkozó pártfogó felügyelőket. Az új szervezet tevékenységi köre folyamatosan bővült, majd 2006. január 1-jével létrejött a négy szakterületért felelős *Igazságügyi Hivatal*²⁶, mely önállóan gazdálkodik, az előirányzatok felett teljes jogkörrel rendelkező, országos hatáskörű, központi költségvetési szerv.

2003-tól a pártfogó felügyelet addigi fő munkaterületei (pártfogó felügyelet, utógondozás, közérdekű munka végrehajtása) további elemekkel egészültek ki. Új jogintézmény a

24 2005-ben a fogház fokozatban lévő fogvatartottaknak majdnem fele átváltoztatott szabadságvesztését töltötte.

25 Vö. a II/83/2002.(X. 31.) Korm. határozattal.

26 Pártfogó Felügyelői Szolgálat, Jogi Segítségnyújtó Szolgálat, Áldozatsegítő Szolgálat, Kárpótlási Osztály; illetve 2006. szeptember 1-jétől ötödik terület a lobbitevékenységgel kapcsolatos feladatok ellátása.

pártfogó felügyelői vélemény; illetve a büntetőeljárásban – a rendőrség helyett – a pártfogók által készített környezettanulmányt használják fel.²⁷

A Btk. egyik 2005-ös módosítása tovább bővítette a pártfogó felügyelet elrendelési lehetőségeinek körét: a bíróság már az ítélethozatalkor elrendelheti a pártfogó felügyeletet a későbbi esetleges feltételes szabadságbocsátás esetére.²⁸ A *mediációnak* a büntetőeljárásba történő bevezetése²⁹ újabb kihívásokat jelent az Igazságügyi Hivatal Pártfogó Felügyelői Szolgálatának.

3.2. A büntetés-végrehajtásban rejlő megoldási lehetőségek

3.2.1. Nyitott és félig nyitott büntetés-végrehajtási intézetek

A *nyitott börtönnek* tekinti a szakirodalom azt a büntetés-végrehajtási intézetet, melyben semmiféle fizikai kényszert nem alkalmaznak a fogvatartottak megőrzése érdekében, beleértve a kerítés hiányát, a nyitott ajtókat és a speciális személyzet meglétét is.

Az ún. *félig nyitott rendszer* gyakorlatilag éjszakai és hétvégi elzárást jelent, vagyis a fogvatartott személyi szabadságát csak részben (meghatározott napszakra, illetve a hét meghatározott napjaira kiterjedően) vonja el.

Dolgozatom második alapkérdése: helyettesíthető-e (félig) nyitott büntetés-végrehajtási intézetekkel a rövid tartamú szabadságvesztés? A nyitott és félig nyitott intézetekkel – legalábbis a nyugat-európai tapasztalatok szerint – hatékonyan ki lehet *küszöbölni* a börtönártalmakat, a szabadságelvonás *deszocializációs* hatását, s pozitív hatásként – mivel a rabközösség informális közrehatásától mentesülve a személyiség-megőrzés és -építés lehetőségei sokkal jobbak – nagyobb esélyt nyújt a speciális prevenciók cél elérésére³⁰. E rendszerek közös eleme az elítéltek felelősségérzetére épülő önkéntes normakövetés, kiindulópontja pedig az elítélt beleegyezése a végrehajtás rendjének megtartásába. A bv. intézetek „nyitása” mögött hitelesítőül – több évtizedes gyakorlati tapasztalatokon nyugvó – európai börtönügyi alapelv húzódik: a *nyitottság elve*. Ennek értelmében a szabadságelvonással együtt járó káros következményeket, „nem kívánatos” mellékhatásokat ellensúlyozni kell.

Véleményem szerint a nyitott és félig nyitott intézetek emberhez méltó végrehajtási modellek tekinthetők. Az Európa Parlament is arra hívja fel a hatóságok figyelmét, hogy tisztázzák a félig vagy teljesen nyitott büntetés-végrehajtási intézetek jogszabályba foglalt, pontos működési feltételeit, és támogassák ezek alkalmazását.³¹ *Számot kell vetni az ellenérvekkel is.* Empirikusan nem bizonyított a rövid tartamú szabadságvesztés feltétlen deszocializáló hatása,

27 Országosan évente közel 2 100 általános pártfogó felügyelői vélemény (emellett a munkahely-kijelölése előtt minden közérdekű munka ügyben speciális pártfogó felügyelői vélemény), illetve évente közel 14 000 környezettanulmány készül.

28 2005. évi XCI. törvény.

29 2007. január 1.

30 Az ENSZ 1955. évi genfi kongresszusa javasolta először az államoknak megfontolásra a nyitott, félszabad büntetés-végrehajtás eszméjét. A nyitott és félig nyitott büntetés-végrehajtás Európában legkorábban a holland és a skandináv államokban jelent meg. Németországban, 1959-ben létesült az első nyitott intézet, a „Gustav Radbruch-Haus” Intézet.

31 Az európai börtönök és az előzetes fogvatartási központok helyzete. ET Parlamenti Közgyűlése. 10.097. sz. dokumentum (2004. 02. 19.)

bár a legtöbb kutatás munkahipotézise az, hogy az elítélt társadalmi és családi státuszában kedvezőtlen változást eredményez. Nem egyértelműek a kutatási eredmények azzal kapcsolatban, hogy vajon javulnak-e a visszaesési mutatók a nyitott és félig nyitott intézetek alkalmazásával. Összességében csak annyi állítható, hogy a nyitott (jellegű) büntetés-végrehajtás jobban bevált a fiatalokúaknál, mint a felnőtt bűnelkövetőknél. Külön szempont a nyitott bv. intézetek társadalmi elfogadottsága, mivel számolni kell a bűnözéstől való általános félelemmel keveredő – az őrzés nélkül hagyott elítéltek miatti – lappangó szorongás hatásával.

A szabadságelvonás nélküli szankciók alkalmazása során nyilvánvalóan nem kell számolni jelentősebb társadalmi ellenállással, sem az érintetteket súlytó mellékhatásokkal, viszont komolyabb megfontolást igényel e szankciók két sajátossága. Egyrészt a már említett probléma, hogy a szabadságelvonás nélküli szankciókat gyakran változtatják át szabadságvesztésre, s ez a szankció büntetéstan funkciójával ellentétes megoldás, másrészt az ambuláns (közösségi) szankciók végrehajtását irányító szervezet felállítása – egyszeri, de jelentős – kiadást jelent, illetve a szervezet működtetése nem jelentéktelen költséggel jár.

Hazánkban a bv. kódex 1993-as nagy novellája adott szélesebb lehetőséget a bv. intézet ideiglenes, rövid tartamú elhagyására (jutalomként: rövid tartamú eltávozás, kimaradás), és bevezette az enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazását.³² 1993-98 között a nyitottság elvéből adódó végrehajtási intézményrendszer valamennyi elemének mutatói az elítéltek számára kedvezően alakultak. A „nyitás csúcspontja” 1998-ra esett, ekkor 26451 volt az intézetekből ideiglenesen eltávozók száma. 1999-től a hazai büntetés-végrehajtási politika a differenciált szigorítás irányába változott, s ez különösen érzékelhető a nyitottságot jelentő jogok, kedvezmények esetében. A tavalyi év adatai – kommentár nélkül – a következők³³:

A büntetés-végrehajtást engedéllyel elhagyók

	előterjesztve	elutasítva	engedélyezett
Büntetés-felbeszakitás	1482 ügy	1233 ügy	249 eset
BVSZ alá soroltak eltávozása			2768 eset
Rövid tartamú eltávozás			2131 eset
Kimaradás			646 eset
Súlyos beteg hozzátartozó meglátogatása, részvétel hozzátartozó temetésén			372 eset
Összesen			6415 eset

	előterjesztve	elutasítva	engedélyezett
Enyhébb végrehajtási szabályok közé helyezés	219	5	210
Szigorúbb fokokatba helyezés	40	4	36
Enyhébb fokokatba helyezés	429	21	384

32 Ez utóbbival tulajdonképpen egy új felszabad rezsimet hozott létre. (Magyarországon a felszabad büntetés-végrehajtási rendszer megteremtésének első – kimondatlan – kísérlete – a szigorított javító nevelő munka bevezetése volt 1984-ben.)

33 A büntetés-végrehajtási szervezet évkönyve – 2005. 10. sz. táblázat

A téma lezárásaként – és mert egyetértek a gondolattal – *Mezey Barnától* idézek: „A fél-nyitott és nyitott büntetés-végrehajtás misztifikált, megváltónak kikiáltott rendszere napjainkra praktikumában hasznossá szelídült, a gyakorlati szakemberek által adaptált, nélkülözhetetlen eleme lett a börtönügynek. Ha reálisan tekintünk rá, nem a csodaváró, hanem a higgadt alkalmazó és értékelő szemével, nem vitatható, hogy jelentős eszmei és gyakorlati hasznot hajt, s nem mellőzhető a 21. században egy humanizált büntetés-végrehajtási rendszerben”.³⁴

3.3. Egy további lehetséges „kiút”: elterelés a büntető útról...

A bűnkiegyenlítés értelmében a büntetés célja, hogy a tettes által okozott rosszat egy ugyanolyan rosszal egyenlítsék ki. Súlyos bűncselekmények esetén az állam elkerülhetetlen reakciójának tűnik a szabadságvesztés-büntetés, mint a társadalmi helytelenítés legerősebb kifejezése. A büntető igazságszolgáltatás rendszerén kívüli megoldások tehát elsősorban meghatározott elkövetői csoportokra, illetve csekélyebb veszélyességű bűncselekmények esetén alkalmazhatók. A pozitív generális prevenció értelmében – mint korábban láttuk – a büntetés célja a norma érvényességének megerősítése. *Weigend* szerint ebből az következik, hogy szükség van büntetőjogi és büntető igazságszolgáltatási rendszerre. De vajon mindig, minden körülmény között? Elvileg nem kizárt más megoldások alkalmazása, mivel a prevenció eszméjéből nem vezethető le egyértelműen, hogy milyen szankcionálási módot kell alkalmazni a konkrét esetben.

Sokak szerint a büntető törvényhozás és jogalkalmazás közvetlen elrettentő hatása – azaz a negatív prevenció – kisebb jelentőségű, mint a normális szocializációs folyamat részeként kialakuló lakossági igazodás a büntető normákban hordozott értékekhez. Az összehasonlító kriminológia szerint igen nagy jelentősége van a különböző szociális csoportokon keresztül megvalósuló informális kontrollnak. Ezen felismerésekre támaszkodva döntő jelentősége lehet a jogsértők megbüntetése helyett és/vagy mellett magának a konfliktusnak a társadalomban történő kezelésének.

Az elkövető intenzív közösségi gondozását tűzi ki célul a *diverzió*. Ennek a programnak nincsenek deszocializáló, bűnözést kiváltó hatásai. A programban való részvétel önkéntessége szintén elősegít(het)i a speciális prevenciók cél megvalósulását. Alkalmazása nem terjed ki minden bűnelkövetői csoportra, elsősorban fiataloknál alkalmazzák, illetve azoknál, akik csekélyebb súlyú bűncselekményt követtek el vagy első büntényesek.³⁵ A börtönök túlszűfoltóságáról és a börtönnépesség inflációjáról szóló Európa tanácsi ajánlás e megoldás, az ún. restoratív igazságszolgáltatás alkalmazására buzdít.³⁶

A restoratív igazságszolgáltatási koncepció a *bűncselekmény áldozatát* helyezi az igazságszolgáltatás középpontjába, amelynek ekképpen fő feladata az áldozat kártalanítása, illetve a bűncselekmény elkövetése előtti állapot visszaállítása. Az áldozat kár-

34 Mezey Barna: Nyitott börtön – a nem zárt büntetés-végrehajtás múltja és jelene. Börtönügyi Szemle, 1995. 1. szám 45. old.

35 Külföldi példák a diverzió gyakorlati megvalósulására: USA – Community Treatment Project; NSZK – Lübecki modell

36 R (99) 22. sz. ajánlás

térítése mellett nagy szerepe van az elkövető rehabilitálásának és a közösség bevonásának az igazságszolgáltatásba.

A restoratív igazságszolgáltatás ma már nemcsak elméleti konstrukció, Angliában például a kártérítés önálló büntetési forma, s egyre inkább terjed a mediációs eljárás is. Egyes kutatási eredmények szerint a jóvátétel alkalmas a szimbolikus funkciók ellátására, vagyis a norma érvényességének kinyilvánítására³⁷. Kiderült, hogy – úgy a lakosság, mint az áldozatok – a jóvátételt büntetés helyett és büntetesként egyaránt elfogadják.³⁸ Mások úgy vélik, hogy a büntetés, azáltal, hogy elégtételt nyújt az áldozatnak, eszmei értelemben magában foglalja a jóvátételt is. *Schneider* szerint a jóvátétel a tettes, az áldozat és a társadalom közötti interakciós folyamat, amely orvosolja a kriminális konfliktust, és az érdekelték között kibékülést eredményez.³⁹

A restoratív igazságszolgáltatás alapkérdéseinek megválaszolása (ennek keretében az áldozatsegítés, illetve a tettes és az áldozat közötti kiegyezés) aktuális hazánkban is⁴⁰. Ennek keretében lehetőség nyílik az áldozatok számára általános, illetve személyre szóló tájékoztatás igénybevitelére, szakjogi segítségnyújtásra; valamint azonnali pénzügyi segélyben részesülhetnek az áldozatok. A szándékos, személy elleni erőszakos bűncselekmények áldozatait állami kárenyhítés is megilleti. Az áldozatsegítő politika azt juttatja kifejezésre, hogy az állam a társadalmi szolidaritás és méltányosság alapján segítséget kíván nyújtani azoknak, akiket nem tudott megvédeni.

A tettes és az áldozat közötti kiegyezés (*mediáció*) bevezetését szorgalmazza az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának egy másik ajánlása, valamint az Európai Unió Tanácsának a sértett büntetőeljárásbeli jogállásról szóló *kerethatározata* is⁴¹. Ez, mint ismeretes, kötelező a tagállamokra az elérendő eredményt illetően, de a nemzeti hatóságokra bízta a forma és a módszerek megválasztását.⁴² Ami a hazai jogalkotásban megtörtént: a 2006. évi LI. törvény értelmében – 2007. január 1-től – a közvetítői eljárás a személy elleni, a közlekedési, valamint a vagyon elleni, ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmény miatt indult büntetőeljárás tartama alatt, a gyanúsított vagy a sértett indítványára, illetőleg önkéntes hozzájárulásukkal alkalmazható. A 2006. évi CXXIII. törvény az eljárás céljaként fogalmazza meg, hogy a sértett és a terhelt között – a büntetőeljárást lefolytató bíróságtól, illetve ügyésztől független harmadik személy, a közvetítői tevékenységet végző pártfogó felügyelő⁴³ bevonásával – a terhelt tevékeny megbánását megalapozó írásbeli megállapodás jöjjön létre.

37 Klaus Sessar: Büntetés helyett az okozott kár jóvátétele? Vizsgálódások a gondolat lakossági fogadtatásáról. Jogtudományi Közlöny 1987. aug. 433-442. old.

38 A Magyarországon végzett kutatások eredményei is ezt támasztották alá: a bűncselekmények érintettjei nem zárkóznak el a megegyezés lehetőségétől (baracskai, tököli, szirmabcsenyői bv. intézet – 2003.). Ld. Barabás A. Tünde – Windt Szandra: Elterelés vagy elzárás? In: Kriminológiai tanulmányok 41. OKRI, Budapest, 2004. 302. old.

39 A svájci Saxerreit-Salez nyitott büntetés-végrehajtási intézetében évek óta működik tettes-áldozat kompenzációs program.

40 2005. évi CXXV. törvény a bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről

41 R (99) 19. sz. ET-ajánlás és a z EU 2001/220/IB ajánlása

42 A tagállamoknak legkésőbb 2006. március 22-ig kellett hatályba léptetniük a végrehajtáshoz szükséges belső jogszabályokat.

43 2008. január 1-jétől a közvetítői eljárást lefolytathatja a pártfogó felügyelői szolgálatnál közvetítői tevékenység végzésére bejelentkezett ügyvédek névjegyzékén szereplő ügyvéd is.

A hagyományos bírósági eljárás igen költséges, az eljárások elhúzódnak, a bíróságok túlterheltek. A közvetítői eljárás mellett szól tehát, hogy tehermentesíti a bíróságokat, a konfliktus rövid idő alatt lezárul, hiszen a büntetőeljárás során csak egy alkalommal van helye: amikor az eljárást legfeljebb hat hónapra felfüggesztik.

A hazánkban bevezetésre kerülő eljárás számos további kérdés forrása. Így például: a konfliktus feloldása és a kártalanítás mellett szükség van-e az elkövető ezen túlmenő szankcionálására; mennyire lesz elfogadott a mediáció a társadalomban, és mennyire a jogalkalmazók oldaláról? Valószínűleg sok múlik majd azon, hogy sikerül a felkészülés a 2007. január 1-jei indulásra. Mindennek elemzése azonban már egy másik dolgozat feladata lesz.

4. Összefoglalás

Mindvégig tulajdonképpen arra a kérdésre kerestem a választ, mennyire felel meg a rövid tartamú szabadságvesztés a meghirdetett büntetési céloknak: mi a büntetési funkciója, továbbá: milyen más büntetésekkel, intézkedésekkel lehet(ne) helyettesíteni. Másrészt, igyekeztem a végrehajtás formájában – pontosabban „formagazdagságában” – rejlő megoldásokat is feltérképezni.

Miként korábban igyekeztem bizonyítani, az ún. *pozitív generális prevenció* értelmében a büntető jogi büntetés célja az, hogy a büntetés megerősítse a kérdéses norma érvényességét. Nyilvánvalóan a normastabilizáció súlyosabb bűncselekmények esetén szabadságvesztés-büntetéssel valósulhat meg, enyhébb bűncselekmény esetén azonban – véleményem szerint – ugyanezt a célt el lehetne érni ambuláns, illetve a jóvátételt is magában foglaló szankciók alkalmazásával is. Amint korábban láttuk, egyes kutatási eredmények szerint a jóvátétel alkalmas a szimbolikus funkciók ellátására: a norma érvényességének kinyilvánítására. A lakosság, illetve az áldozatok egyaránt elfogadják ezt a megoldást, akár büntetés helyett, akár büntetesként.

A *generális prevenció* „hagyományos” *negatív értelmében* a társadalom bűnre hajlamos tagjainak elrettentését, a további normasértés megakadályozását jelenti. Az eddigi kutatások legfeljebb csak azt jelezték egyértelműen, hogy nagyon súlyos normasértések esetén a szigor növelése átmeneti eredményekkel jár, illetve azt, hogy a szankciók elrettentő hatása leginkább a „fehérgalléros” bűnözés esetén érhető tetten.

A modernkor nagy ideája, az elítéltek megjavítása az ún. *pozitív speciális prevenció*s célban jelentkezik, s napjainkra már sok ártértelezésen, ártértekelésen esett át. A „treatment” bukása, majd a kiábrándulást jelző „nothing works” évtizednyi bénultsága után (újra)tisztulni látszik a „cél” meghatározása. A história címszavakba összefoglalva: a reedukációt a rehabilitáció követte, majd a reszocializáció helyébe a reintegráció lépett.

A mai „revideált-redukált” felfogás ahelyett, hogy a bűnelkövetők személyiségének teljes átalakításával, megváltoztatásával próbálkozna, inkább lehetőséget kíván nyújtani ahhoz, hogy önmagukat megváltoztathassák. A hazai szabályozás is e koncepció jegyében született: „a szabadságvesztés végrehajtásának célja az, hogy a törvényben meghatározott joghátrány érvényesítése során elősegítse az elítéltek szabadulása után a társadalomba történő beilleszkedését és azt, hogy tartózkodjanak újabb bűncselekmény elkövetésétől...a szabadságvesztés végrehajtásának feladata, hogy fenntartsa az elítelt

önbecsülését, fejlessze felelősségérzetét, és ezzel elősegítse, hogy felkészüljön a szabadság utáni, a társadalom elvárásainak megfelelő életre.”

A dolgozat végére még mindig maradt egy megválaszolatlan kérdés: Mennyi az a „legrövidebb” időtartam, ami elegendő ahhoz, hogy a rövid tartamú szabadságvesztés *pozitív hatást* tudjon kifejteni? Esetleg ma is Franz von Liszt válasza érvényes, tehát az egy évnél rövidebb időtartam? Mielőtt saját feleletemet megfogalmaznám, újabb kérdést kell feltennem: vajon a 21. század képes lesz-e semlegesíteni a szabadságvesztés-büntetés közismert *negatív hatásait*?

A szabadságelvonás nélküli szankciók büntetéstanai szempontból jó megoldást kínálnak, s a végrehajtás során pedig a nyitottság elvének megvalósulási formái tűnnek igen biztatóknak. Az, hogy milyen egy ország (büntetőjogi) szankciórendszere, illetve, hogy adott esetben milyen szankció alkalmazására kerül sor, *több tényező együttes hatásának eredménye*, de elsősorban az uralkodó *kriminálpolitikai* koncepciótól függ. A hatályos szankciórendszer kapcsán is megállapítható, hogy a büntetési célok és a büntetéskiszabási elvek közül cselekményenként és elkövetőnként más és más kaphat hangsúlyt.

A Btk. nem állít fel sorrendet vagy rangsort a speciális és a generális prevenció között, tehát a bíróságoknak azok együttes érvényesülésükre kell törekedniük. Nehezíti az egyes szankciók megválasztását, hogy a *büntetési célok megvalósulása többnyire nehezen mérhető*, hatásuk számtalan tényező komplexumától függ. Ezt felismerve a szakirodalomban többen eljutottak a szankciók cserélhetősége tételének megfogalmazásáig, melynek értelmében a „hétköznapi”, a kis és közepes súlyú bűnözéssel szemben közel egyforma hatékonyságot mutatnak a rövid tartamú szabadságvesztés és az alternatív szankciók, illetve e körben jól helyettesítik egymást.

A szankciórendszer kialakításakor egyre inkább figyelembe kell venni a *nemzetközi egyezményeket*⁴⁴, illetve az *európai dokumentumokat*⁴⁵, továbbá az adott ország *földrajzi, gazdasági, kulturális és történelmi adottságait*. A büntetőjogi szankciókra különösen igaz az, hogy ami az egyik államban kitűnően működik, nem biztos, hogy egy másik ország számára is maradéktalanul jó megoldást nyújt. A különbségek jóval inkább a jogi kultúrában, semmint az egyes szakkifejezések, illetve a szakmai prioritások különbözőségeiben gyökereznek. A szankció kiválasztásakor nemcsak azt kell figyelembe venni, hogy az mennyire felel meg az – elvont – büntetéstanai szempontoknak, hanem azt is, *milyenek a végrehajtás lehetőségei*, mennyi esélye van a gyakorlati alkalmazásnak (rendelkezésre állnak-e a szükséges anyagi feltételek, eszközök, van-e megfelelő társadalmi-politikai háttér stb.).

44 ENSZ nyilatkozatok: például Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata.

45 Emberi Jogok Európai Egyezménye, Európai Börtönszabályok – R.(87) 3. sz. ajánlás. Az Európa Tanács témával kapcsolatos egyéb ajánlásai: R/96/8. sz. ajánlás az európai kriminálpolitikáról a változás idején; R/99/22. sz. ajánlás a börtönök túlszűfolttságáról és a börtönnépesség inflációjáról; R/2000/22. sz. ajánlás a közösségi szankciók és intézkedések európai szabályairól; Európai Bizottság /CPT/ látogatásai nyomán megfogalmazott ajánlásai

Ahhoz, hogy egy elképzelést meg lehessen valósítani, *meg kell győzni a büntető igazságszolgáltatás és a társadalom valamennyi „fontos szereplőjét”* – törvényhozók, bíróságok, rendőrség, ügyészek, média, közvélemény... (Liszt szerint a törvényhozónak számolnia kell a népben élő erkölcsi értékekkel. Ez a megállapítás – szerintem – ma is igaz.) Alapkérdés: mennyire tükrözik a jogszabályok a közvélemény beállítottságát? Az „örök dilemma”: követni kell, vagy „megelőzni”, azaz mennyire lehet – és szabad – alakítani, formálni a társadalomnak a bűnről és a büntetésről vallott nézetét. Úgy tűnik, hogy a felvetett dilemmára a fentiekben – legalábbis részben – sikerült választ találnom. Azt hiszem, ma már az jelenti a valódi dilemmát, hogy *az alternatív szankciók mely helyen, és milyen alkalmazási körrel kerüljenek be a büntetési rendszerbe*. Ennek kapcsán érdemes *Krohne* figyelmeztetését megfontolni: a kard, amit favágásra használunk, megtagadja a szolgálatot a háborúban.⁴⁶

Felhasznált irodalom

Barabás A. Tünde – Windt Szandra: Elterelés vagy elzárás? In: Kriminológiai tanulmányok 41. OKRI, Budapest, 2004. 295-315. old.

Büntetés-végrehajtási jog. 3. kiadás. Szerk. Horváth Tibor. Rejtjel, Budapest, 2003.

A büntetés-végrehajtási jog magyarázata. Szerk. Vókó György. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2001.

Kabódi Csaba: Fokozatok, fokozatosság és a nyitottság „határai” a szabadságvesztés-büntetés végrehajtása során, avagy tépelődések a (magyar) börtönrendszer (egyfajta) jövőjéről – Készült a II. Nemzetközi Kriminológiai Kongresszus (Budapest, 1993. aug. 22-27.) számára. Kézirat.

Kabódi Csaba: A magyar börtönügy alapelvei. In: Tények és kilátások. Köz-

gazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1995. 168-187. old.

Kabódi Csaba: Büntetéstani „kiskávé”. Válasz-vázlatok a büntetés-végrehajtási jog egyes alapkérdéseire. Kézirat. 2002.

Kabódi Csaba – Lőrincz József – Mezey Barna: Büntetéstani alapfogalmak. Rejtjel kiadó, Budapest, 2004.

Karsai Krisztina (ford.): Határozat. Az Európai Unió belüli fogva tartási körülményekről (Átváltoztatások és helyettesítő büntetések). Börtönügyi Szemle 1999. 3. sz.5-12. old.

Kerezi Klára: A hazai pártfogó szolgálat átalakítása. Belügyi Szemle 2002. 2-3. sz.185-201. old.

Kerezi Klára: Az alternatív büntetések és végrehajtásuk. In: Kriminológiai Ismeretek. Bűnözés. Bűnözéskontroll. Corvina Kiadó, Budapest, 1996. 371-389. old.

⁴⁶ Ha a szabadságelvontást („kard”) kisebb súlyú bűncselekményeknél alkalmazzuk, mi legyen a súlyosabb bűncselekmények szankciója? (Vagyis: a rövid tartamú szabadságvesztés nem alkalmazható azon a területen, ahol feltehetően az ambuláns szankciók is elegendők a norma érvényességének megerősítéséhez.) Az idézet érthető a büntetőjog ultima ratio jellegére, szubszidiaritására is.

Kerezi Klára: Az alternatív szankciók helye és szerepe a büntetőjog szankciórendszerében. Büntetőjogi Kodifikáció 2001. 2. sz. 14-24. old.

Kertész Imre: Miért túlsúfoltak a börtönök? Belügyi Szemle 2002. 2-3. sz. 85-99. old.

Lőrincz József: Alternatívák. Börtönügyi Szemle 1993. 2. sz. 25-30. old.

Mezey Barna: Nyitott börtön – a nem zárt büntetés-végrehajtás múltja és jelene. Börtönügyi Szemle 1995. 2. sz. 7-15. old.

Nagy Ferenc: A rövid tartamú szabadságvesztés szurrogátumai. Magyar Jog 1991. 10. sz. 588-593. o.

Nagy Ferenc: A büntetőjogi szankciórendszer továbbfejlesztésének egyes elvi és gyakorlati kérdéseiről. Magyar Jog 1999. 1. sz. 5-15. old.

Nagy Ferenc: Adatok és gondolatok a börtönnépesség alakulásáról. Belügyi Szemle 2002. 2-3. sz. 68-84. old.

Pusztai László: Elterelés a büntető útról. In: Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok. XXVIII. BM Kiadó, Budapest, 1991. 7-40. old.

Sessar, Klaus: Büntetés helyett az okozott kár jóvátétele? Vizsgálódások e gondolat lakossági fogadtatásáról. Jogtudományi Közlöny 1987. 8. sz. 433-441. old.

Schneider, Hans Joachim: Jóvátétel büntetés helyett. Békéltetés a tettes, az áldozat és a társadalom között. In: Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok. XXX. IKVA Kiadó, Budapest, 1993. 155-174. old.

Szabó András: A kriminológiai gondolkodás fejlődése Magyarországon. Belügyi Szemle 2003. 1. sz. 35-56. old.

Tóth Erika: Elítélt és szabadult. Börtönügyi Szemle 2000. 4. sz. 29-42. old.

Tulkens, Hans: A kezelés fogalma az Európai Börtönszabályokban. In: Bv. Szakkönyvtár 1990/5. szám. 49-57. old.

Tulkens, Hans: Közösségi szankciók: a büntetés új koncepciója. In: A társadalmi-politikai változások és a bűnözés – A 21. század kihívása. (Válogatás a 11. nemzetközi Kriminológiai Kongresszus előadásaiból.) MKT, Budapest, 1993. 154-159. old.

Tüske János: Beszámoló a lengyelországi szakmai látogatásról. Börtönügyi Szemle 2001. 3. sz. 93-98. old.

Weigend, Thomas: Die kurze Freiheitss trafe eine sanktion mit zukunft? [A rövid szabadságvesztés – egy szankció, amelynek jövője van?] In: Juristenzeitung 1986.

Juhász Zsuzsanna

A börtönegészségügy neuralgikus pontjai

Európa legtöbb országa a börtönegészségügy területén két alapvető problémával kell, hogy szembesüljön. Egyrésztől mind nagyobb méreteket ölt a *problematis kábítószer-fogyasztók* létszáma a büntetés-végrehajtási intézetekben. A Kábítószer és Kábítószer-függőség Európai Megfigyelőközpontjának¹ 2005. évi jelentése problematikus kábítószer-használat alatt az injekcióval történő kábítószer-használatot, valamint opiátok, kokain és/vagy amfetaminok hosszú távú, illetőleg rendszeres használatát érti, ami leginkább heroin és különféle serkentőszerek használatában nyilvánul meg.² Másodsorban a problematikus kábítószer-fogyasztáshoz szorosan kapcsolódva igen magas a fertőző betegségek, így különösen a *hepatitis*, illetve egyes országokban a *HIV/AIDS* és a *tuberkulózis (tbc)* elterjedése a fogvatartottak körében. Ezek a problémák kombinálódnak a végrehajtási intézetek túlszűrttségével, valamint a legtöbb esetben az épületek felújításának szükségességével.

Kábítószer-használat a végrehajtási intézetekben

Ami a kábítószer-fogyasztás kérdését illeti, a társadalomban és a börtönnépesség körében egyaránt a droghasználat terjedése követhető nyomon, és megfigyelhető, hogy az elítélti populációban a kábítószer használók túlreprezentáltak. A már hivatkozott 2005. évi jelentés becslése szerint az EU-ban a *problematis drogfogyasztók* létszáma 1,2 és 2,1 millió közé tehető³, míg az elítélti populáción belül a kábítószer-élvezők 22-86%-ot képviselnek. A jelentéshez felhasznált tanulmányokból az derült ki, hogy az elítéltek 8-60%-a fogyasztott kábítószerrel a szabadságvesztés büntetés tartama alatt, illetőleg 10-42%-uk rendszeres fogyasztásról számolt be, az injekciós használat pedig átlagosan 15% és 50% között mozgott.⁴ Ez utóbbi esetén az intravénás használat során fennáll annak a veszélye, hogy az esetleges szennyezőanyagok közvetlenül a vérkeringésbe kerülnek, illetőleg mivel a drog nyomban a véráramba és másodpercek alatt az agyba jut, fokozottan számolni kell a túlادagolással is. Az injekciózás esetén emellett az eszközök (fecskendő, kanál, szűrő stb.) megosztott használata kedvez a különféle fertőző betegségek, elsősorban a HIV kialakulásának. A HIV transzmissziójának fő kockázati forrását pedig éppen az injekciós droghasználat jelenti.⁵ Az újonnan

1 Az EU Kábítószerügyi Központjának angol elnevezése: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA)

2 A Kábítószer és Kábítószer-függőség Európai Megfigyelőközpontjának 2005. évi jelentése: A kábítószer-probléma Európában. Luxembourg, 2005. 63. p.

3 A Kábítószer és Kábítószer-függőség Európai Megfigyelőközpontjának 2005. évi jelentése: A kábítószer-probléma Európában. Kommentár 2. p.

4 A Kábítószer és Kábítószer-függőség Európai Megfigyelőközpontjának 2005. évi jelentése: A kábítószer-probléma Európában. Luxembourg, 2005. 85-86. p.

5 E témáról bővebben: Csernus Eszter – Sárosi Péter: A HIV és a hepatitis járvány megfékezése az injekciós droghasználók körében. Addiktológia 2005/4. 338-369. p.

diagnosztizált HIV fertőzötteken belül Litvániában például 77,3%, Lettorszáiban 54,6%, Lengyelországban 34,8% volt a fecskendőt használók aránya 2003-ban.⁶ Indokolt és fontos ezért a kábítószer-injektálást a problematikus kábítószer-használat alapkategóriájaként kezelni.⁷ Itt jegyezném meg, hogy a problematikus kábítószer-fogyasztók az esetek nagy részében mentális rendellenességben is szenvednek, azaz társuló betegségekről, a személyiségzavar és a droghasználat együttes előfordulásáról van szó. A kábítószer-fogyasztók kezelésekor ezért a komorbiditás [szorongásos zavarok] lehetőségét, és azt is figyelembe kell venni, hogy a mentális problémákat a szabadságelvonás tovább súlyosbíthatja.⁸

A problematikus kábítószer-használók számának további növekedése valószínűsíthető a Közép- és Kelet-Európai régióban: Észtországban, Romániában, Szlovákiában.⁹ Észtország esetén például az Igazságügyi Minisztérium 2003-ra vonatkozó adatai a kábítószerrel használó fogvatartottak 73%-ánál jeleztek heroin injektálást és 10%-nál amfetamin használatot.¹⁰ Az EU lisszaboni Kábítószerügyi Központjából származó adatok emellett emelkedő tendenciát mutatnak Dánia, Ausztria, Finnország, Svédország, Norvégia és az Egyesült Királyság esetében.¹¹ Utóbbinál a 2003-as adatok a problematikus kábítószer-használók arányát 55%-ra becsülték.¹²

Hepatitis C és B

A *hepatitist*, azaz a májgyulladást általában vírusfertőzés (A, B, C, D vagy E) okozza.¹³ Közülük a legveszélyesebb a hepatitis C, ami körülbelül 10-szer fertőzőbb, mint a HIV. Itt említhető meg, hogy az újabb szakirodalom már a HIV és a hepatitis C fertőzések együttes előfordulásáról tesz említést.¹⁴

Egy igen gyakori, potenciálisan halálos betegségről van szó, amely ellen jelenleg még nincs védőoltás. Nagy hangsúlyt kell ezért helyezni a megelőzésre, amelyen belül igen fontos az alkoholfogyasztás korlátozása annak érdekében, hogy ne gyorsítsák fel a

- 6 Weilandt, C. – Eckert, J. – Huismann, A. : Data collection to develop an inventory of social and health policies, measures and actions concerning drug users in prison in the recently incorporated Member States to the EU. Bonn, 2005. 12. p.
- 7 A Kábítószer és Kábítószer-függőség Európai Megfigyelőközpontjának 2005. évi jelentése: A kábítószer-probléma Európában. Luxembourg, 2005. 64-65. p.
- 8 Célpontban a kábítószer. A Kábítószer és Kábítószer-függőség Európai Megfigyelőközpontjának tájékoztató kiadványa. 2004/14., <https://www.emcdda.eu.int>
- 9 Macdonald, M.: A study of the health care provision, existing drug services and strategies operating in prisons in ten countries from Central and Eastern Europe. HEUNI Paper No. 23. Helsinki, 2005. 9. p.
- 10 2004 National Report to the EMCDDA: Estonia. New developments, trends and in-depth information on selected issues 84-85. p.
- 11 A Kábítószer és Kábítószer-függőség Európai Megfigyelőközpontjának 2005. évi jelentése: A kábítószer-probléma Európában. Luxembourg, 2005. 64. p. (Itt jegyzem meg, hogy az összehasonlító elemzés 16 ország esetében vizsgálta a problematikus kábítószer-használat előfordulását a 15-64 éves populációban az 1999-től 2003-ig terjedő időszakot illetően.)
- 12 2004 National Report to the EMCDDA: United Kingdom. New developments, trends and in-depth information on selected issues. 58. p.
- 13 A témáról bővebben: Schuller János: A fertőző májgyulladás. Börtönügyi Szemle 2002/4. 111-118. p.
- 14 Az USA-ban e jelenség a fecskendőt használó drogosok körében 85-90%-ra tehető. Lásd: Colton, C. E.: Hepatitis C virus (HCV) and HIV co-infection in corrections: Where do we stand? Infectious diseases in corrections report. 2005/8. 1-10. p.

betegség kialakulását.¹⁵ Az EU Kábítószer és Kábítószer-függőség Megfigyelőközpontja a hepatitis C vírust időzített bombának tekinti, és titkolt járványként emlegeti. Napjainkban a fertőzésveszélynek leginkább az intravénás kábítószer-élvezők vannak kitéve, akik a tűt vagy egyéb injekciós eszközt közösen használják.¹⁶ Az Európai Unió valamennyi országában magas fertőzési arány (30%-90%) figyelhető meg az említett személyi kör tekintetében. Tekintettel arra, hogy a fertőzés akár 20 évig, sőt akár hosszabb ideig is képes tünetmentes maradni, nehézséget jelent a járvány méreteinek pontosan meghatározása. Egyes becslések szerint az EU-ban 2003-ban a vírussal fertőzött kábítószeres injekciós személyek száma mintegy 500 000 volt.¹⁷ A HIV fertőzéshez hasonlóan a hepatitis C-re is igaz, hogy a vírus előfordulása a fogvatartotti népesség körében jóval magasabb, mint a lakosság esetén (2002-ben Oroszországban például 100 000 fogvatartottra számítva 26,5 volt a hepatitis C, ami majdnem 4-szer magasabb arányt jelentett, mint a népesség körében).¹⁸ A személyi szabadságuktól megfosztott fogvatartottakon belül ugyanis jelentős, illetve a népességhez viszonyítva jelentősebb arányban vannak jelen a kábítószeres injekciós személyek, akik a végrehajtás során, annak tényéből fakadóan, gyakorta kénytelenek megosztva használni a fecskendőket és az injekciós berendezéseket. A WHO által 2001-ben készített tanulmány például arról tesz említést, hogy gyakori egyazon berendezés 15-20 fogvatartott általi közös használata, a saját kezűleg otthon gyártott eszközök pedig gyakran okoznak kárt a vénákban, tovább fokozva a fertőzések veszélyét.¹⁹

A hepatitis B vírus ugyancsak növekvő arányban van jelen a büntetés-végrehajtási intézetekben. Oroszországra vonatkozó 2002-es adatok szerint a lakossághoz képest az e vírussal fertőzöttek rátája a börtönökben például 3-szor nagyobb volt, és bár a 100 000 fogvatartottra vetített mutató az adott évre 96,9-re esett vissza, egyes régiókban azonban még továbbra is több mint 300 maradt.²⁰

A hepatitis B vírussal történő fertőződés kockázata ennél a típusnál is az intravénás kábítószer-élvezők körében a legnagyobb, akiknek kb. 50-80%-a az injekciós megkezdését követő 5 éven belül megfertőződik. Emellett átvihető a fertőzés szexuális úton vagy bármilyen olyan szituációban, ahol a vér vagy a testnedvek egy fertőzött személytől bejutnak egy immunitással nem rendelkező személy testébe. Annak ellenére, hogy több mint két évtizede létezik hatásos és biztonságos oltóanyag, pl. az USA-ban évente hozzávetőleg 8000 ember fertőződik meg a vírussal. Ennek okai részint anyagi természetűek, másrészt sok esetben a fogvatartás időtartama rövid a három dózisú oltás-

15 Bővebben: (European Network on Drugs and Infections Prevention in Prison) „Unlocking potential: making prisons safe for everyone” Report of the 8th European Conference of drug and HIV/AIDS services in prison. Budapest, 2005. 106. p.

16 Bővebben: EMCDDA: Hepatitis C: A hidden epidemic. Drugs in focus. 2003/11. és Jager, J. et al. (eds.): Hepatitis C and injecting drug use: impact, costs and policy options. Luxembourg, 2004. 21-23. p.

17 EMCDDA: Hepatitis C: A hidden epidemic. Drugs in focus. 2003/11., <http://www.emcdda.eu.int>

18 Bobrik, A. et al: Prison health in Russia: The larger picture. Journal of Public Health Policy 2005/26. 46. p.

19 (WHO) Bollini, P. (editor): HIV in prisons. A reader with particular relevance to the newly independent states, 2001. 22-23. p.

20 Bobrik, A. et al: i.m. 46. p.

hoz, melyből az első dózissal 55%-os, míg a második után 85%-os védettség feltételezhető.²¹

HIV/AIDS a börtönökben

A HIV/AIDS előfordulása a fogvatartotti populáción belül ugyancsak magasabb, mint a szabad társadalomban. Emellett a HIV fertőzési rátája a börtönökben azon területeken a legnagyobb, ahol a társadalomban is jelentős számban találhatók intravénás droghasználók.²² A rendelkezésre álló adatok alapján Lengyelország, a Cseh Köztársaság, Szlovákia, Magyarország és Bulgária esetén a HIV fertőzés alacsony előfordulásáról beszélhetünk, míg az egykori Szovjetuniótól függetlenné váló államok, így különösen Oroszország, Ukrajna, Litvánia, Lettország és Észtország tekintetében igen magas a fertőzöttek aránya a fogvatartottak körében. Így például 2001-ben a Cseh Köztársaságra vonatkozó adatok 7 ismert HIV esetről, míg Bulgáriában 2003-ban 0 előfordulásról tesznek említést. Szlovákiában 1998 óta 20.000 fogvatartott esetében végezték el a HIV szűrést, melyből 3 fogvatartott tesztje lett pozitív.²³ Ezzel szemben 2002-ben Litvániában a fogvatartotti állomány között a fertőzés előfordulása 15%-os, Oroszországban²⁴ 24%-os, 2001-ben Ukrajnában pedig 26%-os volt.²⁵ A legfrissebb adatok szerint 2005 januárjában Ukrajnában a HIV pozitív fogvatartottak aránya 15-30% között mozgott.²⁶ Ugyancsak magas rátákat jelentettek Nyugat-Európában Portugáliából (20%) és Spanyolországból (16,6%).²⁷ Leszögezhető ugyanakkor, hogy a HIV/AIDS fertőzés Kelet-Európában terjed a leggyorsabban a világon.²⁸

A fertőzés terjedésénél kockázati tényezőként említhetjük többek között a fogvatartottak közötti erőszakot, amely ha nyitott sebet és vérzést eredményez, könnyen a fertőzés átadásához vezethet. A védekezés nélküli szexuális érintkezések ugyancsak a HIV fertőzés veszélyforrásai.²⁹ A tetoválás, illetve más olyan rituális gyakorlat, amely a börtönökben

21 Lásd részletesebben: Schwartzapfel, B. – Rich, D. J.: Hepatitis B in corrections. Infectious diseases in corrections report. 2004/7. 1-9. p.

22 (Canadian HIV/AIDS Legal Network) HIV/AIDS in Central and Eastern Europe and the former Soviet Union. HIV/AIDS and hepatitis C in prisons: the facts. 2006. Letölthető: <http://www.aidslaw.ca>

23 Macdonald, M.: A study of existing drug services and strategies operating in prisons in ten countries from Central and Eastern Europe. 2004. 52. p.

24 (Human Rights Watch) Lessons not learned: human rights abuses and HIV/AIDS in the Russian Federation. 2004/16. 9-15. p. és Roshchupkin, G.: HIV/AIDS prevention in prisons in Russia. In: (Lokshina T. ed.) Situation of prisoners in contemporary Russia. Moscow, Moscow Helsinki Group, 2003., letölthető: <http://www.mhg.ru/english/1F4F76C>

25 Dolan, K. et al: Review of injection drug users and HIV infection in prisons in developing and transitional countries. London, 2004. 19-22. p.

26 (Canadian HIV/AIDS Legal Network) HIV/AIDS in Central and Eastern Europe and the former Soviet Union. HIV/AIDS and hepatitis C in prisons: the facts. 2006., letölthető: <http://www.aidslaw.ca>

27 (Canadian HIV/AIDS Legal Network) HIV/AIDS and hepatitis C in prisons: The facts. In: HIV/AIDS in prisons 2004/2005., letölthető: <http://www.aidslaw.ca>

28 Veen, J.: Tuberculosis, HIV and harm reduction in prisons in countries of the Former Soviet Union. Connections. The newsletter of the European network on drugs and infections prevention in prison 2005/5. 7-8. p.

29 Bővebben: Jürgens, R.: Is the world finally waking up to HIV/AIDS in prisons? A report from the XV. International AIDS Conference. Infectious diseases in corrections report. 2004/7. 1-9. p.

nek tüvel vagy más éles eszközzel való megsértésével jár, része a börtönkultúrának, a nem steril eszközök használata pedig potenciális veszélyt jelent a fogvatartottak számára. A leginkább veszélyeztetettek ugyanakkor az intravénás kábítószer-élvezők, akik az esetek nagy százalékában megosztva használják az injekciós berendezéseket.³⁰ A rendelkezésre álló adatok alapján 2002-ben Lettországbán a fertőzés előfordulása a kábítószerrel injektálók között 87%-os, Oroszországban 95%-os, Ukrajnában pedig 83%-os volt.³¹ A járvány drámai gyorsasággal terjedt el Litvániában, melynek HIV-rátája Európában korábban a legalacsonyabb (0,01%) volt. 2002. május 17. és június 20. között például a litván Alytusi börtönben 207 fogvatartott szűrése lett pozitív. A vizsgálatokat 2002 júliusában megismételték, ekkor további 77 esetet regisztráltak. A 77 személyből 44-nél a májusi vizsgálat még negatív eredménnyel zárult. Összességében a májustól augusztusig terjedő időszakban 299 új HIV fertőzések esetét találták. Ennek okaként ugyancsak az injektáló eszközök megosztott használata jelölhető meg.³²

Tuberkulózis, avagy tüdőbaj

A HIV fertőzöttek számára a legnagyobb „halálhozó” a tuberkulózis. Amíg ugyanis az egészséges szervezetek többségénél az immunrendszer kontrollálja az elsődleges fertőzést és aktív tbc nem fejlődik ki (látens tbc), addig a HIV pozitívak jóval könnyebben kapják meg az aktív változatot, azaz a tbc és a HIV együtt halálos kombinációt alkot. Éppen ezért azon betegeknél, akiknél diagnosztizálták a tbc-t, javasolni kell a HIV-teszt elvégzését és tanácsadást, akiknél pedig a HIV vírust mutatták ki, el kell végezni a tbc-szűrést. Annak az esélye ugyanis, hogy aktív tbc fejlődik ki olyan személyek között, akik mindkét vírussal fertőzöttek 10-szer nagyobb, mint azoknál, akik csak a tbc-vel fertőzöttek. A korai felismerés és kezelés a tbc-fertőzés visszaszorításának legjobb módja.³³ Amennyiben a kezelés elmarad, akkor minden tbc-s további 10-15 embert fertőzhet meg egy év alatt. A legnagyobb gondot az okozza, ha a tbc kórokozója ellenáll az antituberkulumnak, azaz nem reagál a két legfontosabb és leggyakrabban használt gyógyszerre. Az ilyen szinte gyógyíthatatlan multirezisztens esetek gyakorta akkor jelentkeznek, ha a beteg megszakította a kezelését, vagy nem pontosan szedte be a gyógyszereket. Ezért lehet nagy jelentősége egyes szakemberek szerint az ellenőrzött kezelésnek (DOTS-módszer), amikor a beteg az antibiotikumot az egészségügyi dolgozó jelenlétében és ellenőrzése mellett veszi be. E módszer azonban nem alkalmazható, ha a tbc több gyógyszernek ellenálló változata már elterjedt. Ilyen esetekben az ún.

30 Prisoners' health & human rights in the HIV/AIDS epidemic. DRAFT background paper for human rights at the margins: HIV/AIDS, prisoners, drug users and the law. A satellite of the XV. International AIDS Conference, 2004. 6-8. p.

31 Dolan, K. et al: Review of injection drug users and HIV infection in prisons in developing and transitional countries. London, 2004. 20-21. p.

32 Macdonald, M.: A study of existing drug services and strategies operating in prisons in ten countries from Central and Eastern Europe, 2004. 51. p. és (Canadian HIV/AIDS Legal Network) HIV transmission in prison. In: HIV/AIDS in prisons 2004/2005.

33 Bone, A.: Tuberculosis and HIV/AIDS. HIV in prisons: A reader with particular relevance to the newly independent states. Geneva, WHO, 2001. 153-170. p.

DOTS-PLUS támogatott, amelynél háromszor-négyszer hosszabb a kezelés tartama. A multirezisztens esetek kezelése nemcsak hogy jóval több időt igényel, de gyakran társul mellékhatásokkal és igen költséges is. Amíg a DOTS-módszer alkalmazása 10-20 US dollárt jelent, addig a tbc multirezisztens változatánál betegenként 2000-3000 dollárral kell számolni.³⁴ Oroszországban a DOTS-módszer alkalmazásával a szükséges gyógyszerek megvásárlása valamennyi fertőzött orosz fogvatartott kezelésére több mint 2 millió dolláros költséget jelent, e nélkül azonban betegek ezrei fertőződnek meg a több gyógyszernek ellenálló tbc-vel, ami pedig még többre kerülne.³⁵

A nem megfelelő kezelés, illetve annak hiánya tehát nemcsak, hogy a betegség kialakulását eredményezheti, hanem halálhoz és a fertőzés további terjedéséhez vezethet. Egyes becslések szerint 2020-ra közel 1 milliárd ember fog megfertőződni, 200 millió lesz tbc-beteg és 70 millió halálessel lehet számolni. Jelenleg a világ népességének egyharmada fertőződött meg a vírussal. (A fertőzött személyek immunrendszere általában megsemmisíti a baktériumot, így a fertőzések 90-95%-a észrevétlenül gyógyul.) A betegségről tudni kell még, hogy levegő útján terjed, a fertőzést okozó baktérium bármely szervet megtámadhat, de legjellemzőbb, hogy a tüdő ellen irányul. Az azonnali izolálás ugyanakkor megakadályozhatja a fertőzés átadását. Ez utóbbi a túlszűfolt végrehajtási intézetekben gyakorta kivitelezhetetlen, így a börtönökben 100-szor gyakoribb a tbc előfordulása, mint a civil társadalomban. A fogvatartottak nagyon gyakran már eleve olyan társadalmi közegből (alkohol- vagy drogfüggők, hajléktalanok, mentálisan betegek) kerülnek ki, amely a fertőzés kialakulásának kockázatát jelenti. A végrehajtási intézmények pedig tovább fokozzák a fertőzés átadásának veszélyét. A kései diagnózis, a betegség megfelelő kezelésének elmaradása és a sok esetben szegényes végrehajtási feltételek (túlszűfolt, rossz szellőzési lehetőségek, nem kielégítő táplálkozási körülmények) így együttesen a fertőzés terjedését elősegítő tényezőként szerepelnek. Mindemellett a tbc kezelése egyrésztől folyamatosságot követel meg, másrészt pedig feltételezi a börtönben folyó egészségügyi ellátás és a civil egészségügyi szolgálat közötti együttműködést. A valóságban a szabadulás után szignifikánsan csökken a kezeléseik száma, mert gyakorta a szabad társadalomban az ellátás már nem ingyenes, és nincs is pontos tudomásuk az érintetteknek arról, hogy hol vehetnék azt igénybe. 2001 márciusában például megközelítőleg 350 000 fogvatartott kapott amnesztiát az orosz börtönökben, és hozzávetőleg ennyi embernek lett volna szüksége megfelelő tbc kezelésre, ami azonban a leírtak okán nem realizálódott.³⁶

A kezelés megszakítása a multirezisztens esetek számának növekedését, illetőleg a fertőzés terjedését idézheti elő. A fogvatartottak szabadulása pedig nem az egyetlen út-

34 Auer, C. – Kessler, C. – Bodiang, C. K.: Sentenced to die? Tuberculosis control in prisons with a focus on the Republics of the former Soviet Union. 2002. 17-18. p.

35 (Medecins Sans Frontieres) Tuberculosis in russian prisons: Dying for reform. In: (Lokshina, T. ed.) Situation of prisoners in contemporary Russia. Moscow, Moscow Helsinki Group. 2003., letölthető: <http://www.mrg.ru/english/1F11E20>

36 Auer, C. – Kessler, C. – Bodiang, C. K.: Sentenced to die? Tuberculosis control in prisons with a focus on the Republics of the former Soviet Union. 2002. 7. p.

ja a fertőzés kijuttatásának, hiszen a végrehajtási személyzet és a látogatók ugyancsak veszélyeztetettek és a fertőzés terjesztői lehetnek.³⁷

2001-ben a WHO becslései szerint kb. 484000 új tbc-s volt Európában, ami a teljes tuberkulózis esetek 6%-át tette ki. Ekkor az Orosz Föderációnak volt a 9. legnagyobb tbc-állománya a világon.³⁸ Minden új fertőzött 1%-át HIV pozitívnak becsülték, és az AIDS-es felnőtt lakosság 35%-a halt meg tüdőbajban. Emellett az egykori Szovjetunió börtöneiben a tbc 100000 fogvatartottra jutó előfordulása 5000-7000 között mozgott.³⁹ A 2002-es évre vonatkozó adatok szerint Oroszországban a teljes börtönnépesség több mint 40%-a szenvedett a betegség valamelyik formájában, és több mint 10%-nál már az aktív tbc jelentkezett. Amíg a halálozási ráta 2001-ben a civil társadalomban 100000 lakosra vetítve 19,9 volt, addig ez a mutató a börtönnépesség esetén 40-szer magasabb értéket jelentett.⁴⁰ Itt említeném meg, hogy amíg az orosz börtönökben a végrehajtási feltételek javulásának hatására a halálozási ráták csökkenéséről lehet beszélni, ez az állítás nem állja meg a helyét a mentális és a fertőző betegségek tekintetében. Ez utóbbiak halálozási rátája ugyanis továbbra is igen magas maradt. 2002-ben például a három vezető halálozási ok közül a végrehajtási intézetekben az első helyen a szív-és érrendszeri megbetegedések álltak (32%) és a második helyet foglalták el a fertőző betegségek (27%).⁴¹

A járvány terjedése szempontjából két további nehézséggel kell, hogy a térség szembenézzon. Egyrészt a leghatásosabb gyógyszerekkel szemben ellenálló multirezisztens esetek számának növekedése a betegséget szinte teljesen kezelhetetlenné teszi. Minden negyedik új betegből egy már multirezisztens tbc-s, míg azok közül, akik a betegséget korábban kapták meg (a betegek többsége a börtönben) két betegből egy drogfüggő. Másrészt a HIV túlsúlyban van a kábítószer-fogyasztók között, akik pedig gyakorta fogvatartottak. Számukra tehát a két fertőzés együttes jelentkezése szinte elkerülhetetlen, hiszen a tbc kialakulása szempontjából az egyik legfontosabb veszélyfaktor a HIV.⁴²

A megelőzés lehetséges módszerei a HIV/AIDS fertőzéssel szemben

Európában a börtönrendszereknek a HIV/AIDS járvány különböző fázisaiban más-más problémákkal kellett szembenézniük. Elsőként gondot jelentett a végrehajtási személyzet és a fogvatartottak részéről egyaránt általánosan tapasztalható reakció, a fertőzéssel szembeni félelem. Ennek orvoslására az érintettek oktatásának, tájékoztatásának

37 Fighting tuberculosis in prison conditions. Guidance document 1. Improving prison healthcare in Eastern Europe and Central Asia. 2004. 1-5. p.

38 Megjegyzés: Oroszországban a fertőzés, illetőleg a betegség nem csak a börtöntársadalomra korlátozódik, hanem az egész országot érintő problémaként jelentkezik.

39 Veen, J.: i. m. 7. p.

40 Fighting tuberculosis in prison conditions. Guidance document 1. Improving prison healthcare in Eastern Europe and Central Asia. 2004. 2-3. p.

41 Bobrik, A. et al: i. m. 37-41. p.

42 Veen, J.: i. m. 7-8. p.

sükségessége merült fel. Amikor pedig a fertőzés kiteljesedett, a kezelési és igazgatási problémák váltak elsődlegessé. Így például Ukrajnában a börtön-egészségügyi rendszer számára komoly próbatételt jelentett a növekvő számú fertőzött számára kórházi ágyak biztosítása.

Az oktatás

Miként arra a HIV/AIDS fertőzéssel foglalkozó részben már utalás történt, a megelőzés kulcsa a végrehajtási intézetekben is az oktatás. Ezt fogalmazta meg többek között a WHO 1993-as Irányelve a HIV fertőzésről és az AIDS-ről a börtönökben.⁴³ Ez a dokumentum mind a fogvatartottak, mind a végrehajtási személyzet számára egyaránt ajánlja a HIV/AIDS-szel összefüggő, széleskörű tanácsadást. Szükségesnek tartja, hogy a betegséggel kapcsolatos írásos anyagok olyan formában és nyelven álljanak rendelkezésre, melyet a fogvatartottak megértenek. Szorgalmazza továbbá a végrehajtási állomány és a fogvatartottak együttes részvételét az oktatási anyagok megalkotásában, fejlesztésében.

Számos ország tapasztalatai azt mutatják, hogy az oktatás akkor lehet hatékony, ha nem pusztán passzív, hanem az aktív és tevékeny részvételi formákat is tartalmazza. A fertőzéssel, illetve a betegséggel összefüggő írásos tájékoztató anyagok szükségességéhez nem férhet kétség, mégis, mivel azokat a fogvatartottak sok esetben nem olvassák, önmagukban nem elégségesek. A szükséges információk átadásában éppen ezért az élő oktatás gyakran hatásosabb lehet. Ugyancsak meghatározó szerep tulajdonítható az egyes fogvatartottak általi tájékoztatásnak, oktatásnak. Ennek hátterében többek között az áll, hogy a HIV fertőzés kiváltója igen gyakran illegális tevékenység (pl. kábítószer-injektálás, tetoválás, erőszakos szexuális magatartás), így lehetséges, hogy az egyedüli személy, aki a fogvatartottnak nyíltan beszélhet a veszélyforrásokról, az maga is fogvatartott. Emellett ők sok esetben realitásabban képesek megítélni, hogy mely oktatási stratégia lehet életképes a börtön falain belül. Egy Ausztráliában a fogvatartottak által vezetett program eredményességét mutatja, hogy a rabok többsége (71%) úgy gondolta, nincs szükség a HIV pozitívak izolálására, és 99%-uk azt is megértette, hogy a fertőzés átvihető az injekciós eszközök megosztott használatával, valamint a védekezés nélküli szexuális érintkezéssel.⁴⁴

Szűrővizsgálatok, tanácsadás

A már hivatkozott WHO Irányelv 11. szakasza kimondja, hogy az önkéntes alapon működő szűrést a szabad társadalomhoz hasonlóan biztosítani kell a végrehajtási intézetekben is, a szűrővizsgálatot megelőző, illetve azt követő tanácsadással együtt.

A HIV járvány kezdetén számos végrehajtási rendszer a fogvatartottak kötelező szűrővizsgálatát rendelte el. Ennek támogatói azzal érveltek, hogy a tesztek eredményét közölni kell a személyzet néhány, esetleg valamennyi tagjával, illetőleg a zárkatársak-

43 (WHO 1993): WHO Guidelines on HIV Infection and AIDS in prisons. UNAIDS

44 Jürgens, J. – Bils, M.: HIV prevention in penal institutions. HIV in prisons: A reader with particular relevance to the newly independent states. Geneva, WHO. 2001. 49-53. p.

kal, annak érdekében, hogy jobb esélyük legyen megvédeni magukat, és megtenni a szükséges intézkedéseket. Végezetül a fertőzés veszélyének csökkentése érdekében egyesek a HIV pozitív személyek teljes izolálását tartották követendőnek. Az ENSZ Egészségügyi Világszervezetének ajánlása ezzel szemben a kötelező tesztek betiltása mellett érvel, lévén e gyakorlat etikátlan, és nem is hatékony. Az anonim és önkéntes szűrést fogalmazta meg alapelveként 1999-ben milánói ülésén a HIV és Hepatitis Börtönbeli Megelőzésének Európai Hálózata,⁴⁵ egyúttal elítélte a HIV pozitív fogvatartottak szegregációját.⁴⁶ Jelenleg e dokumentumok nyomán széles körben elfogadott, hogy az elszigetelés nem szükséges, mivel a HIV fertőzöttek többsége semmilyen veszélyt sem jelent a személyzetre, illetve a többi fogvatartottra.⁴⁷ A megelőzés fontos eleme tehát az önkéntes alapon rendszeresen elérhető és anonimitást biztosító szűrés. Az Európai Unió legtöbb országában ezt érvényesítik a büntetés-végrehajtási intézetekben.

A teszt elvégzését megelőző tanácsadás keretében kell többek között felbecsülni a fertőzés veszélyét a fogvatartottra nézve, illetve az ún. ablak-periódust. Ez utóbbi a fertőzés és annak kimutathatósága közötti időtartamra utal, ami 4 hónap is lehet. E körbe tartozik továbbá a fertőzéssel összefüggő információs szolgáltatás, a teszt előnyeinek és hátrányainak megvitatása. A szűrést követő tanácsadás tartalmazza a teszt eredményének megbeszélését, annak felértékelését, hogy a fogvatartott megértette-e az eredményt. Emellett szükség esetén kiterjed az utógondozásra, a fertőzés szempontjából veszélyt jelentő magatartások megvitatására.⁴⁸

Fontosnak tartom megjegyezni, hogy az utóbbi években az önkéntes alapon működő tesztek és tanácsadás modelljétől való elmozdulás gondolata fogalmazódott meg különösen a nagy fertőzöttségű országokban. Néhány közegészségügyi szervezet e modellt ugyanis a HIV fertőzés megelőzése szempontjából nem tartja elég hatékonnak, illetve gyors prevenció programnak. A 2005. októberében Montrealban megrendezett szimpóziumon, melynek tárgya az emberi jogok és a HIV tesztek gyakorlata volt, leszögezték, hogy a tesztek elvégzéséhez való és megfelelő tájékoztatáson alapuló hozzájárulás, a tesztet megelőző, valamint azt követő tanácsadás és a szűrés eredményének bizalmasan kezelése egyaránt emberi jogi normákon alapulnak. Mindazon HIV tesztek tehát, melyek kihagyják vagy szignifikánsan megnyírbálják ezeket az elemeket, nem elfogadhatóak. A kötelező, nem önkéntes, valamint a rutintesztek a tájékoztatáson alapuló beleegyezés nélkül pedig emberi jogi alapelvek megsértéseként értékelhetők.⁴⁹

A fertőzés szexuális úton történő terjedésének megelőzése

A beleegyezésen alapuló szexuális kapcsolatok esetén a megelőzés eszköze az óvszer, melyet Európában a végrehajtási intézmények az évek során egyre nagyobb arány-

45 European Network on HIV and Hepatitis Prevention in Prison (HIPPP)

46 (HIPPP 2001): European Network on HIV and Hepatitis Prevention in Prison, European Guidelines on HIV/AIDS and Hepatitis in prison (Milánó, 1999.)

47 Jürgens, J. – Bils, M.: i. m. 49-53. p.

48 Jürgens, J. – Bils, M.: i. m. 53-55. p.

49 (Canadian HIV/AIDS Legal Network) Outcomes of the symposium on HIV testing and Human rights. Montreal, 2005. október 24-25. Briefing paper.

ban biztosítanak a fogvatartottak számára (1989-ben 53%, 1992-ben 75%, 1997-ben pedig 81%). Ausztráliában az óvszerek elérhetősége részben a fogvatartottak nyomására történt. 1995-ben ugyanis 50 fogvatartott nyújtott be keresetet az Új-Dél-Wales-i tartományi kormány ellen. Keresetükben azzal érveltek, hogy akadályozva vannak az egészségük védelméhez szükséges megelőző eszközök hozzáféréseben. Részben e keresetnek köszönhetően döntött a kormányzat az óvszerek rendelkezésre bocsátása mellett.⁵⁰

A vizsgálatok azt mutatják, hogy önmagában a hozzáférés biztosítása nem elégséges, lévén azon esetekben, amikor a fogvatartottaknak kell kérniük az óvszert, az szexuális orientáltságuk elismerését jelentené, ezért csak kevesen vállalják ezt fel. Emellett az óvszerekkel kapcsolatos rendelkezések sok esetben ambivalens érzéseket váltanak ki a személyzet és a fogvatartottak körében. A legtöbb országban a börtönboltokban megvásárolhatók, de a gyakorlatban a tabuk sokszor visszarettentik a fogvatartottakat, vagy egyszerűen csak nincs pénzük rá.⁵¹ Szükséges lenne tehát az elérhetőség olyan módon történő biztosítása, hogy az könnyű és egyúttal diszkrét is legyen.

Amennyiben erőszakos szexuális tevékenységre kerül sor a börtön falai között, az általában óvszer alkalmazása nélkül történik. A végrehajtási intézetek HIV/AIDS prevenciók politikájának ezért alapvető eleme valamennyi fogvatartott biztonságának, védelmének biztosítása. Ezen nehéz és összetett feladat megoldása érdekében fogalmazta meg ajánlását az AIDS a Börtönökben Kanadai Szakértői Bizottsága (Canadian Expert Committee on AIDS in Prisons). E dokumentum alapján a börtönkörnyezet biztonságosabbá tételéhez szükséges intézkedés többek között a fogvatartottak körültekintő osztályozása, elkülönítési szabályok alkalmazása az erőszakos fogvatartottakkal szemben, szigorú ellenőrzés és védelem biztosítása (pl. egyszemélyes elhelyezés), a fogvatartottak oktatása és alapvető strukturális változások érvényesítése (pl. a világítás javítása).⁵²

A fertőzés injekciós droghasználat útján történő terjedésének megfékezése, megelőzése, az ártalomcsökkentés eszköztára

A korábbiakból kitűnt, hogy a HIV fertőzés szempontjából a leginkább veszélyeztetettek az intravénás droghasználók, akik igen jelentős arányban vannak jelen a bv. intézetekben. A börtönhatóságok ezért szerte a világon lépéseket tesznek a veszély csökkentése érdekében, ami az ún. ártalomcsökkentés módszereinek alkalmazásában ölt testet. Az ártalomcsökkentés, mint drogpolitikai fogalom a kábítószer-fogyasztáshoz kapcsolódó ártalmakat kívánja elsősorban csökkenteni, és nem magát a használatot.⁵³ Az ártalomcsökkentés eszközei sorában többek között megtaláljuk a fertőtlenítést, steril tűk biztosítását, azaz a tűcsere-programokat, a szubsztitúciós kezeléseket. Ezen módszerek végrehajtásban történő alkalmazását a már többször hivatkozott 1993-as WHO Irányelv szorgalmazta első-

50 (Canadian HIV/AIDS Legal Network) Prevention: Condoms. HIV/AIDS in prisons 2004/2005.

51 Bővebben: Macdonald, M.: A study of existing drug services and strategies operating in prisons in ten countries from Central and Eastern Europe. 2004. 64-66. p.

52 Jürgens, R. – Bils, M.: i. m. 55-57. p.

53 Rácz József: Ártalomcsökkentő drogpolitika. Magyar Tudomány 2005/8. 1010. o.

ként. E kérdéskörhöz kapcsolódóan a legprogresszívebb nézeteket a 2004-ben elfogadott Dublini Deklaráció tartalmazza.⁵⁴

A gyakorlatban a legtöbb ország a végrehajtási intézetbe történő befogadáskor informálja ugyan a fogvatartottakat az ártalomcsökkentésről, de az információk gyakorta minimálisak és nem kielégítők. A megelőzés eszközei fontos elemei az ártalomcsökkentés stratégiájának, de nem kapnak elég prioritást. Például a tücsere-programok jövőbeli bevezetését fontolgató államok mellett jelenleg még többségben vannak azon országok, akik a megelőzés helyett inkább a kábítószer iránti kereslet csökkentését igyekeznek elérni.⁵⁵

Fertőtlenítő felszerelés biztosítása

A fertőtlenítőszer, a tűk és fecskendők, tetováló berendezések újrafelhasználásából, illetve közös használatából eredő HIV fertőzés csökkentésének preventív eszközei olyan esetekben, amikor más biztonságosabb lehetőségek (pl. steril tűk, fecskendők) nem állnak rendelkezésre önmagukban nem elégségesek, mivel nem eredményeznek teljes védelmet sem a HIV, sem pedig a hepatitis vírusokkal szemben. Emellett, tekintve, hogy a kábítószer injektlása illegális tevékenység, a fogvatartottak e magatartással és a tisztítással is általában szívesek. A fertőtlenítés pedig több időt vesz igénybe, mint amivel a legtöbb fogvatartott rendelkezik. Ugyanakkor mégis elősegíthetik a preventív intézkedések hatékonyságát és a higiéniai szabályok betartását.⁵⁶

Egyes vélemények szerint a fertőtlenítés és az injekciós eszközök tisztítására vonatkozó információk bátoríthatják az injekciós droghasználatot, és a személyzet ellen fegyverként is felhasználhatók. A gyakorlati tapasztalatok azonban ezt a feltevést nem támasztják alá, és évről évre nő azon büntetés-végrehajtások száma (1992-ben 28%, 1997-ben 50%), melyek a fogvatartottak számára biztosítják a fertőtlenítő eszközöket (pl. NaOCl-t).⁵⁷

Tücsere-programok

A tücsere-programok alkalmazása, azaz steril injekciós eszközök biztosítása mindazon esetekben indokolt, amikor a fogvatartottak illegális drogot fecskendeznek be. Ez az egyik leghatásosabb preventív beavatkozás, ami a tűt használó drogosok számá-

54 Dublin Declaration on HIV/AIDS in prisons in Europe and Central Asia. Prison Health is Public Health, Dublin 2004. – Az ajánlás preambuluma felhívja a figyelmet arra, hogy az országok többségében a megfelelő preventív intézkedéseket a HIV/AIDS járvány végrehajtási intézetekben történő megfigyelésére annak ellenére nem vezették be, hogy más végrehajtási rendszerekben már alkalmazták azokat és hatékonyak bizonyultak. A deklaráció alapelveként rögzíti, hogy a HIV/AIDS elleni küzdelemben a végrehajtási és az egészségügyi politikát is az ártalomcsökkentés alapjaira kell felépíteni. Leszögezi, hogy a fogvatartottaknak joguk van megvédeni magukat a HIV fertőzéssel szemben, illetőleg a fertőzött személyek joga kiterjed az újrafertőződés, valamint a hepatitis vírussal és a tb-vel történő együttfertőződés elleni védelemre. Megfogalmazásra került a fertőzéssel összefüggő kezelések és terápiák megismerésének és visszautasításának joga. A dokumentum alapján a fogvatartottaknak joguk van az önkéntes és anonim szűréshez, valamint a szűrés megelőző és követő tanácsadáshoz, továbbá a szabadulás utáni utógondozáshoz.

55 Bővebben: Macdonald, M.: A study of existing drug services and strategies operating in prisons in ten countries from Central and Eastern Europe. 2004. 55-64. p.

56 (Canadian HIV/AIDS Legal Network) Prevention: Bleach. HIV/AIDS in prisons 2004/2005.

57 Jürgens, R. – Bils, M.: i. m. 58-59. p.

ra ajánlható.⁵⁸ Az illegális kábítószer használat ellenére a hangsúly a fertőzések megelőzésére kell, hogy irányuljon. Így amíg a drogok maguk illegálisak maradnak, addig a tűk és fecskendők a hivatalos tűcsere-programok részeként törvényesnek tekintendők. Ez tehát egy pragmatikus és szükséges egészségügyi intézkedés, ami hatékony védelmet kíván nyújtani a fogvatartottaknak, a végrehajtási személyzetnek és a társadalomnak. Nem jelenti tehát a kábítószer fogyasztás jogként való elismerését, avagy a droghasználat elnézését a végrehajtás részéről.⁵⁹

Steril injekciós eszközök fogvatartottak közötti szétosztására elsőként Svájcban került sor 1992-ben az Oberschönggrüni férfi börtönben. Az intézet pszichiátere, Dr. Probst számára komoly erkölcsi dilemmát okozott, hogy 70 fogvatartottból 15 rendszeresen intravénásan adagolta a kábítószer, anélkül azonban, hogy megfelelő prevenció intézkedéseket érvényesítettek volna. Ekkor saját felelősségére steril tűket osztott szét az érintettek között. Amikor az igazgató erről tudomást szerzett, ahelyett, hogy elbocsátotta volna, meghallgatta az érveit, és jóváhagyta a steril eszközök biztosítását. A végrehajtási személyzet idővel ugyancsak felismerte, hogy e lépés saját érdeküket is szolgálja, mivel nem kellett attól tartaniuk, hogy a tűk utáni kutatás során megsebesíthetik magukat. 1994 júniusában egy másik svájci végrehajtási intézetben, a női elítélteket fogvatartó Hindelbanki Bv. Intézetben vezettek be 1 éves kísérleti AIDS prevenció programot. Ennek keretében egy tűcsere-automatát állítottak fel, amely a használt fecskendők helyett adott ki sterileket. A program pozitív eredményeket könyvelhetett el: javult a fogvatartottak egészségügyi státusza, új HIV vagy hepatitisz fertőzéses eset nem fordult elő, és szignifikánsan csökkent az injektló eszközök fogvatartottak közötti közös, megosztott használata.⁶⁰

Németországban két kísérleti program bevezetése kapott zöld utat 1995-ben, melyek nyomán 1996. áprilisában indult el az első tűcsere-program Alsó-szászországban. A program pozitív eredményei 2 év elteltével mutatkoztak, melynek nyomán nem csupán a két kísérleti program folytatása fogalmazódott meg, hanem a valamennyi alsó-szászországi börtönben történő alkalmazás is. A sikerek ellenére 2001-ben kormányzati döntés nyomán a tűcsere-programokat sorra zárták be Németországban arra hivatkozással, hogy a kutatások nem igazolták a programok hatékonyságát. Valamennyi esetben úgy született meg a politikai döntés, hogy a végrehajtási személyzettel senki sem egyeztetett. A programok befejezését követően a kábítószer-élvező fogvatartottak viszatértek a közös használatra, és ismét elrejtették az injektló eszközöket, növelve a fertőzés veszélyét. Ezen kormányzati döntések leginkább hangadó kritikusai pedig maguk a bv-sek voltak, akik jelenleg is lobbiznak a kormányzatnál az újraindítás érdekében.

Spanyolországban 1997-ben történt az első kísérleti projekt bevezetése, amely két év után jelzett pozitív eredményeket. E kedvező visszajelzéseknek köszönhetően 2001-ben rendelték el a programok valamennyi végrehajtási intézetben történő alkalmazását.⁶¹

58 Bővebben: Kerr, T. – Jürgens, R.: Syringe exchange programs in prisons: reviewing the evidence. Canadian HIV/AIDS Legal Network. 2004. 1-7. p.

59 Jürgens, R.: HIV/AIDS in prisons: Final report. 1996. 107. p.

60 Jürgens, R. – Bils, M.: i.m. 60-61. p.

61 (Canadian HIV/AIDS Legal Network) Prevention: Sterile Needles. HIV/AIDS in prisons. 2004/2005.

2002. végére 27 spanyol börtönben összesen 12970 darab fecskendőt osztottak szét a fogvatartottak között. A steril tűkhöz való hozzáférés az intézmények függvényében változik: egyes börtönökben heti 2 napban érhetők el, míg másutt a hét minden napján biztosítják ezt a lehetőséget. Itt jegyezném meg, hogy Spanyolországban csak a mentálisan beteg, illetve a különösen erőszakos fogvatartottak vannak kizárva a tűcsere-programokból. Jelenleg mind a 69 végrehajtási intézetben végrehajtják a steril tűket biztosító programot, kivételt a pszichiátriai intézetek, valamint egy nagy biztonsági fokozatú börtön képeznek.⁶²

A tűcsere-programok bevezetésére a fentebb említett országokon kívül Belorussziában, a Kirgiz Köztársaságban és Moldáviában került sor. 2005. februárjában Skóciában a rendőrség Lothian és Borders kerületekben vezette be a steril tűk szétszétadását a helyi börtönben az egészségügyi kockázatok és a drogfogyasztáshoz kapcsolódó ártalmak csökkentése érdekében. 2005. augusztusa óta Luxembourgban is tűcsere-programot indítottak el a drogfogyasztó fogvatartottak számára. A kábítószer-élvezőnek hivatalos kérelmet kell előterjesztenie a börtön orvosához, aki átadja a fogvatartottnak a steril tűt tartalmazó csomagot. Ezt követően a cserét az egészségügyi személyzet tagjai végzik. A kábítószeres fogyasztása és birtoklása továbbra is illegális tevékenység marad, de a kábítószerhez szükséges tűk, fecskendők birtoklása nem von maga után szankcionálást.⁶³

A rendelkezésre álló adatok szerint 2006-ban Örményország indított útjára tűcsere-programot, illetve Irán készített elő két projektet, melyeknek valamennyi végrehajtási intézetre történő kiterjesztését tervbe vették.⁶⁴ Ukrajna 2005-ben határozott a kísérleti tűcsere-programok bevezetéséről 2 börtönben, illetve 2 kolónián. A projektek 2006-ban történő bevezetése érdekében konferenciát és három gyakorlati ülést szerveztek részint a végrehajtási személyzet bevonásával 2005. novemberében, illetve decemberében. Politikai okokból a kísérleti projektek bevezetése jelenleg még várat magára.

A szubsztitúciós kezelés

A szubsztitúciós kezelés legáltalánosabban elterjedt módja a metadon-fenntartó kezelés. A metadont, amely egy szintetikus, a heroinnál lényegesen hosszabb hatástartamú ópiát, a heroin-és más ópiát-függők kezelésére használják. A metadon-fenntartó kezelés célja nem a kábítószer-fogyasztástól, hanem az intravénás adagolástól való elszakítása az érintetteknek. A kezelés során először a beteget átállítják a metadonra, majd a dózis fokozatos csökkentésével a szert teljesen elvonják. Jelenleg ez tekinthető a leghatásosabb kezelésnek a heroin-függő injektáló drogosok számára, mert hatékonyan csökkenti a HIV fertőzés veszélyét és a drog iránti sóvárgást, orális használata révén megszünteti az ópiát-készítmények intravénás adagolását és nagymértékben tudja redukálni a droghalálozások arányát.

62 Lines, R et al: Prison needle exchange: Lessons from a comprehensive review of international evidence and experience. 2004. 31-36. p.

63 Melis, M.: As prison needle exchange programmes are scaled up, Luxembourg joins in. Connections. 2006. May 1-2. p.

64 (Canadian HIV/AIDS Legal Network) HIV/AIDS in Central and Eastern Europe and the former Soviet Union. Needle and syringe programs. 2006. és Lines, R. et al: Second edition (prison needle exchange: 2006 update to first edition)

Európában a civil szférában az első metadon-kezelésre Svédországban került sor 1967-ben, majd Hollandia, Nagy-Britannia, Dánia alkalmazta e kezelési módszert.⁶⁵ A szubsztitúciós terápia ezen formája a '90-es évek közepe óta igen gyorsan terjedt el a társadalomban, és napjainkban egyre nő azon büntetés-végrehajtások száma, melyek ajánlják a metadon-kezelést a fogvatartottaik számára. Így az Európai Unió „régébbi” tagállamainak többségében (Görögország, Svédország – sic! – kivételével) léteznek ilyen programok a végrehajtási intézetekben. Az új tagállamok közül említhető Észtország, Málta, Szlovénia és Lengyelország.

Lengyelországban a metadon-program börtönökben való végrehajtása kapcsán az alapvető probléma egy nemzeti stratégia hiánya a szubsztitúciós program alkalmazására. Ezért, ha egy kezelésben résztvevő fogvatartottat másik végrehajtási intézetbe szállítanak át, akkor a kezelés folytatása szinte lehetetlen. Emellett Lengyelországban társadalom-biztosítás nélkül a metadon-kezelés a fogvatartottnak nem is alkalmazható. Ezzel szemben Szlovéniában valamennyi börtönben megtalálható a szubsztitúciós kezelés, amelyben a metadont részint detoxikációra, részint pedig fenntartó kezelésre használják. A börtönből történő szabadulást követően a terápia ugyancsak folytatható.⁶⁶

A fenti példákon túlmenően a volt Szovjetunió egyes tagállamaiban és Kelet-Európában is egyre több országban figyelhető meg a kezelés bevezetése (pl. Moldáviában), illetve nő az alkalmazást fontolgató országok (pl. Kirgiz Köztársaság) száma. A szubsztitúciós kezelés e formája ugyanakkor jelenleg nem elérhető Oroszországban, Ukrajnában és Belorussziában.⁶⁷ Egyes államokban ugyanis az ország tudományos és egészségügyi szerveinek támogatása ellenére a metadon-fenntartó terápia olyan vitatott prevenciós programok közé tartozik, melyeket sok esetben nem hajtanak végre. Ezt a projektet ajánlja ugyanakkor számos prominens szervezet is, például a WHO. Az ENSZ Egészségügyi Világszervezete már korábban hivatkozott HIV/AIDS-szel összefüggő irányelvének megfogalmazása szerint: a szabadságvesztést megelőző metadon-fenntartó kezelést a végrehajtási intézetekben is folytatni kellene. Azon országokban pedig, ahol a kezelés a társadalomban az ópiát-függők számára rendelkezésre áll, ott alkalmazása szükséges a börtönökben is.⁶⁸

65 Csorba József: Metadon szubsztitúciós kezelés. Hippocrates 2001/1. 62-65. p.

66 Macdonald, M.: A study of existing drug services and strategies operating in prisons in ten countries from Central and Eastern Europe. 2004. 67-68. p.

67 (Canadian HIV/AIDS Legal Network) HIV/AIDS in Central and Eastern Europe and the former Soviet Union. Opioid substitution treatment. 2006.

68 Kerr, T. – Jürgens, R.: Methadone maintenance therapy in prisons: reviewing the evidence. 2004. 4. p.

Fliegeauf Gergely

A börtönlázadás – okok, befolyásoló tényezők, prevenciós stratégiák

Bevezetés

A büntetés-végrehajtást sújtó legsúlyosabb esemény a börtönlázadás. Napjainkban a Dél-Amerikában egyre gyakrabban felbukkanó jelenség vizsgálatára és újraértelmezésére van szükség, ugyanis a börtönlázadás nem választható el még elviekben sem a társadalmi problémáktól. Az Európai Unió országaiban jelenleg fogva tartott kb. 380 ezer fő összetétele a kábítószer-probléma és a migráció mutatóiban folyamatosan negatív irányba változik, továbbá az európai börtönök túltelítettsége is masszívan nő. Egyre nagyobb népcsoportok kerülnek a törvény által szankcionált magatartást elkövetők körébe, és a társadalom válaszreakciói érzékelhetően nem olyan gyorsak, mint a változások.

A magyar Büntető Törvénykönyv 246. § (1) szerint „*Az a fogoly, aki fogolytársaival együtt a büntetés-végrehajtás rendjét súlyosan veszélyeztető, nyílt ellenszegülésben vesz részt*”, fogolyzandulást követ el. A jogszabály kiemelten kezeli az ellenszegülés megszervezését, vezetését, és azt, hogy ha az eseménynek súlyos következményei lesznek. Fontos az is továbbá, hogy korlátlanul enyhíthető a büntetés abban az esetben, ha az elkövető az ellenszegülést abbahagyja.

Fontos a fenti jogi definícióban észrevenni, hogy a jogszabály erősen hagyatkozik arra, hogy az elkövetők, az esetleges áldozatok és minden egyes résztvevő, illetve megfigyelő személy hogyan érzékeli és értelmezi az adott cselekménysort. Ugyanez látható a terrorcselekmény büntetőjogi értelmezésénél is, amely szociálpszichológiai vonatkozásokat is tartalmaz. Ennélfogva példaként felemlíthetjük a tudományág három klasszikus kísérletét.

1. A csoportok közti minimális definícióbeli különbség (minimális csoportközi helyzet) ellentétet szül a csoportok között, mint azt Muzafer Sherif (1953) kísérlete bizonyította. Ennek fényében értelmezhetjük az olyan típusú börtönlázadásokat, ahol a két vagy több csoport közötti ellentét kiéleződése összecsapáshoz vezet.

2. Az egyén nem a saját észlelése szerint cselekszik, hanem a többség (vagy a befolyásos kisebbség) magával húzza, ahogy azt Solomon Asch (1955) híres konformizmus kísérletében láthattuk, amikor a vizsgálati személyek szembetűnően rossz válaszokat adtak csak azért, hogy a többséghez igazodjanak. Ez segíthet megérteni, hogy egyes körülményeket hogyan képes a fogvatartotti csoportok egésze úgy értelmezni, mint a többség (vagy a kisebbség), és hogy miért alakul az ellenszegülés nyílttá.

3. Stanley Milgram (1974) kísérletében a tekintélynek engedelmeskedő személyek szélsőségesen agresszív tettet követtek el (azt hitték, hogy halálos áramütést adnak egy általuk „beépítettnek” tartott személynek), mert a tekintélyt hitelesnek vélték, felmentést adtak maguknak a felelősség alól, és már belekezdtek a kísérletbe. Ez a jelenség arra világít rá, hogy

a börtönökben egészen értelmetlen magatartások is fennmaradnak, még akkor is, ha azok már majdnem az önmegsemmisítéssel egyenlők.

A börtön szociálisan zárt tér

Teljesen nyilvánvaló, hogy a börtön fizikai szempontból zárt tér, hiszen falak, szögesdrótok veszik körbe, továbbá a börtönön belül szintén falak, rácsok, záruk akadályozzák az emberek mozgását. A fizikai korlátokon kívül a börtönben még jelen vannak a jogszabályi korlátok is, amelyek a börtönt társadalmi értelemben teszik zárt terré. A fogvatartottak mozgását szabályok határolják be. Ez vonatkozik a külvilággal való érintkezésre, az étkezésre, a szabadidőre, a munkára, az alvásra, azaz a fogvatartott egész életére.

A totális intézmény – mint ahogy Goffman klasszikus művében írja – gépezetté változtatja a fogvatartottak társadalmát. A fenti két izoláló tényezőtől azonban még nem következnenek azok a börtönártalmak, amelyek a nyitottabb látásmódot képviselő állampolgárok számára oly nyilvánvalóak: a fogvatartottak bizonyos szempontból tönkremennek a börtönben. Ez a jelenség abból adódik, hogy a börtön társas értelemben is zárt közeg. A börtönben lévő személyek (nem csak a fogvatartottak) személyészlelése, motivációja, kommunikációja, attitűdjei, normái mind-mind behatároltak, és a radikális csoportbefolyásolás szabályai szerint működnek.

Ha fenti megállapításokat a büntetés-végrehajtás céljának megvalósulása szempontjából értelmezzük, akkor arra juthatunk, hogy *a börtön valóságát leginkább a társas normák, majd a társadalmi, és legkevésbé a jogszabályi normák határozzák meg*, és éppen azért, mert a börtön fizikailag zárt tér.

A „rabok csak rabok”, gondolnánk, és arra számíthatnánk, hogy a börtönkörülmények javítása, és a további beruházások (új börtönök építése, privatizáció, körletfelújítás stb.) nem javítja a börtönökben a szociális biztonságot. Bert Uusem és Anne M. Piehl (2006) azonban rámutattak, hogy ez – legalábbis az Egyesült Államokban – nem így történt: a börtönlázadások, szökések és egyéb rendkívüli események csökkentek, azaz a börtön biztonsága növekedett. A börtönépítésnek azonban számos negatív hatása is van, és felvetődik a kérdés, hogy meddig lehet valójában humánus módon egy börtön biztonságát növelni. Példaként itt csak a kaliforniai *Pelican Bay* börtön – Ken Cheetham (1996) – álljon, ahol a túlzott biztonsági intézkedéseket az ENSZ embertelennek és megalázzónak minősítette.

Valahol van egy határ, ahol a börtönbeli (általában agresszív) társas normák ereje túllépi saját magát, a társadalmi normák erejével kezd rivalizálni, és ekkor a börtönben lázadás tör ki, ahogy azt Arjen Boin és William A. R. Rattray (2004) az úgynevezett küszöb elméletben kifejti.

Börtönártalmak

A büntetés-végrehajtás célja kettős: egyrészt a társadalmi intézményrendszer által veszélyesnek minősített személyt el kell különíteni (izoláció), másrészt a személyt – az általánoságban elfogadott értelmezés szerint – legalább olyan állapotban kell visszaengedni a társadalomba, mint ahogy az intézetbe került (rehabilitáció). Tudjuk, hogy sem a reintegráció, sem pedig a reszocializáció nem lehet tisztán büntetés-végrehajtási feladat. A rehabilitáció és az izoláció is – optimális esetben – kommunikáció által megy végbe. Ha valamit pusztán kom-

munikációval nem lehet megoldani, akkor következhet a kényszerítő intézkedések alkalmazása, ha már ez sem elegendő, feltételezhetően börtönlázadás tört ki.

A börtönártalmakat egységesen úgy határozhatnánk meg, hogy *mindazon ártalmak, amelyek a börtön diszfunkcionális működése következtében keletkeznek, vagy súlyosbodnak*. A börtön diszfunkcionális működése ugyanakkor esszenciális (ezek nélkül nem működne a börtön, vagy éppen börtönlázadás törne ki), ezért a börtönártalmak axiomatikusan a letöltendő szabadságvesztésből következnek. Minden egyes börtönbeli funkcióhoz diszfunkció társul, íme erre néhány példa:

Börtönbeli egység	Funkció	Diszfunkció
Személybejáratú kapu	Az arra illetékes személyek ki- és bejárása	Tiltott tárgyak bejutása, illegális küldemények kijutása
Fogvatartotti konyha	A fogvatartotti elem előállítása, feldolgozása és raktározása	A börtönbeli „szervezkedés” központja, üzenetek átadási helye
Zárka	A fogvatartottak tartózkodási helye, amikor a napirend másról nem rendelkezik	Zárkán belüli visszaélések, zárkán belüli tétlenség
Orvosi szoba	A fogvatartottak kivizsgálása és gyógykezelése	Gyógyszerrel való visszaélés, gyógykezeléssel való visszaélés
Börtönbeli üzem	A fogvatartottak munkáltatása	Tiltott tárgyak előállítása

Amennyiben a fogvatartottak befolyással bíró hányada úgy véli, hogy a börtönártalmak hatása már túllépi a diszfunkciókból eredő ártalmakat, valószínűleg börtönlázadás tör ki. Ezért kiemelten fontos, hogy a börtönben dolgozó testületi tagok észleljék a börtönbeli diszfunkciókat, és próbáljanak hozzájuk alkalmazkodni. A dinamikus egyensúly fenntartásával meg lehet előzni a rendkívüli eseményeket, illetve a már bekövetkezetteket a megfelelő korlátok között lehet tartani. Ismert, hogy a fogvatartottak megjártsszák magukat (szelf-reprezentáció), nem olyanok mutatják magukat, mint amilyenek valójában, hanem olyanok, amire azt hiszik, hogy a személyzet elvár tőlük. Ezért fontos, hogy a fogvatartottak ismerjék meg a személyzetet, továbbá, hogy a személyzetnek jól definiált elvárásai legyenek a fogvatartottakkal szemben – magyarul, hogy a szolgálatot ellátó testületi tagok ismerjék a feladatuk lényegét és célját, ne csupán az örutasítás betű szerinti szövegét. A szelf-reprezentáció elkerülése érdekében a személyzetnek tudnia kell, hogy mit érez, és tudnia kell kifejezni az érzelmeit a fogvatartottak irányában. Ez Elaine M. Crawley (2004) szerint különösen fontos rendkívüli helyzetekben.

A börtönlázadás értelmetlen

Mivel a börtön fizikailag izolált tér, lázadás esetén az elkövetők könnyűszerrel azonosíthatók, valamint a tevékenység is behatárolható, azaz a fogolyzandulás bűncselekményt nem le-

het titokban végrehajtani, mint egyes más bűncselekményeket. A fogolyzandulásban való részvétel tehát nem lehet sikeres sem az egyén, sem a csoport szempontjából. A börtönlázadás mindeképpen a hatóságok tudomására jut, ezért felmerülhet bennünk, hogy az ilyen cselekmények elsődleges motivációja a károkozás, a vandalizmus és a szabályokkal való szembesülés, ahogy azt Albert K. Cohen (1955) geng-elméletében kifejti. Azaz a börtönlázadás célja nem a haszonszerzés, hanem a geng-tudat erősítése, ilyen szempontból a börtönlázadás kommunikáció a társadalom felé, mintegy szembehelyezkedés a hatalommal és a társadalmi renddel.

A fentiekén túl – vagy azokat megelőzőleg – a börtönlázadás a következő okok miatt értelmetlen:

- a fogvatartottak követeléseit általában nem állnak egyensúlyban a társadalom által kínált lehetőségekkel;
- a lázadás során a feszültség és az agresszió egyre inkább fokozódik;
- a hatóság egyértelműen túlerőben van;
- az esetleges összecsapás végeredménye belátható: a fogvatartottak vesztenek;
- a fogvatartottak komfortérzete a lázadás során gyorsan, a felszámoláskor rohamosan, a felszámolás után lassan csökken, és csak hosszú idő alatt éri el a lázadás előtti szintet;
- a lázadás következtében olyan károk keletkeznek a börtön berendezésében, amelyeket helyre kell állítani, a börtönt ki kell telepíteni, és ezzel az adott államban tapasztalható általános börtönviszonyok romlani fognak;
- a fogvatartottakat és a hozzátartozóikat a börtönlázadás pszichésen és anyagilag is sújtja;
- a börtönlázadás inkább a társadalom retribúciós [megtorló] attitűdjét fogja erősíteni;
- a börtönlázadás után az adott állam többi büntetés-végrehajtási intézetében megszigorodnak a rezsimek;
- végül: a börtönlázadás meggyengíti a társadalmi kohéziót, és az egész állam biztonságára káros hatással van.

A börtönlázadás definíciója

A fentiek alapján a börtönlázadást a következőképpen is definiálhatjuk: *A börtönlázadás a börtönártalmak diszfunkcionális felülkerekedése esetén beinduló, egy befolyásos fogvatartotti csoport által kezdeményezett értelmetlen és elkeseredett tömeges fogvatartotti megmozdulás, ami erőszakos vagy nyílt ellenszegülés, és további társadalmi és társas hatások eredményeként nyilvánul meg.*

A jogi definíció azon része, amely a büntetés-végrehajtás rendjének súlyos veszélyeztetésére utal, a meghatározásból kimaradt, hiszen, ez a veszély teljesen egyértelműen már a börtönlázadás előtt fennállt, és számos figyelmeztető jel utalhat rá, mint azt a következőkben láthatjuk.

A börtönlázadás bejósoló tényezői, kiváltó okai és a prevenció stratégia elmélete

Victor Lofgreen (1991) és Charles Logan (1993) számos amerikai börtönlázadás vizsgálati jegyzőkönyveit elemezve a következő prediktív faktorokat [előrejelző tényezőket] azonosította:

1. A fogvatartottak etnikai hovatartozás szerint elkülönülnek, vagy elkülönítik őket. Ez a körülmény a fentebb említett minimális csoportközi helyzetet csak erősíti, és egyre több lesz a csoportosulások közötti sűrűlódás, a gengsek közötti ellentétek fokozódnak, és a konfliktus pattanásig feszül. (Ilyen helyzet állt fent a hazai börtönökben is, amikor a balkáni háború kitörésekor el kellett egymástól különíteni a szerb, illetve a horvát fogvatartottakat, de mivel a konfliktust külső ok eredményezte, így az könnyen lokalizálható volt.)

2. A fogvatartottak kiétkezéskor sok élelmiszert vásárolnak az intézetben üzemeltetett kereskedelmi egységben, és ilyen módon készülnek fel az esetlegesen napokig tartó biztonsági zárásra.

3. Megnövekszik az olyan kérelmek száma, amiben a fogvatartottak másik intézetbe való szállításukat kérik. (Pár éve ezen kérelmek száma Magyarországon is megemelkedett, de ennek másféle, azonban figyelemre méltó okai lehetnek. Az első ok az lehet, hogy az utóbbi tíz év során csökkent a fogvatartottak foglalkoztatottsága, ez a zárkán belüli illegális elfoglaltságok elterjedéséhez vezethet. Ilyenek a szerencsejátékok, a tetoválás és kábítószer-használat. Mind a három tényező a fogvatartottak egymással szembeni eladósodásához vezethet, ami pedig azt eredményezheti, hogy egyes fogvatartottaknak nincs más módja a menekülésre, mint az átszállítás más intézetbe. A második – érzékelhető – ok, az úgynevezett házi beszélőre vonatkozó kérelmek megnövekedett száma, amikor a fogvatartott hozzátartozója is fogva van, és a látogató fogadása a Budapesti Fegyház és Börtön szállítási körletén zajlik. A jelenség a jogosultság-tudat emelkedését jelzi, de ugyanakkor kedvez az illegitim információk terjedésének és a hasonló kapcsolatok erősödésének, azaz a gengsesedésnek. Mindkét tényezőre érdemes odafigyelni.)

4. Növekszik a betegállomány és a nyugdíjazási kérelmek aránya személyzet körében. Ez azt jelenti, hogy a személyzet számára a munka egyre komplexebb, és néha egyre ellentmondásosabb, azaz a feladatok nincsenek kellőképpen definiálva. (Vizsgálattal ugyan ezt az említett self-reprezentáció miatt nem lehet bizonyítani, de érezhető, hogy az utóbbi tíz év során a magyarországi fogvatartói állomány retribúciós attitűdje erősödött, ami jelentős mértékben veszélyezteti a rendszer biztonságát.)

5. Növekszik a fegyelmi büntetések, illetve a biztonsági elkülönítésben lévő fogvatartottak száma. (Ezen arány növekedése áttételesen a fogvatartotti programok kudarcát is jelenti.)

6. Növekszik a személyzet megfélemlítését célzó akciók száma a fogvatartottak részéről. (A börtönlázadások előtt tapasztalható volt az Egyesült Államokban, hogy a fogvatartottak a személyzetet megfenyegették, megfélemlítették, élesen konfrontálódtak a személyzettel; ugyanakkor a személyzet „barátságosabbnak” vélt tagjait a fogvatartottak előre figyelmeztették, hogy rendkívüli esemény lesz.)

7. A lázadások előtt érezhető volt, hogy a fogvatartottak tekintete fenyegetővé vált. (A fogvatartottak a velük folyamatosan kapcsolatban álló állományt egészen máshogy kezelik, mint a látogatókat vagy az ellenőrző személyeket, akikkel szemben gyakran ellenséges hangnemet engednek meg maguknak; ha ez a minden nap jelenlévő személyzettel szemben is megnyilatkozik, fenyegetésre lehet gondolni.)

8. A fogvatartottak körében bizonyos mozifilmek – egyes becslések szerint az összes mozifilm mintegy tíz százalékában a börtön valamilyen formában felbukkan – egyre népszerűb-

bek lesznek. (Ezekkel a külső értékekkel is kifejezik a fogvatartottak a vágyukat a szabadság elnyerésére, és az értékek túlhangsúlyozása ez esetben hasonlít az öngyilkosság esetén tapasztalható „cry for help” jelenséghez.)

9. A fogvatartottaknál egyre több gyűlékony anyagot lehet találni, illetve – ez inkább Amerikára jellemző – geng-irodalmat. (Rendkívüli esemény bekövetkezésének gyanúja állhat fel azonban hazánkban is, ha egyre több illegálisan közvetített üzenet elfogására kerül sor. Veszélyes lehet például, ha a rabtársadalom által illegitim módon nagyra becsült fogvatartottak egy helyen – egy intézetben – tartózkodnak. Ilyen csoportok hazánkban is azonosíthatók.)

10. A fogvatartottak és a személyzet részéről egyre több panasz ékezik. (Ezek a kérelmek egyértelműen a rossz börtönkörülmények miatt születnek.)

11. Az intézeten kívül civil szervezetek, aktivisták vagy ügyvédek agítálnak. (A civil szervezetek tevékenysége nagyon fontos, például nélkülük a börtönbeli kábítószer-probléma ártalomcsökkentő módon nem oldható meg, azonban ezek a szervezetek soha nem harsányak, hanem diszkrétek. Az ilyen civil szervezetek birtokában nagyon fontos információk lehetnek, hiszen például a szabadult személyekkel is foglalkozhatnak, akik a civil szervezetnek szelf-reprezentáció nélkül fognak beszámolni a börtönkörülményekről. Az alacsony küszöb elv miatt – a kábítószer-problémával szembesülő személyt név szerint nem regisztrálják – az ilyen civil szervezetektől konkrét információt nem kaphatunk, azonban, ha figyelmeztetik a büntetés-végrehajtást, akkor azt komolyan kell venni.)

12. Szokatlanul nagy számú levél vagy telefonhívás érkezik az intézet vezetéséhez, amelyben a fogvatartottak hozzátartozói védelmet kérnek a szeretteik számára, vagy a börtönkörülményeket sérelmezik.

A fentebb említett szerzők a börtönlázadás okait három csoportba osztják:

1. Percipitativ (kiváltó) okok: biológiai tényezők, ösztönök – jelük a táblázatban: pc
 2. Attraktív (vonzó, csábító) okok: pszichológiai tényezők, érzelmek – jelük: at
 3. Predispozíciós okok: környezeti, társadalmi (szociológiai) okok – jelük: pd
- Közel ötven amerikai börtönlázadást elemezve a kutatók az alábbi modellt állították fel:

A lázadást katalizáló tényező	Ok	Tünet
Környezeti feltételek	pd	A börtön érzékelhetően olyan, mint egy „időzített bomba”
Spontaneitás	pc	Egy esemény vagy eseménysorozat súlyos rendkívüli eseményt vált ki
Konfliktus	at	A rezsim túlságosan represszív, és nincs optimális lehetőség a konfliktuskezelésre
Társas kontroll	at	Az intézetben érzékelhetően történt valamilyen változás, de szintén érzékelhetően nem történt intézkedés
Hatalmi vákuum	at	Nagy horderejű változás áll be a személyi állománynál (pl. sokan mennek nyugdíjba)
Elvárások növekedése	pd	A depriváció relatív, külső csoport nyomására növekszenek az elvárások

A relatív depriváció jelenségre jó példa az úgynevezett *amnesztiaavárás*. A fogvatartottak körében évről-évre, fontos politikai eseményre, évfordulóra vagy kormányzati változásra való tekintettel elterjed a hír, hogy bizonyos hányaduk büntetését enyhítik, vagy elengedik. Itt a társadalmi kohézió fontosságáról nem megfeledkezve megemlítendő, hogy az amnesztia ugyan rövid távon jó megoldás lenne a börtönök túltelítettségének csökkentésére, azonban ennek sokkal hatékonyabb módja a büntető ítélkezés és a társadalmi integráció hatékony összehangolása (esélyegyenlőség, regionális operatív program – ROP, humán erőforrás fejlesztő operatív program – HEFOP, önkormányzatiság, decentralizáció stb.).

Természetesen minden büntetés-végrehajtási vezetői team rendelkezik egy bizonyos stratégiával, amely a rendkívüli események felszámolásakor alkalmazható. Ezen stratégiák lényegi eleme a prevenció. Lofgreen és Logan (uo.) három pontban foglalták össze a helyi sajátosságokhoz igazítandó, a fogolyzandulás megelőzésére kialakított stratégiát:

1. A fogvatartotti frusztráció csökkentése

Ez a következő lényegi elemeket foglalja magába:

- a fegyelmi eljárások legyenek egyszerűk, érthetők és átláthatók;
- a fogvatartotti panaszok kivizsgálása jogszerű legyen;
- működjön az intézeten belül a klasszifikáció;
- a fogvatartottakkal való bánásmód legfőbb eleme a pártatlanság legyen;
- operatív módszerek (pl. besúgók alkalmazása) helyett a fogvatartotti panaszok alapján kerüljön sor az intézkedésekre;
- mindennemű téves híresztelést és pletykát el kell fojtani;
- minden intézkedésnek a hatékony kommunikáció legyen az alapja és előzménye.

2. Biztonsági megfontolások

- mint ismeretes: a büntetés-végrehajtási intézetek biztonsági rendszerének dinamikus és konstans (egymásra ható) elemei vannak, ha ennek gyengülése érezhető, ez börtönlázadás oka lehet (lásd a fenti táblázatot);
- börtönlázadás szempontjából különösen veszélyes a biztonságra a látogatás, a sajtó vagy az ellenőrző hatóság jelenléte, ugyanis ezen események és szervek figyelemmel kísérése lefoglalhatja a biztonsági szolgálatot;
- ugyanez vonatkozik az eltűlt zárkaellenőrzésekre és csoportos motozásokra, mert ilyenkor minden esetben sokkal több fogvatartott van egy légtérben, mint testületi tag;
- a szociális területen dolgozókat (nevelők, ápolók) is be kell vonni a biztonsági kérdések megoldásába, nem lehet azokat csak a beavatkozó egység gondjaira bízni.

3. A felső vezetés jelenléte

Ez azt jelenti, hogy az intézet vezetői időről-időre jelenjenek meg a fogvatartottak, illetve a fogvatartottakkal közvetlen foglakozó állomány tagjainak társaságában, és kommunikálnak velük, valamint az interakció alapján hozzanak intézkedéseket tekintettel a következőkre:

- a mozgásszabadság, a személyzet és a kábítószer kapcsolata és együttes hatása a biztonságra;
- a rend érzékelhető ellenőrzése és az utasítások hatékony végrehajtása;
- a fogvatartottak aktiválása: munka, fogvatartotti programok, rekreáció;
- komfortfeltételek: fizikai, társas tér, magánélet, zaj, WC, tisztálkodási lehetőségek, étkezés;

- örzésbiztonság: a fogvatartottak veszélyességi foka és az objektumvédelem;
- szociális munka: a fogvatartotti stressz mértéke, betegségek, a tanácsadói szolgálatok és a személyzet tekintélye;
- igazságszolgáltatás: pártatlan személyügyi döntések, a kényszerítő eszköz alkalmazása ultima ratio, jogi források hozzáférhetősége;
- intézetvezetés: személyzeti stressz, kiégés, továbbképzés.

Transzparencia elv

A fentebb leírt prevenciós stratégia inkább elméleti jellegű, és három alapelvben foglalható össze. Az első a *transzparencia* elve, azaz, hogy a büntetés-végrehajtási intézet működése legyen megismerhető, érthető és átlátható a fogvatartott számára is. Egymásnak ellentmondó normák esetén az intézet működése átláthatatlanná válik, és lehetséges, hogy az erőszak lesz az egyetlen egyértelmű norma a fogvatartottak számára. E szempontból két veszélyes jelenséggel kell számolni. Az egyik a korrupció, a másik a fogvatartók rasszizmusa.

A korrupciót és a rasszizmust olyan társadalmi folyamatok generálják, amelyek egyébként is dezorganizációs hatásúak. A korrupció a börtönbeli kezelés-elv ellen ható legkártékonyabb tényező, hiszen olyan törvényszerűségeket szül, ami a fogvatartottak személyiségfejlődési motivációit mélyen aláássa.

A börtönökben fogva tartott etnikai kisebbségek minden bizonnyal mindig olyan személyeket is vonzanak a büntetés-végrehajtási munkára, akikben a retribúció faji előítéleteket szül, és a börtön agresszív közege megtámogatja a magatartásukat és az attitűdjüket. Amennyiben a személyi állomány ezeket a normákat elfogadja, nem is maradhat tartósan a végrehajtó állományban olyan személy, aki eltérő nézeteket vall, és ez egy olyan sajnálatos kontراسzelekció, amely közvetett módon fenyegetheti az állam biztonságát is.

Dinamikus biztonság

A prevenciós stratégia második elve a biztonságra vonatkozik. Hatékony biztonsági megközelítés nem képzelhető el a börtönben a sajátos diszfunkciók rendszerszemléletű kezelése nélkül. Számos eset mutatta például, hogy a kábítószer-problémát nem lehet kizárólag a kínálatcsökkentés módszerével kezelni, hiszen annak csak az lesz az eredménye, hogy a fogvatartottak agresszívebbek lesznek, a börtönben illegálisan beszerezhető drog ára növekszik, tisztasága csökken, és a tiltás miatt a fogyasztás kockázatosabbá válik, aminek következtében a börtönben robbanásszerűen kezdenek terjedni a fertőző betegségek. Egy olyan börtönrendszer, ahol a fogvatartottak 40-50%-a HIV pozitív (Kalikova 2002), már az egész állam biztonságát veszélyezteti, mint arra az oroszországi és észtországi riasztó példák utalnak.

Érdemes tehát a biztonsági kérdések tekintetében más szolgálati ágak szakértőit is bevonni, továbbá a fogvatartottakkal szemben alkalmazott bármilyen biztonsági intézkedés első lépésének mindenképpen a kommunikációnak kell lennie.

Tematikus vezetési stratégia

Az 1990. áprilisi Strangeways börtönlázadás után, és annak folyamatoként született Woolf (1995) jelentés szerint a börtönvezetésnek költség-hatékonynak kell lennie,

és a tényekre kell alapoznia, mert ez által a fogvatartottak életének irányítói helyzeti előnyben kerülnek, és gyorsabban képesek reagálni. Cavadino és Dignan (2006) szerint a börtönvezetésnek a dogmatizmust kell elkerülni. Egyes vezetési elvek a fogvatartottakkal való bánásmódon csapódnak le, még akkor is, ha ez nem volt a vezetők szándékában (pl. lehet-e kép a zárkák falán vagy nem?), és a fogvatartottak csak a kapkodást és a kiszámíthatatlanságot fogják érzékelni, amíg a vezetés erősnek akarja magát mutatni. A tematikus vezetési stratégia – a prevenció tervezésének harmadik elve – azt jelenti, hogy a büntetés-végrehajtási intézet vezetése összegyűjti a biztonsági munka meghatározó elemeit, amelyek a társadalom és a fogvatartotti populáció változásainak megfelelően akár előjelet is válhatnak az évek során.

Az utóbbi négy évben a világsajtó által kiemelt börtönlázadások és rövid elemzésük

A posztmodern börtönlázadások többsége Közép-Amerikában és Dél-Amerikában történt, amelyeknek lényegi eleme a generációk közötti ellentétek börtönbeli megjelenése a kilencvenes évek elejétől. Ezek a lázadások nem is a börtönrendszer, hanem inkább az állam büntetőpolitikája ellen irányulnak, de ez utóbbi ellen is csak közvetett módon. A lázadások másik része Ázsiában történt, ahol a megmozdulások célja jelentős mértékben politikai színezetű volt, és az események nem torkollottak olyan mértékű agresszióba, mint például a brazil börtönlázadásoknál. A fennmaradó események „jóléti” államokban történtek, és ezekért az eseményekért szinte kizárólag az adott intézetek, és a szolgálatot ellátó személyek okolhatók.

Az utóbbi négy évben a világsajtó által kiemelt börtönlázadásokat a cikk végén található táblázatok tartalmazzák. (Lásd melléklet.)

Mint a táblázatokból láthatjuk: az elmúlt néhány évben Braziliában volt a legtöbb börtönlázadás. A hírhedt PCC geng 1993-ban a Taubate Büntetés-végrehajtási Intézetben alakult. *Az alapító fogvatartottak kábítószer- és fegyvercsempészetért, emberrablásért és bankrablásért voltak elítélve.* A fogvatartottak létszáma Braziliában 1995-től 2003-ig 85%-kal nőtt, és egyes emberjogi szervezetek becslése szerint a 180 ezer fős befogadási képességű börtönrendszerben jelenleg 285 ezer főt tartanak fogva a hatóságok, ez körülbelül 163%-os telítettséget jelent. A brazil kormányzat represszív büntetőpolitikája társadalmi kényszer volt, de rendkívül kedvezett ez erőteljes gengesedésnek. Jelentős gond Brazília börtöneiben, hogy a fertőző betegségben szenvedő fogvatartottak nincsenek elkülönítve az egészségesektől, továbbá, hogy a kábítószer az intézetekben intravénásan és közös tű használatával fogyasztják.

Szót kell ejteni egy másik jelentős gengről, amely Közép-Amerika és az Egyesült Államok déli börtöneit uralja. A latin (börtön)gengnek neve a 'mara', a térség legnagyobb gengje a Mara Salvatrucha (<sp> Salvadori Utcakölykök). A nyolcvanas évekbeli salvadori polgárháború következtében számos menekült érkezett az Egyesült Államokba, de a salvadoriak nem találtak munkát, és a bűnözés peremére sodródtak. Majd később bűnözői múlttal kerültek vissza a hazájukba, a környező államokba, illetve a nagy amerikai városokba. A börtönökben szilárd magvat alkotnak, és a hatalom megszerzése érdekében bevetett eszközeik rendkívül kegyetlenek.

Az esetek áttanulmányozása során észre kell venni, hogy *a csupán egy intézetre kiterjedő lázadások időtartama ritkán haladja meg a 72 órát*. Úgy tűnik, hogy a szociálisan és fizikai értelemben bekövetkező rendkívül intenzív stresszt az emberi szervezet nem képes tovább elviselni, valamint hogy az alapvető emberi szükségletek is ezen időtartam után válnak létszükségletté. Ennek néhány klasszikus eset – pl. Attica, 1971, és a talán „leghosszabb” börtönlázadás, az 1990-ben, 24 napig tartó Strangeways lázadás – mond ellent. (Ezen események részletes elemzése egy másik cikkben fog megtörténni.) Figyelemreméltó ugyanakkor, hogy *a több intézetre kiterjedő lázadások hosszabb ideig tartanak*, fellobbannak, és újra kitörnek, mert pl. Brazília esetén nem lehet azt mondani, hogy a lázadásokat teljes mértékben felszámolták a hatóságok. Itt kifejezetten veszélyes a geng-társadalom és a modern kommunikációs eszközök (mobiltelefon, teletext) használata. Megjegyzendő, hogy a magyar börtönökben nem észlelhető geng-aktivitás, azonban a szerző által egy 2002-ben végzett kutatás szerint a magyar börtönökben a 'Sándorházai' gengszerűen tevékenykednek (kábitószerek-kereskedelem, 'lehúzások', 'csurmázások', átszállítási kérelmek).

Megfigyelhető továbbá, hogy a *társadalmi destabilizáció* a börtönrendszerek kényes egyensúlyát is felborítja, továbbá, hogy meghatározott politikai célokra egyes társadalmi csoportosulások a börtönlázadások gerjesztését használhatják fel.

Véleményem szerint az egyik legsúlyosabb tanulság a legutóbbi börtönlázadásokkal kapcsolatban *a sajtó illegitim jelenléte*. A brazil események eszkalációjában teljesen egyértelműen a média jelenléte is szerepet játszott. Ez a jelenség még a szimulált börtön kísérletnek is új értelmet ad. Zimbardo (1973) börtönszimulációs kísérletének magyar nyelvű interpretációiban nem jelent még meg, hogy az a szimulált fogoly, aki a kísérletben az agresszió kirobbanásáért volt felelős, egy diákmozgalom tagja volt, és anarchista szervezkedésekben vett részt. Az említett személy a kísérletre azért jelentkezett, mert azt hitte, hogy a CIA végzi a vizsgálatot, és a letartóztatott diák-aktivisták megtörését próbálják ki. Az a tény, hogy a kísérletet kamerákkal rögzítették, egyre agresszívebb tettekre sarkallta ezt a személyt. Ez a jelenség volt megfigyelhető a brazíliai kegyetlen gyilkosságok során is.

Ügyelni kell arra a tényre is, hogy *néhány rendkívüli esemény ünnepnapon* történt, amikor a személyzet nagyobbik része nem tartózkodott az intézetben, továbbá történtek események látogatások során is, amikor a személyzetet a látogatók jelenléte foglalta le, illetve jelentős számú olyan személy tartózkodik az intézetben, aki nem fogvatartott.

Fel kell hívnom a figyelmet arra is, hogy *a lázadások többsége szigorú rezsimú vagy előzetes házakban történt*. Világszerte ismeretes tény, hogy az előzetes házakban uralkodó körülmények messze alulmúlják a letöltő házakét, továbbá, hogy a 'supermax' vagy 'maxsec' rezsimú börtönök nem felelnek meg a nemzetközi emberjogi egyezményeknek.

További fontos körülmény, hogy a vegyes rezsimú intézetekben a női fogvatartottak potenciális túsok, valamint, hogy rendkívüli esemény esetén a börtönökben tárolt nehézfegyverek (pl. géppisztoly) nemcsak súlyosan fenyegetik a börtön biztonságát, hanem az egész állam biztonságára is kártékonyan hatnak. Ebből a példából is látszik, hogy az emberi jogok tiszteletben tartása hosszú távon növeli a társadalmi biztonságot.

A börtönlázadások elleni preventív stratégia kiemelkedő része a börtönkörülmények javítása. A világ börtönügyének trendalkotója kétségkívül az Egyesült Államok, ugyanakkor a hetvenes években az amerikai börtönökben is jelentős gengsek voltak, és úgy tűnik, ezeket sikerült visszaszorítani, vagy legalábbis menedzselni. Az angol börtönökben hatékonyan működik a privatizáció. A német börtönrendszer a társadalmi kohézió magas szintje miatt lehet sikeres. Nem lenne szerencsés, ha éppen a brazil viszonyok lennének azok a tényezők, amelyek az előbbi törekvések ellen hatnának világszerte.

Felhasznált irodalom

Asch, Solomon A. (1955). *Opinions and social pressure*.

Boin, A., Rattray, W. (2004). *Under-standing prison riots*. Punishment & Society, 6, (1), 47-65.

Cavadino M., Dignan J. (2006). *Penal systems – a comparative approach*. Sage Publications, London.

Cheetham, K. (1996). *Pelican Bay slammed by UN*.

Cohen, A. K. (1955). *Delinquent boys: the culture of the gang*. Free Press, New York.

Crawley, E. M. (2004) *Emotion and performance – Prison officers and the presentation of self in prisons*. Punishment & Society, 6, (4), 411-427.

Haney, C., Banks, W. C., Zimbardo, P. G. (1973). *Interpersonal dynamics in a simulated prison*. International Journal of Criminology and Penology, 1, 69-97.

Kalikova, Nelli (2002). *HIV-epidemic in Estonia*. Estonian AIDS Prevention Centre.

Lofgreen, Victor. (1991). *A model of the dynamic power relationship between staff and inmates in a secure correctional facility*. Paper presented at the Annual Meeting of the Academy of Criminal Justice Sciences, Reno, NV.

Logan, Charles. (1993). *Criminal justice performance measures for prisons. Performance measures for the criminal justice system*. Bureau of Justice Statistics, Washington D. C.

Milgram, S. (1974), *Obedience to authority: an experimental view*. Harper Collins.

Sherif, M., Sherif, C. W. (1953). *Groups in harmony and tension*. Harper & Row, New York.

Useem, B., Piehl, A. M. (2006). *Prison buildup and disorder*. Punishment & Society, 8, (1), 87-115.

Woolf, H. K., Woolf, Baron (1995) *Woolf report prison disturbances April 1990: Report of an inquiry by the Rt Hon. Lord Justice Woolf (Parts I & II) and His Honour Judge Stephen Tumin (Part II)*. HMSO, London.

<http://www.prisonactivist.org/piper-mail/prisonact-list/1996-March/000251.html> (2006-05-15)

<http://www.aides.org/europe/change/enlargemnt/epioverv.doc> (2006-05-23)

<http://www.panarchy.org/asch/social.pressure.1955.html> (2006-05-23)

Melléklet: A világsajtó által kiemelt börtönlázadások (2003–2006)

2003.

Helyszín	Eredmény	Ok, befolyásoló tényező
Kent, Kanada. Agassiz különleges biztonságu bv. intézet	92 fogvatartott vett részt a lázadásban, amelyben a berendezési tárgyakat összetörték és felgyújtották, a lázadás egy napig tartott, egy fogvatartott meghalt.	a zárkában gyártott alkohol, illetve fegyver
Punjab, Pakisztán, Sialkot különleges biztonságu bv. intézet	A fogvatartottak 9 látogató bíró és 50 fogvatartott nőt ejtettek túsul, a lázadás egy napig tartott, a tárgyalások nem vezettek eredményre, 3 bíró életét veszítette.	kb. 166%-os telítettség, vegyes rezsimű intézet
West Bank (Ciszjordánia), Izrael, Ramallah Bv. Intézet	40 palesztin fogvatartott tüntetett a sétaudvaron, könnygázzal oszlatták szét a tömeget	aktuálpolitikai krízis (Gáza ovezeti kitélepitések), vádemelés nélküli fogvatartottak
Tegucigalpa, Honduras, El Porvenir, La Ceiba Farm-börtön	86 fogvatartott égett halálra vagy halt meg füstmérgezésben, amikor a <i>Mara Salvatrucha</i> és a <i>La 18</i> börtöngengék összeesaptak, és felgyújtották az intézetet, Oscar Sanchez volt országos parancsnokot az események miatt 19 évi szabadságvesztésre ítélték 2005 áprilisában.	utcai gengék befolyása, börtöngengék, a zárkában gyártott fegyver, kábítószer, biztonság hiánya, korupció
Brazília, Paraíba, Silvio Porto Bv. Intézet	84 fogvatartott tört ki az intézetből.	fertőző betegségek, hosszú várakozás a bíróság ítéletre

2004.

Helyszín	Eredmény	Ok, befolyásoló tényező
Honduras, San Pedro Sua	107 halálos áldozatot követelt a gengháború, az áldozatok többsége a <i>Mara Salvatrucha</i> tagja volt.	gengtagok vádemelés nélkül a börtönökben
Rio de Janeiro, Brazília, Benfica Előzetes Ház	62 óráig tartott a börtönben a gengháború, amiben 30 fogvatartott és egy őr halt meg, a lázadást egy lelkes számolta fel, a rendőrség ellenállás nélkül vonult be az intézetbe. A fogvatartottak 21 túsukat szabadon engedték.	börtöngengék, kábítószer, korupció

2005.

Helyszín	Eredmény	Ok, befolyásoló tényező
Tasmania. Ausztrália. Risdon különleges biztonságú bv. intézet	A befogadó körleten egy fogvatartott túsul ejtett egy felügyelőt, majd további 19 fogvatartott csatlakozott hozzá. A túszejtők bűtörőket és egyéb berendezési tárgyakat rongáltak meg, és fegyvereket gyűjtöttek. Az esemény 33 óráig tartott, nem halt meg senki.	problémás fogvatartott, rossz börtönkörülmények
Sao Paulo. Brazília. Presidente Venceslau. „Zwinglio Ferreira” Bv. Intézet	30 óráig tartott a rendkívüli esemény a börtönben. Öt fogvatartottat lefejeztek, és a jelenlévő sajtónak mutogattak a megcsontolt testeket. A hírhedt PCC (Primerio Comando da Capital) geng első börtönbeli akciója.	utcai gengek befolyása, börtöngengék, korrupció, kábítószer, sajtó
Mexikó. Ciudad Juarez Bv. Intézet	Két börtöngeng összecsapása egy látogatás idején hat halálos áldozatot követelt. Ciudad Juarez Mexikó északi határán fekszik, a lakosok zöme kábítószer-csempészetből él.	előzetes láz, börtöngengék, látogatás, korrupció, kábítószer
Guatemala, 3 bv. intézet	Itt is a Mala Salvatrucha genget vádolják a lázadások kitöréséért. A lázadás a fővárosi Pavon Bv. Intézetben tört ki, majd áttért a déli Granja Pino Canada és az El Hoyo intézetekre. 31 halálos áldozata volt a vérengzéseknek, melynek fő oka a kábítószer-kiárlat hirtelen csökkenése volt. A fogvatartottak a lázadás során késeket és AK 47-es géppisztolyokat tartottak maguknál. Az esemény Guatemala nemzeti ünnepén robbant ki.	utcai gengek befolyása, börtöngengék, korrupció, kábítószer, gépfegyverek a börtönben, nemzeti ünnep
Bishkek, Kirgizia	A kirgiz főváros határában lévő börtönben a fogvatartottak túsul ejtették a belügyminisztérium szóvivőjét, akit később megöltek. Az esemény néhány percig tartó felszámolásakor két fogvatartott az életét veszítette.	fontos személy látogatása, rossz börtönkörülmények
Louisiana. USA, New Orleans. Parish Prison (OPP)	A Katrina hurrikán okozta katasztrófa idején a hatóságok a fogvatartottakat napokig élelem és fedél nélkül hagyták. A fogvatartottak túsul ejtették a börtön parancsnokhelyettesét és négy gyereket. Az eseményt békésen számolták fel, a rabok megmenekültek. Az intézetben utoljára a hetvenes években, a hírhedt rossz körülmények miatt volt lázadás.	természeti katasztrófa, evakuálási terv hiánya

Melléklet: A világsajtó által kiadott börtönlázadások (2003–2006)

2005.

Amazónia, Brazília, Urso Branco Bv. Intézet	2005 karácsonyán a Rodondia Államban lévő börtönben a fogvatartottak 200 tüszit ejtettek a látogatók közül. A tüszók legtöbbje terhes nő volt, egyes rúszokat a rabok a sajtó „kedvéért” az intézet víztornyáról lógattak le. A fogvatartottak az egyik gengvezér visszaszállítását követelték, aki korábban megszökött az intézetből, de a rendőrség elfogta, és egy másik intézetbe szállította. A rendőrség az eseményt erőszak nélkül számolta fel, nem úgy, mint az egy évvel korábbi lázadást, aminek 14 halálos áldozata volt.	ünnap, látogatás, börtöngengék, sajtó
--	---	--

2006.

Helyszín	Eredmény	Ok, befolyásoló tényező
Tbiliszi, Grúzia, 5. sz. fegyrintézet	A jelenlegi kormányzat hivatalos közleménye szerint a grúz börtönökből a politikai ellenzék támogatásával mintegy 6000 fogvatartott akart kitörni a 2006. márciusi megmozdulások idején. A főváros 5. számú intézetében lázadás tört ki, a rendőrség az eseményt percek alatt felszámolta, két fogvatartott meghalt. A hozzátartozók az intézet bástyafala mellől követték az eseményeket.	aktuálpolitikai krízis, fogvatartottak vád nélkül
Sao Paulo, Brazília	Minden idők legkiterjedtebb és legtöbb áldozatot követelő börtönlázadása. 29 lázadás tört ki idén májusban Brazília 40 börtönében, több mint 100 fogvatartott halt meg, több száz tüszit ejtettek a fogvatartottak. A lázadás egy kórszállítás idején tört ki, amikor egy rabomobilban 38 geng tag halt meg egy tűzharc során. A kezdeti harcokban 39 rendőr és börtönőr vesztette életét. A lázadásokat a PCC mobiltelefonok segítségével szervezte meg. Az események nem álltak meg a börtön falamál, hanem kiterjedtek az egész városra. A gengtagok több mint 50 buszt robbantottak fel, miután az utasokat leparancsolták a járművekről, a lázadás 2006. május 12-től 16-ig tartott.	utcai gengek befolyása, börtöngengék, korrupció, kábitószer, sajtó, mobiltelefon

Pesti Ferenc

Minőségfejlesztés a magyar büntetés-végrehajtásban

Bevezetés

Az a változás- és fejlődéshullám, ami a magyar közigazgatásban néhány éve megindult, úgy vélem, a büntetés-végrehajtási szervezetet is hamarosan – és szükségszerűen – utoléri. Meggyőződésem, hogy ennek a fejlődésnek kiváltó oka, vagy épp eredménye lesz a minőségügy fogalmának megjelenése a magyar börtönökben. Természetesen nem hiszem, hogy ezt mindenki pontosan így gondolja, és azt sem, hogy ha mindez bekövetkezik, akkor zökkenőmentesen mehet végbe egy önértékelési, vagy egy minőségirányítási rendszer bevezetése a büntetés-végrehajtás szervezetén belül. Mindezek ellenére optimizmusomat erősíti maga a tény, hogy ez az írás helyet kaphatott a Börtönügyi Szemlében.

A minőségügy kérdése a büntetés-végrehajtási szervezetenél valójában nem is olyan idegen dolog, mint azt első hallásra gondolnánk. Eddig azonban a börtönök és a minőségügy fogalmának kapcsolódási pontjai kizárólag az általunk működtetett gazdálkodó szervezetek (kft-k) gyártási, előállítási technológiáinak vizsgálatokor jelentkeztek, ahol a piaci versenyképesség fenntartása, illetve elérése érdekében kerültek bevezetésre a kiépített minőségügyi rendszerek, nem pedig a büntetés-végrehajtási szakfeladatok végrehajtásának minél tökéletesebb megvalósítása érdekében. Épp ezért a börtönök és a minőségügy valós kapcsolatáról nem is igen beszélhetünk. Ennek nyomán a büntetés-végrehajtás és a minőség kérdéseivel foglalkozó szakirodalomban sem igen bővelkednek a szakkönyvtárak. Eddig csupán dr. Lipták László kézírata¹ és Módos Tamás e témában megjelenő cikke² boncolgatta a minőségügy kérdéseit a büntetés-végrehajtási szervezet vonatkozásában, sajnos kevés visszhanggal, és még kevesebb következménnyel.

Mindezek ellenére úgy vélem, hogy európai uniós csatlakozásunknak, illetve a napjainkban a közigazgatás fejlesztését és reformját sugalló állami akaratnak köszönhetően a minőségfejlesztés is teret kaphat a változás részeként egy megújuló büntetés-végrehajtási szervezetben. Ennek reményében próbálkozom most azzal, hogy néhány oldalban közelebb hozzam a minőséghez kapcsolódó fogalmakat és gondolatokat a szervezethez, a vezetőkhöz, a személyi állományhoz, valamint a börtönök sajátos világához. Mindezt egyrészt szakmai, másrészt személyes meggyőződésből teszem.

Szakmai indokaim közé tartozik, hogy minden olyan kezdeményezés, amely fejlődést vagy javulást idézhet elő a munkakörülményeinkben, munkafeltételeinkben vagy a fogva tartás körülményeiben úgy, hogy eközben nem veszélyezteti a fogva tartás biztonságát, nem elentétes a büntetés-végrehajtás céljával és nem milliárdokba kerül megfinanszírozni, csak hasznos lehet. Emellett egy ilyen jellegű projekt kézzel fogható eredményt hozhatna a sze-

1 Lipták László: Büntetés-végrehajtás és minőség. Kézirat. Budapest, 2004.

2 Módos Tamás: Minőségbiztosítás (Nem csodaszer, de számos félreértést tisztáz). Börtönügyi Szemle 2001. 2. szám 39-55. old.

mélyi állomány fluktuációját, de még a fogvatartottak visszaesését illetően is. Biztos vagyok abban, hogy egy a teljes bv. szervezetet érintő minőségirányítási rendszer bevezetése pozitív hatást indukálna mind a szakmai, mind pedig a társadalmi érdekek megvalósulásának folyamatában. Természetesen egy ilyen átfogó rendszer bevezetése nem csak pozitívumokkal járna, de hosszú távon jelentős eredmények jelentkeznének szinte minden szakterületen.

Személyes jellegű érveim leginkább egyfajta belső meggyőződésre alapulnak, és bizonyára sokakban megütöztetést keltenek majd, mégis leírom őket néhány sorban. Véleményem szerint egy költségvetési szerv – amelynek az alapító akaratánál fogva nem a nyereséges működés elérése a célja – működhetne olyan elvek szerint, amelyek inkább a profit-orientált szervezetekre jellemzők. Így például alkalmazhatna hatékonyabb személyzeti politikát, erőforrásaival folytathatna hatékonyabb gazdálkodást, továbbá specializálva ugyan, de működtethetne különböző kockázatelemző, költségcsökkentő, önértékelő, szervezetfejlesztő módszereket, amelyek hatékonyabbá és szervezeti szinten eredményesebbé tehetnék akár a teljes állami szektor működését, vagy annak egy-egy szegmensét. Számtalan példát láthatunk olyan vállalatokról, amelyek állami működtetésük következtében veszteségesen üzemeltek, majd magánkézbe kerülésüket követően nyereségesekké váltak. Ha alaposan kielemeznénk ilyen, vagy hasonló eseteket, bizonyára sok hasznos információ kerülhetne napvilágra.

A büntetés-végrehajtás azonban – csakúgy, mint sok más állami szervezet – nem juthat magánkézbe, ez nyilvánvaló tény. Viszont a mainál eredményesebb, hatékonyabb és gazdaságosabb szervezeti működés is megvalósítható lenne egy átfogó struktúra- és szemléletváltást követően.

Azt azért előre kell bocsátanom, hogy a minőségügy nem csodaszer, nem gyógyír minden problémára. Így ebben a cikkben sem egy komplett, forintra lebontott megoldási javaslatot kívánok előterjeszteni a büntetés-végrehajtási szervezet korszerűsítéséről, csupán a sok lehetséges javító-fejlesztő eljárás közé ékelnék be egy – véleményem szerint – nagyon hasznos módszert, amely segíthet könnyebbé tenni életünket és munkánkat ebben a sajátságos, országos méretű rendszerben.

Hazai tapasztalatok a közigazgatásban

Európai uniós csatlakozásunk jegyében született meg egy kormányhatározat³ a közigazgatás 2001-2002. évi továbbfejlesztéséről, amely megfogalmazta, hogy egységes minőségbiztosítási és minőségfejlesztési rendszer vált szükségessé a magyar közigazgatásban. A határozat II. fejezetének 18. pontja külön kiemelte a magyar közigazgatás számára a CAF adaptációját, nem kizárva természetesen más minőségbiztosítási rendszer alkalmazását sem. Elkészült továbbá a Nemzeti Minőségfejlesztési Program szintén 2001-ben, amely állami és kormányzati feladatokat, illetve stratégiát határozott meg a közigazgatás minőségügyi fejlesztésével kapcsolatosan. A közigazgatás átláthatóságának és hatékonysága növelésének érdekében a kormány újabb határozatot⁴ hozott 2003-ban, amelyben megfogalmazásra került, hogy egységes módszertannal és pályázati lehetőségekkel kell biztosítani a CAF rendszer témyerését a közigazgatási szervek körében.

3 1057/2001. (VI. 21.) Korm. határozat a közigazgatás továbbfejlesztésének 2001-2002. évekre szóló kormányzati feladattervéről

4 1113/2003. (XI. 11.) Korm. határozat a közigazgatási szolgáltatások korszerűsítési programjáról

Részben ezen dokumentumoknak, részben néhány nagyon elszánt közigazgatási szakembernek köszönhetően sok helyen megindultak a minőségügyi fejlesztéssel kapcsolatos programok. Így lendületet vett a minőségügy a közoktatásban, a területi és a települési önkormányzatoknál, valamint a rendőrség keretein belül is.

A hazai közigazgatásban ma már számtalan példát találhatunk a legkülönbözőbb minőségügyi és önértékelési rendszerek bevezetésére. Mindezen szervezeteket nem kizárólag párt-politikai indokok, vagy nyereségvágy, avagy a jó hírnév megszerzése motiválta önmaguk fejlesztésére. A legfőbb indokuk saját szervezeti kultúrájuk megváltoztatása volt. Ez pedig nem kis vállalkozás, hiszen eredményei nem azonnal jelentkeznek, nem mindig kézzelfoghatók, és egy projekt elején leginkább csak kiadásokkal és rengeteg tanulással járnak. Azonban az előretérítő és felelős vezetői gondoskodásnak köszönhetően mára ezen szervezetek jó része hatékonyabban, eredményesebben, biztonságosabban működik a társadalom – azaz a vevők – megelégedésére. A hangsúly pedig nem az uniós csatlakozáson, vagy a jogi szabályozáson, hanem szigorúan a szemléletváltáson van. Ennek keretében pedig el kell fogadnunk, hogy az adófizetők pénzéből működő szervezetek – így a közigazgatási szervezetek – nem önmagukért, hanem az adófizetőkért léteznek. Így válik tehát az állampolgárból vevő, a közigazgatási szervezetből pedig szolgáltató.

Kit tekinthetünk vevőnek a büntetés-végrehajtásban?

Vizsgáljuk meg, hogy vajon kit is tekinthetünk vevőnek akkor, ha a büntetés-végrehajtási tevékenységet a társadalom számára történő szolgáltatásnak tekintjük.

Előre kell vetítenem, hogy a kérdésre a válasz nem lesz sem kielégítő, sem megnyugtató. Nem lesz kielégítő, mert nem lehet tökéletesen megindokolni, és nem lesz megnyugtató, mert a választ nehéz elfogadni és elfogadtatni. Mielőtt rátérnék a vevő fogalmára, járjunk körül egy börtönt, hogy kik is lehetnek az érdekelt felek annak működésében:

– társadalom

– település – önkormányzat

– közvetlen lakókörnyezet

– beszállítók (raktári beszáll., áram-, víz-
szolgáltató, egészségügyi ellátás stb.)

– a legfelsőbb vezetés (IRM – BVOP)

– a börtön vezetése

– az alkalmazottak

– a fogvatartott

– a fogvatartott védője

– a fogvatartott hozzátartozói

– a rendőrség

– a bíróság

– az ügyészség

– a pártfogó felügyelői szolgálat

A fenti csoportosítás azonban nem adja meg a választ a kérdésünkre, hiszen az összes érdekelt fél közül csak kettő az, aki szolgáltatásként veszi igénybe egy börtön te-

vékenységrendszerét. Széles körben értelmezve a társadalom, szűken értelmezve pedig a fogvatartott az, akit vevőnek kell tekintenünk.

Némi ellentmondás azért fellelhető az előző megállapításban, amit röviden meg is magyarázok. Első megközelítésből vevőnek a teljes társadalom tekinthető mindenk előtt – benne foglalva természetesen az elítélteket is – hiszen egy szolgáltatásnak fontos jellemzője, hogy az igénybevevő téríti meg a szolgáltatás ellenértékét, ez pedig esetünkben az adókon keresztül az adófizetők sokasága, vagyis a társadalom maga. Ez abból is kitűnik, hogy az olyan feladatok, mint a

- fogva tartás,
- őrzés, védelem,
- reintegráció,
- prevenció stb. megfelelő szintű végrehajtása társadalmi érdek, és a társadalom mint vevő érdekeit szolgálja.

Abban az esetben pedig, ha a fogvatartottat tekintjük vevőnek, akkor a következőket is figyelembe kell vennünk. A fogvatartottak egyéni, vagy éppen közös érdekei nem feltétlenül esnek egybe az előbb felsoroltakkal, gondoljunk csak bármely a fogvatartottak által tanúsított ellenállásra, vagy szembeszegülésre, ahol az ösztársadalmi érdekek megvalósulása ellen lépnek fel.

Ugyanakkor például a társadalom tagjainak kérdőíves megkérdezése némi nehézséggel járna, ezzel szemben a fogvatartottak esetében ez nem jelenthet problémát.

A kérdést nyitva hagyom, hiszen az önértékelés gyakorlata során kiderülne, hogy a fenti problémát fontos-e tisztázni, és ha igen, akkor milyen mértékben.

Nem hagyhatjuk továbbá figyelmen kívül azt sem – utalva az ISO 9004 rendszerre –, hogy a vevők igényeinek való megfelelést egyre inkább felváltja az érdekelt felek igényeinek való megfelelés. Vagyis szélesebb körben kell értelmeznünk és megvalósítanunk a minőségi szolgáltatást és a felmerülő igények kielégítését.

A minőségügy jelene a büntetés-végrehajtásban

A közigazgatásban megjelenő – korábban említett – fejlesztő és mozgósító hatások sajnos ma még nem érték el a büntetés-végrehajtást (valószínűleg annak sajátosságai miatt), viszont ezek gondolatébresztő hatása elvitathatatlan volt, hiszen ezekben az időkben készültek el dr. Lipták László és Módos Tamás már említett írásai.

Jelenleg egyébként – tudomásom szerint – nincs ilyen szakterülettel foglalkozó szervezeti egység az országos parancsnokságon, illetve egyetlen bv. intézetben sem. Továbbá nincs olyan bizottság, vagy szakértő, akinek feladata lenne ilyen irányú elemzések, vizsgálatok lefolytatása. Megállapítható tehát, hogy a bv. szakfeladatainak ellátásához kapcsolódóan nem létezik minőségfejlesztéshez kapcsolódó tevékenység. Sokakban felmerülhet azonban a kérdés, hogy a büntetés-végrehajtási szervezetenél jelenleg működő ellenőrzési rendszer nem váltja-e ki egy minőségügyi rendszer alkalmazását? Erre a kérdésre az egyértelmű válasz a nem, mivel a jelenlegi ellenőrzési rendszer jogszabályi megfelelést vizsgál irányítói szemszögből, míg egy minőségügyi rendszer célja az érdekelt felek megelégedettségének növelése a szervezet érdekében. E téma feltevésekor figyelembe kell venni azt, hogy a törvényességi és a jogszabály-

ban meghatározott követelmények, továbbá azok teljesítése nem azonos a minőségügyi feltételek teljesülésével, de természetesen találunk, és meg is kell találnunk a közös pontokat.

Mit hozhat a jövő?

A minőségügynek – napjainkban úgy tűnik – nincs közeli jövője a büntetés-végrehajtásban. Azonban minden reményünk megvan arra, hogy a későbbiekben elinduljon egy folyamat, amelynek a végére érve majd egy tanúsított minőségügyi rendszert működtetünk, valamikor évek múltán. Hogy ez nem csak álom, az meggyőződésem. A „mikor” még nem tudható, a „hogyan” kérdésre viszont, úgy gondolom, megadható a válasz.

Lehetséges megoldás például egy ISO családba tartozó minőségügyi rendszer bevezetése és tanúsítása, kiegészítve a TQM filozófia elemeivel. Sok szolgáltató szervezet választja ezt a megoldást, és közigazgatási szervek is alkalmazzák több helyen Európában. Én azonban más módszert javasolnék. Ismerve a magyar közigazgatás szervezeti kultúráját és hagyományait, sokkal inkább választanék egy lassabb megoldást. Ez pedig nem más, mint egy önértékelési rendszer bevezetése, amely fokozatosan szoktatná hozzá a bv. szervezetet és az érdekelt feleket a minőségügy céljaihoz, elveihez. Ez a későbbiekben akár elvezethetne egy ISO 9000 szabványsorozathoz tartozó minőségügyi rendszer bevezetéséhez is. A kettő között az alapvető különbség abban rejlik, hogy amíg például az ISO 9001 eszközrendszere közvetlen hatással jár egy szervezet működésére, addig például a CAF szerinti önértékelés csak közvetett befolyással van a tevékenységre, így több választási lehetőséget rejt magában rugalmassága miatt. További lényeges eltérés, hogy az ISO 9001 minőségügyi rendszer működése külső fél – az auditor – által ellenőrzött, a CAF eredményeinek értékelése pedig a szervezetben belül történik meg. Meg kell említenem, hogy az ISO 9001 helyett célszerű megfontolni az ISO 9004 rendszer vizsgálatát is, ugyanis tartalmilag több, jobb és célszerűbb is, miszerint nem csupán a vevő, hanem az összes érdekelt fél elégedettségét és a folyamatos minőségfejlesztést tűzi ki célul, tanúsítása pedig az ISO 9001 alapján történik.

Szűkítve a kört, úgy vélem, a CAF önértékelési rendszer tűnik alkalmasnak első lépésként a bv. számára, amelynek alapján az önértékelés ismétlődő végrehajtása jelentős fejlődést hozhat a szervezet életében.

A CAF⁵

Az Európai Unió tagállamai 1998-ban döntöttek arról, hogy a minőségmenedzsment-technikák közigazgatási alkalmazásának előmozdítása érdekében kidolgoznak egy olyan rendszert, amely az úgynevezett EFQM-modellre épülve megfelelő eszköz lehet a közigazgatási szervek minőségügyi rendszerének kialakítására és fejlesztésére. Az EU tagállamainak szakértői – elsősorban az Európai Közigazgatási Intézet⁶ – által kidolgozott rendszer a Common Assessment Framework elnevezést kapta, melynek követelményrendszerét a tagállamok Lisszabonban fogadták el 2000-ben. Azóta a rendszert számos uniós tagállam közigazgatási szervénél tesztelték, illetve alkalmazzák sikerrel.

5 Common Assessment Framework – Általános (Közös) Értékelési Keretrendszer

6 EIPA – European Institute of Public Administration

Az Általános Értékelési Keretrendszer két fő elven alapul:

1. a közigazgatás szervezeti sajátosságainak való megfelelés és jó alkalmazkodás
2. az Európában létező legfőbb szervezeti modellekkel való összehasonlíthatóság a közigazgatásban, és a magánszektorban egyaránt.

A CAF szerinti önértékelés lényege, hogy egy közös alap szem előtt tartása mellett az önértékelés folyamata tetszés szerint, a sajátosságok figyelembevételével is végrehajtható legyen. Fontos, hogy ez az önértékelési modell nem kötelező a tagállamokra, csupán egy közös minimum elfogadását jelenti, amelyet bármely közigazgatási szerv önmagára formálva alkalmazhat. A sajátosságok ugyan eltérésekhez vezetnek az egyes szervek között, de a közös alap megteremtí az összehasonlítás és a legjobb gyakorlat átvételének lehetőségét.

A CAF önmagában nem egy minőségügyi rendszer, sokkal inkább az ahhoz vezető út, valamint egy olyan eszköz egy vezető kezében, amely segítheti a szervezeti kultúra és struktúra helyes irányban történő fejlesztését. Az önértékelésnek ez a formája egyébként nem feltétlenül vezet egy minőségügyi rendszer bevezetéséhez, ugyanis rendszeres alkalmazása esetén önmagában is képes fejleszteni a szervezet működését.

Az önértékelés módszere

Az önértékelés az érdekelt felek kérdőíves megkérdezésének módszerén alapul. A CAF kérdőívet alkalmazhatja a szervezet nagyságától, az alkalmazottak létszámától függetlenül bármely közigazgatási szerv. Alkalmazható továbbá ott is, ahol esetlegesen már hosszabb ideje foglalkoznak a minőségügy, vagy a szervezetfejlesztés kérdéseivel. Használhatjuk a kérdőívet a teljes szervezet, vagy egy egységének részletes vizsgálatához is, de ki is hagyhatunk a vizsgálatból bizonyos területeket. Ennek a nagy mozgástérnek köszönhetően időt adhatunk magunknak olyan nehezen mérhető területek önértékelési módszerének kidolgozására, mint például a nevelés. A nevelés eredményei egzakt számokkal nehezen mérhetők, de a pártfogó felügyelői szolgálatok, valamint az önkormányzatok bevonásával akár visszacsatolást is nyerhetünk egy-egy fogvatartottat illetően, amelyek konkrét számadatokban is kimutathatóvá tennék a nevelés eredményességét.

Szerencsére a CAF önértékelési modell lehetőséget ad arra, hogy a kérdőíveket, az azokban szereplő kérdéseket és segédkérdéseket rugalmasan kezelje egy szervezet. Így létrejöhet akár egy speciális büntetés-végrehajtási CAF-modell is, megkönnyítve ezzel önmaga helyzetének valós értékelését.

A kérdőívek valójában kilenc speciális témát szétbontó alkritériumokhoz kapcsolódó kérdésekből állnak, amelyekre az előre meghatározott válaszok közül kell egyet kiválasztania az önértékelő csoport tagjainak. Lássunk egy példát az eredmények oldalán található válaszhetőségekből:

- 0 – Nincsenek mérhető eredmények
- 1 – Az eredmények mérhetőek, de változóak, vagy csökkenő tendenciát mutatnak
- 2 – Az eredmények kisebb javulást mutatnak
- 3 – Az eredmények lényeges javulást mutatnak
- 4 – Kiváló eredményeket értünk el, a célokhoz viszonyítva eredményesek vagyunk
- 5 – Kiváló eredményeket értünk el, nem csak saját céljainkhoz viszonyítva, de más szervezetekkel összehasonlítva is eredményesek vagyunk

Az önértékelésben résztvevő, aki akár online módon is kitöltheti a kérdőívet, csak egyszerűen választ a felkínált válaszokból. Az értékelés folyamán minden alkritériumot a csoportban legalább 50% + 1 tagnak 0 és 5 között kell értékelnie, ugyanis ha a nem értékelők száma eléri az 50%-ot, akkor az önértékelés érvénytelenné válik.

Az önértékelés eredményeinek hasznosítása

A CAF önértékelés eredményeit a kilenc kritérium és az alkritériumok vonatkozásában egy program összesíti, így a megszületett eredményt táblázatban, értelmezhető formában adja meg elemzésre, és további feldolgozásra.

A vezetésnek intézkedést célszerű kidolgoznia a felmerült problémák orvoslására, a hiányosságok megszüntetésére, a fejlesztésre szoruló területek minőségének javítása érdekében. A felmerült problémák rangsorolhatók, csoportosíthatók is akár, így egy átfogó stratégia keretei között kerülhet sor a megvalósításukra. Kommunikációs fogásként ajánlott, hogy stratégia kidolgozása mellett a könnyen és gyorsan javítható területeket érintő intézkedési tervek minél hamarabb megvalósuljanak, megerősítve ezzel a dolgozók szemében a fejlesztési program hitelességét.

Az intézkedési tervek megvalósulását nyomon kell követni, szükség esetén be kell avatkozni. Idővel, újabb önértékelés végrehajtásával – közben az önértékelési rendszer és a kérdőívek tökéletesítésével – még pontosabb eredmények szülehetnek, melyeknek köszönhetően széles körben javul a szervezet külső és belső megítélése is.

Az értékelés eredményeinek, dokumentációjának, valamint az értékelés során figyelembe vett beszámolók (például: stratégia, statisztikai adatok) megküldését követően az illetékes minisztérium – korábban a Belügyminisztérium, 2006 őszétől a Miniszterelnöki Hivatal – tanúsítványt ad ki arról, hogy a szervezet CAF önértékelést végzett. Mind a tanúsítás tényét, mind a megszületett eredményeket, beleértve a gyenge pontokat és az erősségeket is, továbbá az ezek miatt meghozott intézkedési terveket kommunikálni kell az önértékelő csoport, és a szervezet minden munkavállalója felé.

A felmerülő költségek

Ha szóba kerül a minőségbiztosítás egy beszélgetés során, akkor szinte mindenki ösztönösen összegű befektetésre gondol, amely csak hosszú idő után fog megtérülni. Ez nem teljesen igaz. Tény, hogy mire egy szervezet az első lépéstől kezdődően eljut egy minőségügyi rendszer működtetéséig, igen sok pénz öl bele a teljes folyamatba. Azonban egy önértékelési rendszer bevezetésének költségei meg sem közelítik ezeket az értékeket. Ez többek között azért van, mert a CAF esetében a kormányzat ingyen elérhetővé tett minden dokumentumot és módszertani útmutatót, amelyek az induláshoz szükségesek.

Jelenleg a Miniszterelnöki Hivatal Közszolgálati és Közigazgatási Minőségfejlesztési Szakállamtitkársága működteti a CAF online rendszert, amely egy egyszerű regisztrációt követően hozzáférhetővé válik minden közigazgatási szerv részére. Természetesen teljesen ingyen, ráadásul a rendszert folyamatosan fejlesztik, így mára a rendszer második verziója is működésbe lépett. Fontos, hogy a CAF bevezetését megelőzően lehetőség van az úgynevezett teszt verzió kipróbálására is, amely módot ad az érdeklődők számára az online CAF rendszer tanulmányozására, a funkciók szimulálására.

Most nézzük a költségek felépítését!

1. Kiesés a munkából, helyettesítés

Természetesen költségekkel jár, ha a dolgozók köréből kiválasztott önértékelő csoport egy időre kiesik a munkából, így helyettesítésük válik szükségessé. Ugyanilyen problémát vet fel azon személy vagy személyek helyettesítése, akik az önértékelésben folyamatosan vesznek részt, kiknek feladata a tevékenység irányítása, a résztvevők összefogása és a koordináció, bár úgy vélem egy-egy ember esetén ez megoldható munkaköri átszervezéssel is. E problémák konkrét megoldása valószínűsíthetően az intézet parancsnokokra vár majd, helyi szinten.

2. Képzés

A költségek szempontjából az egyik legfontosabb terület a képzés. Felmerül a kérdés, hogy kit milyen szinten képezzünk ki, és kire bizzuk az oktatást? Véleményem szerint akár intézetenként is eltérő megoldással élhetnének az intézetek vezetői, így a későbbiekben könnyebb lenne kiválasztani a legmegfelelőbb módszert a gyakorlati tapasztalatok alapján.

Elsőként vizsgáljuk meg az intézetenként kijelölt minőségügyekért felelős személyi képzési igényeit. Vélhetően az ebben a beosztásban dolgozó személynek kell a legmélyrehatóbb ismeretekkel rendelkeznie a minőségügy terén, mivel ő lesz kapcsolattartó a külső szakértők és cégek, az intézet dolgozói, vezetői, valamint a CAF online rendszert működtetők között. Az ő feladata lesz a teljes önértékelés ismételt lebonyolítása, megszervezése, végrehajtása. Így célszerű egy *minőségügyi, vagy minőségmenedzsment* szakirányú diplomás képzésben részt vennie, vagy már ezzel egyenértékű oklevéllel rendelkeznie. Itt is van választási lehetőség, miszerint egy minőségügyi szakembert veszünk fel, és képezzük ki bürokratikus szakemberré is, vagy pedig egy diplomával rendelkező bv. alkalmazottat képezzük ki minőségügyi szakemberré. A vita örökké fog arról folyni, hogy melyik megoldás a kifizetődőbb, így ennek a részleteibe nem kívánok belefolyani. Bármelyiket is választjuk, jelentős – de nem megfizethetetlen – költségeket vállalunk fel.

A következő szinten az ellenőrzésben közvetlen módon résztvevő személyek, mint például a vezetők, önértékelő csoport, ügyintézők képzése található. Nagyon lényeges, hogy az ilyen feladatokat ellátó alkalmazottak is rendelkeznek ismeretekkel a minőségügyet illetően, de ezen a szinten inkább az önértékeléssel kapcsolatos konkrét feladatok megismertetésére kell a hangsúlyt helyezni. A konkrét feladatok mellett, pedig kiemelt jelentősége van a belső meggyőződés kialakításának. Itt nem manipulációra, hanem felvilágosításra gondolok. Tematikusan felépített motivációs tréninget kell tartani ezen alkalmazottaknak, hogy megértésük, a minőség iránti igénynek belülről kell fakadnia, és hogy megismerjék azokat az előnyöket, amik elérhetőek egy önértékelés végrehajtását követően. Azt gondolom, hogy a szakmai ismeretek átadására a kijelölt minőségügyi szakemberek alkalmasnak kell lennie – szükség esetén igénybe véve a Miniszterelnöki Hivatal fent említett szakállamtitkárságának segítségét –, viszont a motivációs tréningek (egyelőre) külső szakembert igényelnek.

És most nézzük meg, hogy milyen jellegű ismeretek átadása szükséges a személyi állomány fennmaradó – nagyobb – részének ahhoz, hogy az önértékelés minél eredményesebb legyen. Állományértekezlet jellegű összejövetelt kell elrendelni, ahol a kijelölt intézeti minőségügyi referens, vagy az említett hivatal egy szakemberével, vagy pedig külső szakemberrel közösen tart látványos – prezentációkkal, képekkel, jelmondatokkal tarkított – előadást, ami nem a lexikális tudás átadására, hanem az együttműködés elérésére irányul.

3. Önértékelés végrehajtása, értékelés

Az önértékelés végrehajtása gyakorlatilag a kérdőívek kitöltését és az értékelő vita lefolytatását jelenti, amelyeknek külön felmerülő költségei elhanyagolhatóak. Ezen a területen újabb költség nem merül fel.

4. Meghozott intézkedés végrehajtása

A megszületett eredmények alapján a vezetés intézkedési terve(ke)t dolgoz ki, amelyek a feltárt gyenge pontok megerősítésére, vagy az erősségek fejlesztésére vonatkoznak. Ez önmagában nem jár kiadásokkal, viszont az intézkedési tervekben leírtak végrehajtása, a szükséges beruházások, javítások, átalakítások megvalósítása jelentős pénzeket fog felemészteni. Itt újra előtérbe kerülnek az intézet pénzügyi lehetőségei, és ezekhez mérten folyamatosan végrehajtásra kerülnek a meghatározott feladatok.

A megvalósulás nyomon követése az adott szakterület vezetőjének és a kijelölt minőségügyi referensnek a feladata, így megvalósul a visszacsatolás is, amely fenntartja a folyamatos beavatkozás lehetőségét – természetesen újabb költségek nélkül.

A különböző képzések és intézkedések megvalósításához pályázati források is rendelkezésre állnak, amelyek segítségével még olcsóbbá tehető egy önértékelési rendszer bevezetése. Továbbá bizhatunk más, már gyakorlati tapasztalattal rendelkező közigazgatási szervek együttműködésében és segítségével, így átvehetővé és átadhatóvá válnak az ismeretek a legjobb módszer kidolgozására.

Mielőtt a befejezéshez kezdenék, egy pszichológiai jellegű problémára kell felhívnom a figyelmet. Egyértelművé kell tenni, hogy az önértékelés eredményei nem adhatnak alapot sem a minisztériumoknak, sem az országos hatáskörű szervezeteknek arra, hogy rangsort teremtsenek az alárendelt szervezetek között. Ez megghiúsítaná az önértékelés objektivitását. Gondoljuk végig, hogy az egyes intézetek és intézmények vezetői hogyan próbálnák befolyásolni az önértékelést követő eredményeket annak érdekében, hogy az adott szervet előrébb rangsorolják. Így megghiúsulna mindaz a cél – vagyis a hibák valódi okának feltárása, a szervezet fejlesztése stb. –, amit az önértékeléssel elérni kívántunk. Nagyon fontos, hogy felsővezetői szinten elkerüljük ezeket a csapdákat, és hogy az összehasonlításnak kizárólagos célja a legjobb gyakorlat átvétele legyen.

Várható eredmények

Nemzetközi és immáron hazai tapasztalatok alapján is elmondható, hogy az önértékelés egy alkalommal történő magvalósítása is hoz sikereket és eredményeket egy szervezet életében, azonban valódi haszna akkor jelentkezik, ha meghatározott gyakorisággal megismétlik azt, és minden esetben megvalósítják a szükséges fejlesztéseket is.

Az eddig a cikkben szétszórvan megemlített, önértékeléstől várható eredményeket most nézzünk meg egy felsorolásban összegezve⁷:

- jártasság a szervezet működésének átvilágításában
- stratégia-alkotás és megvalósítás támogatása
- részletes és rendszeres információ a szervezet működéséről

7 Ágh Miklósné – Gera Károly – Kovácsné Szabó Margit: A CAF modell szerinti önértékelés tapasztalatai a PSZÁF-nél. Minőség és Megbízhatóság 2003. 4. szám, 192-196. old..

- a működési problémák alapvető okainak feltárása
- a belső kommunikáció javulása
- szervezeti kultúra fejlődése
- növekvő motiváció és javuló morál az alkalmazottak körében
- a folyamatos fejlődésre ösztönzi a szervezetet
- az ügyfélközpontúság és a partnerkapcsolatok erősödése
- a börtön-image, illetve a külső megítélés javítása
- a működési színvonal emelése
- belső innováció megteremtése
- utat nyit további szervezetfejlesztési módszerek megismerésére, bevezetésére
- és még sok más közvetlen és közvetett eredmény, melyek felsorolása remélhetőleg oldalakat tenne ki a gyakorlati tapasztalatokat követően

Konklúzió

A közigazgatásban az eddigi tapasztalatok alapján elmondható volt, hogy az érdekelt felek igényeinek való megfelelés hozadékaként jelentős változás következett be az összes érintett területen. Így a bv. szervezet jövőbeni minőségfejlesztési tevékenységétől – küldetéstudatától, céltudatos működésétől, minőségpolitikájától – is jelentős mértékben függ majd a szervezeti kultúra fejlődése, a fogva tartás körülményeinek megváltozása, valamint a büntetés-végrehajtás személyi állománya munkakörülményeinek és munkamoráljának javulása is. Célokot kell kitűznünk önmagunk elé, és meg is kell azokat valósítanunk. Lássuk be, hogy ha egy szervezet nem tudja, hogy milyen irányba tart, nincsenek kitűzött céljai és nincsenek tervei, hogy azokat megvalósítsa, akkor elmulasztja kikövezni önmagának azt az utat, amit végig kellene járnia a változás és fejlődés érdekében. Vagyis nem lesz sem változás, sem fejlődés.

Meg kell azt is értenünk, hogy a minőségfejlesztési tevékenységnek – függetlenül attól, hogy milyen módszerrel, vagy eszközzel valósítjuk meg – a valós célja nem egy minőségi díj elérése, és még kevésbé csodálatos minőségügyi adatok és mutatók felmutatása. Nem is kizárólag az, hogy a vevőknek tekintett fogvatartottak elvárásai bármi áron teljesüljenek. Sokkal fontosabb, az a szervezeti rendezettség és áttekinthető működés, amit eredményként elérhetünk. Mindezt úgy, hogy a szervezet alkalmazottaiban és vezetőiben is kialakul az igény egyfajta kiváló minőség elérésére és továbbfejlesztésére. A társadalomba pedig talán majd olyan embereket engedhetünk vissza a börtönökből, akiknek a visszailleszkedés iránti vágya belülről, nem pedig a kényszerből fakad.

A némileg utópisztikus majd az azt követő kissé naiv megállapítások után, két lábbal állva a földön el kell mondanom, hogy a büntetés-végrehajtás működni fog bármilyen minőségügyi vagy önértékelési rendszer alkalmazása nélkül is, ez nem kérdés. A kérdés az, hogy ilyen, vagy ehhez hasonló szemlélet nélkül hosszútávon mit nyújthat a bv. szervezet a társadalomnak, a szolgáltatás igénybevevőinek, és nem utolsósorban az alkalmazottaknak. A válasz sejthető, épp ezért bízom abban, hogy a tettek nem váratnak sokáig magukra, és a minőségügyi szakirodalomban gyakran olvasható megállapítás – mely szerint a XX. század a technológia, a XXI. század pedig a minőség százada – a magyar büntetés-végrehajtási szervezetre is helyes jövődőlésnek bizonyul majd.

Ruzsonyi Péter

A büntetés-végrehajtási dolgozók felsőfokú képzése (1. rész)

Dolgozatunkban a büntetés-végrehajtási személyi állomány felsőfokú képzését, ahol léteznek, ott a tisztképzés sajátosságait kívánjuk bemutatni, illetve elemezni. Mind a magyar nyelvű, mind a nemzetközi szakirodalom mostohagyermekként kezeli ezt a területet. Az oktatás, képzés meghatározó jelentőségét ma már egyetlen országban sem vitatják, a hozzáférhető tanulmányokban azonban szinte kivétel nélkül kizárólag a fogvatartottak oktatására és szakképzésére koncentrálnak. A személyi állomány képzettségének aktuális állapota és továbbképzésének struktúrája nem kap publicitást, azt szigorúan belső ügynek tekinti a legtöbb ország börtönadminisztrációja.

A büntetés-végrehajtás helyzetét nemzetközi szinten elemezve Vókó György felhívja a figyelmet arra, hogy „számos büntetés-végrehajtási adminisztráció jelentős nehézségekkel találja szembe magát a minőségi személyi állomány toborzásában. Ennek több oka lehet: az alacsony munkabérek, az ilyen munkának a társadalom általi alacsonyra értékelése, a más rendfenntartó erőkkal, pl. a rendőrséggel való versengés stb”. (Vókó, 2006. 137. p.)

Tanulmányunkban választ keresünk továbbá arra is, hogy a személyi állomány képzési rendszereiben meglévő jelentős különbségek milyen okokra vezethetők vissza. Dolgozatunkban nemcsak Európára koncentrálnak, hanem a világ néhány egyéb fejlettebb területére is kitekintünk. Ennek alapján hangsúlyosabban foglalkozunk az USA-ban és Európában fellelhető képzési formákkal, majd befejezésül a hazai tisztképzés jellemzőit igyekszünk összefoglalni.

Véleményünk szerint a büntetés-végrehajtási szakemberek képzési struktúrájának kialakulása több tényező együttes hatására vezethető vissza. Ilyenek például:

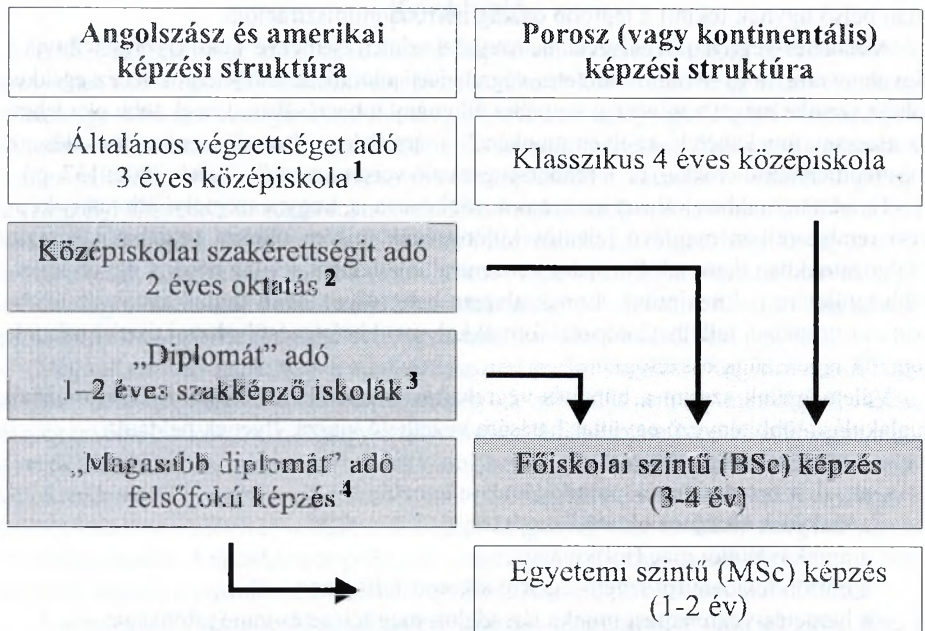
- A máig élő hagyományok;
- az adott ország büntetőpolitikájának jellemzői;
- a kialakult általános oktatási rendszer;
- a munkavállalói piac (túl)kínálata;
- a börtön feladatairól/lehetőségeiről alkotott felfogás;
- a büntetés-végrehajtási munka társadalmi megítélése és támogatottsága;
- a fogva tartás átlagos időtartama, ezen belül is a hosszú időtartamú szabadságvesztésre ítélték részaránya;
- az adott ország gazdasági stabilitása, költségvetésének teherbíró képessége, valamint polgárainak életszínvonala;
- a börtönben dolgozó specialisták alkalmazásának igénye és aránya.

Elemzésünk sarokpontjaiként egyrészt az oktatási rendszerek általános sajátosságainak ismertetését (Vajda, 2006), másrészt a fogvatartottak kezelésének, nevelésének jellemzőit középpontba állító rendszer (Ruzsonyi, 2006) megállapításait használjuk. Döntésünk háttérében az a szakmai meggyőződés áll, miszerint a fogvatartottak kezelésének, nevelésének sajátosságaiból

lényegi következtetéseket lehet levonni egy-egy ország, vagy régió büntetés-végrehajtásának egészére vonatkozóan, a szakemberek képzése pedig kizárólag az adott térség történelmileg kialakult oktatási rendszerébe ágyazva valósulhat meg. Mindkét komponensre hatással vannak érintett ország társadalmi lehetőségei és elvárásai, valamint (büntető)politikájának jellemzői.

Oktatási rendszerek

A szakirodalomban általánosan elfogadott csoportképzési elv, hogy az oktatási rendszerek két alapvető formáját – a „poroszt” és az „angolszászt” – különböztetik meg. Tanulmányunkban – témánk árnyaltabb megközelítése érdekében – Vajda Zsuzsanna álláspontját fogadjuk el, aki ettől eltérően az amerikai oktatási rendszert egy harmadik, önálló típusként definiálja. Egyetértve továbbá a szerzővel, arra is fel kívánjuk hívni a figyelmet, hogy például a kanadai és a skót, nemkülönben a kínai és a japán iskolarendszer porosz, vagy kontinentális elvek alapján szerveződik. (Vajda, 2006)

- 1 Az általános középiskola nem ad a mi fogalmaink szerinti érettségi bizonyítványt a végzett diákoknak.
- 2 Graduate Certificate. A középiskolát több országban 16 évesen fejezik be a diákok. Ezt követően kétéves oktatás után szerzik meg a Graduate Certificate végzettséget. A hazai terminológiában ehhez legközelebb a szakmailag bővített érettségi kifejezés állhat.
- 3 Diploma – a szakérettségire épülő képzési formák legalacsonyabb kategóriája. A képzési idő egy és két év között mozog, a végzettséget tanúsító dokumentumot „diplomának” nevezik. Ez az oktatási forma önállóan is létezik, de általában a felsőfokú képzés bevezető szakaszának tekintik. Amennyiben a diák a tanulmányait főiskolán, illetve egyetemen folytatja, bizonyos tantárgyakból felmentést kaphat, mert az elért eredménynek van kredit értéke.
- 4 Advanced Diploma – a szakérettségi megszerzése utáni képzési forma. Jellemzően egy vagy két éves oktatás. A megszerzett vég bizonyítvány a főiskolai oktatással egyenértékű.

A porosz iskolarendszer „az” igazi rendszerré szervezett állami oktatás. A kontinentális iskolarendszerek funkciói közé tartozik:

- a megfelelő tudás, tudományos ismeretek átadása;
- aktív részvétel a szocializációban (nemzeti identitás, erkölcs kialakítása);
- a társadalmi mobilitás új csatornáinak megteremtése (érdem szerinti boldogulás).

Az angol iskolarendszer alapvetően abban különbözik a kontinentálistól, hogy az állami szervezethez nem, vagy csak jóval később valósult meg. Ezért történetileg nem szerveződött egybe az egyetemi (felsőfokú, elitképzés) és az alsó, felfelé irányuló képzés rendszere: az egyetemi tanulásra, továbbtanulásra felkészítő iskolák, és az alulról építkező tömegoktatás külön fejlődött, és lényegét tekintve különálló is maradt, ezért igen erős a szelektivitás.

Az amerikai oktatási rendszer két fontos szempontból különbözik az angoltól és a kontinentálistól is:

- központi tanterv, központi hatóság nincs, az egyes államokban hozhatnak bármilyen rendelkezést az iskolában tanítandó tananyagra nézve;
- az amerikai iskola nem szelektív, a középiskolai rendszere egységes, szakképző iskolák nincsenek. (Vajda, 2006)

Témánk szempontjából a különböző iskolarendszerek eltérő nyitottságának és mobilizáló funkciójának van jelentősége. Az angolszász és az amerikai rendszer alig biztosítja az általános jellegű tömegoktatás és az elitképzés átjárhatóságát. A büntetés-végrehajtás intézményrendszerének presztízse pedig nem valószínűsíti, hogy a felsőoktatásban önálló büntetés-végrehajtási alapszak indítása életképes lenne, mivel a korrekciós munka nem tartozik az elit szakmák közé.

Európán kívüli felsőfokú képzési formák

A továbbiakban néhány Európán kívüli képzési forma bemutatásával igyekszünk képet adni a filozófiájában és gyakorlatában egyaránt sokszínű felsőfokú szakemberképzésről.

Amerikai Egyesült Államok

Az Amerikai Egyesült Államokban – más fejlett országokhoz hasonlóan – a nyolcvanas években az oktatás expanziója felgyorsult. Ekkorra tehető, hogy a felsőfokú oktatás piaci szolgáltatássá változott. Tömegesen hozták létre az egyetemeket és főiskolákat. (Az USA-ban 1985-ben 9 millió körül volt a hallgatók száma, 1995-ben már 12 millió. Ez a szám napjainkra jelentősen tovább emelkedett, és folyamatosan emelkedik.)

Tisztán üzleti alapon a felsőoktatási intézmények igyekeztek kiszélesíteni a képzési repertoárjukat. Nem lehetett véletlen, hogy érdeklődéssel fordultak a büntetés-végrehajtás felé, hiszen nagyszámú új képzési alanyt reméltek bevonni az oktatásba erről a területről is. (Az intézményrendszer nagyságáról könnyebb képet alkotnunk, ha tudjuk, hogy az USA-ban 2 millió embernél is többen vannak börtönben!) Az oktatási expanzióval együtt járó piacosodás sajnos több vonatkozásban a diplomák inflációjához, a divatosan hangzó, de a valóságban értéktelen szakok burjánzásához vezetett. (Vajda, 2006)

Első diplomás (BSc) képzés

Az Amerikai Egyesült Államokban jelenleg nincs olyan egyetem, amely első diplomás büntetés-végrehajtási nevelőképzést folytatna. Néhány felsőoktatási intézetben ugyanakkor van lehetőség arra, hogy Interdiszciplináris formában (csatlakozó képzési területként) szerezzenek első diplomát büntetés-végrehajtási nevelésből, illetve oktatásból. Az ilyen képzésnek sajnálatos jellemzője azonban, hogy kizárólag elméleti felkészítést ad, a tényleges gyakorlati terepre még csak látogatást sem tesznek, illetve a képzésbe nem vonnak be gyakorlati szakembereket.

Másoddiplomás képzés

A büntetés-végrehajtási dolgozók képzésének elemzésekor Carolyn Eggleston és Tom Gehring az USA egyetemi helyszínű (szintű) oktatásának 3 generációját különbözteti meg. A továbbiakban a szerzők tanulmányának felhasználásával végzem el az ilyen típusú amerikai gyakorlat elemzését. (Eggleston – Gehring, 2005)

Az első generáció az 1980-as évek elején kezdődött. Ekkor nagy lendülettel kezdtek meg a büntetés-végrehajtásnál dolgozó szakemberek – elsősorban a tanári végzettséggel rendelkezők – egyetemi helyszínű (tovább)képzését. Fontos hangsúlyozni, hogy a képzés mindig valamilyen egyetem bázisára épült, azonban ez nem jelentette automatikusan, hogy főiskolai, illetve egyetemi oklevél megszerzésével zárult volna valamennyi kurzus. Összesen 15 programot dolgoztak ki a szakképzéstől a doktori cím elnyeréséig. A kezdeti lelkesedés azonban hamar lelohadt, az egyetemek szembesültek a szakirodalmi háttér szegényességével és a speciálisan képzett oktatói kar hiányával. A meghirdetett programok néhány képzési ciklust követően szinte kivétel nélkül elhaltak. A doktori képzés beindítására pedig egyáltalán nem is került sor.

Valós igényként egyedül a tanári végzettséggel rendelkezők egyetemi továbbképzése maradt meg. Kezdetben a helyi igényeket felismerve a büntetés-végrehajtási intézetek alakítottak ki együttműködést valamelyik közelben lévő egyetemmel. A képzés színvonala kiemelkedő volt a következő egyetemeken: Lehigh University (Pennsylvania), Coppin State University (Maryland), Western Illinois University. A képzés érdekessége, hogy a tanárok szakirányú továbbképzése (felnőttoktatás, oktatásszervezés) mellett a nevelőképzést (tanácsadást) is több helyen beépítették a tananyagba. Az igények és az ebből kialakított képzési struktúra azonban annyira speciális és lokális jellegű volt, hogy a tanterveket nem tudták terjeszteni. Az idő múlásával ezek az elszigetelt oktatási formák szinte kivétel nélkül megszűntek.

A 2. generációs képzés kialakulása arra a feltételezésre alapult, miszerint a fogvatartottak mindegyike küzd valamilyen tanulási nehézséggel. Ennek megfelelően a képzési struktúrát egységesen a büntetés-végrehajtáson belüli gyógypedagógiai képzés bevezetésére alakították ki, a fellelhető korrekciós igényekre koncentráltak. Kiemelkedő oktatási programokat valósítottak meg a Lenoir-Rhyne College-ban (North Carolina), a State University of New York at New Paltz intézményben és a Slippery Rock University-n (Pennsylvania). A pénzügyi források kimerülését követően ez a képzési forma is hamar megszűnt.

A 3. generációs képzés elindulása a közelmúltban történt meg. Ez az oktatási struktúra a büntetés-végrehajtási munka sokszínűségéből indul ki. A tanterv három célt kíván megvalósítani:

1.) a gyakorlati munka szakembereivé kívánja tenni a hallgatókat a büntetés-végrehajtási-, illetve az alternatív oktatás és képzés fejlődésének és szakirodalmának általános ismertetésével, a börtönreformok elemzésével, az új és hatékony kezelési módok el-sajátításával;

2.) speciális szaktudást adni a fogvatartottak oktatási szükségleteiről, és segítséget nyújtani az oktatás metodikájának elsajátításához;

3.) képessé tenni a szakembereket az oktatási programok kidolgozására, illetve fejlesztésére, valamint felkészíteni őket szakterületük írásos és verbális képviselőjére (PR munka).

A továbbiakban a **Kaliforniai Állami Egyetem Büntetés-végrehajtási Tanulmányok Központjában** (Center for the Study of Correctional Education at California State University, San Bernardino – a továbbiakban: CSUSB) **indított képzésről** számolunk be, mivel a szakirodalom szerint ez egy új, átfogó és nagyon jól kivitelezett program. Tulajdonképpen egy eklektikus modellről van szó, amely a büntetés-végrehajtási nevelők és pedagógusok számára biztosít másoddiplomás egyetemi szintű képzést. A hallgatók az oktatás során megismerkednek:

- a saját szakterületük jellemző sajátosságaival,
- megismerik a kapcsolódási pontokat és összefüggéseket a saját szakterületük és a büntetés-végrehajtási nevelés-oktatás speciális területei (andragógia/felnőtt-nevelés, gyógypedagógiai nevelés, szakképzés, oktatási tanácsadás, oktatásszervezés, szocializációs alapismeretek) között,
- felismerik az érintett szakemberek annak a szükségességét és lehetőségét, hogy a büntetés-végrehajtási intézetekben zajló folyamatoknak ne csak passzív szemlélői legyenek, hanem aktív közreműködőként vállaljanak szerepet a nevelési terület alakításában.

A képzés eredményeként a hallgatók mester (MSc) fokozatot szerezhetnek büntetés-végrehajtási korrekciós nevelésből (Ed.D.), valamint a későbbiekben csatlakozhatnak a szakterületi (büntetés-végrehajtási korrekciós nevelés) doktori (Ph.D.) képzéshez.

CSUSB rendelkezik azokkal a személyi és tárgyi feltételekkel, valamint a szükséges szakmai kapcsolatokkal (hálózattal), amely lehetővé teszi a 3. generációs büntetés-végrehajtási szakemberképzést. Az elmozdulás nyilvánvaló, a börtönökben tanító tanárok képzésére építve kiszélesítették a szakmai repertoárt. Már jelenleg is zajlik az oktatásszervezők és a képzési terület ellenőrző, segítő középvezetők oktatása. Amennyiben eltekintünk a szakmai területek angol nyelvű meghatározásának szó szerinti fordításától, akkor – a tartalmi jegyekre koncentrálna – nagyon közel kerülünk a hazai nevelési tevékenységhez.

Az oktatás kredit rendszerben történik. A teljes képzés során a hallgatóknak 52 kreditet kell összegyűjteniük. Egy tanegység 4 kreditet ér. A szűkebben vett büntetés-végrehajtási oktatással, tanítással kapcsolatos ismereteket nyújtó tanórák alatt ennek a mennyiségnek a 85%-a (44 kredit) szerezhető meg.

A diploma megszerzéséhez szükséges kreditmennyiséget 13 tantárgy elvégzésével lehet összegyűjteni. A kredit értékek a következő módon alakulnak:

- korábbi dolgozat átdolgozásáért, kommunikációs ismeretek megszerzéséért, kutatási tevékenységért 12 kredit szerezhető;
- neveléstörténet, oktatástörténet, tantárgyi oktatás szeminárium hallgatásáért és az eredményes vizsgákért 16 kredit szerezhető;
- büntetés-végrehajtási nevelés-, oktatás-, szakképzés-, felnőttoktatás stúdiumok elvégzéséért 4 kredit szerezhető;
- specializációért: ennek keretén belül a büntetés-végrehajtási oktatói/tanári munkának valamilyen részterületének elsajátításáért 12 kredit szerezhető;
- fakultatív intézeti gyakorlatért 4 kredit szerezhető;
- összegző munka (szakdolgozat, programkidolgozás) elkészítéséért 4 kredit szerezhető. (Eggleston – Gehring, 2005)

A kreditek megszerzése érdekében elvárt ismeretkörök változatossága, az oktatói kar összetétele, a gyakorló bázisokkal (a börtönökkel) kialakított együttműködés minősége garantálja a képzés színvonalát. A büntetés-végrehajtási munka színvonalának emelése érdekében csak bízni tudunk abban, hogy az USA más egyetemei is kialakítanak hasonló tartalmú képzési formákat.

Kanada

A kanadai büntetés-végrehajtás mai arculatának kialakulására egyaránt hatott az európai és az amerikai büntetőfilozófiai, valamint korrekciós gyakorlat. Jelenlegi sajátossága, hogy a fiatalkorú fogvatartottak elhelyezésének körülményei, az alkalmazott nevelési/kezelési eljárások, és egyáltalán a büntetőpolitikai megközelítés jelentősen különbözik a felnőttekkel szemben fogantatott végrehajtás jellemzőitől. Ez utóbbin belül is lényegi az eltérés a szövetségi és a tartományi büntetés-végrehajtási intézményrendszer között. A tartományi börtönökben a maximális büntetési időtartam két év, nincs igazi nevelési, szakképzési, vagy kezelési program, ezért a személyzettől sem várnak el magasabb képzettségi szintet. A szövetségi börtönökben a minimális büntetési idő 2 év felett van, ezért itt már találhatunk nevelési/kezelési törekvéseket. Specialisták alkalmazása mellett már megjelenik az igény a szakmai felsőfokú képzettséggel rendelkező dolgozók alkalmazására.

A fiatalkorúak intézeteiben rendkívül kedvező a fogvatartottak és a személyi állomány aránya (megközelítően 1:1), itt már tudatos nevelési, szakképzési és kezelési munka folyik. A személyzet tevékenysége új arculatot kap, bevezették az „ifjúsági munkás” (Youth Worker) beosztási kategóriát. A munkakörök ilyen új típusú kialakítása következtében rendkívül kis számú az adminisztratív állomány, a szó klasszikus értelmében vett biztonsági személyzet pedig egyáltalán nincs. Ez azt is jelenti, hogy a személyi állomány közel 80 %-a „nevelési” feladatokat lát el. Az intézet működése alapvetően a Youth Workerek munkájára épül.

Az „ifjúsági munkás” egyidejűleg az alábbi feladatokat látja el:

- Nevelő (Bizalmas társ és tanácsadó egyszemélyben, aki támogat és bátorít, irányt szab, valamint mozgósítja a fiatal bűnelkövető erőforrásait.);
- Tanár (Segítő, motiváló pedagógus, akinek személyiségépítő szerepe jelentős, aki meghatározza a célt, és közreműködik a program kialakításában és végrehajtásában.);

- Ellenőr (Határokat szab, megfigyel, előre lát, szervez, és ha szükséges, akkor büntet.);
- Biztonsági tiszt (Ellenőríz, gondoskodik, megőríz, betartatja a biztonsági rendszabályokat.);
- Csoportvezető (Tetterős, példakép, rugalmas, pontos, képes összpontosítani, tárgyalagos és céltudatos.);
- Büntető (Jellemformáló szerepe jelentős. Rendelkezik a szükséges élettapasztalattal, tárgyaló és közvetítő fél, aki értelmez. Tisztes, határozott és következetes.);
- Mintakép (Olyan vezető, aki tiszteletreméltó, könyörületes, és kapcsolataiban korrekt.);
- Szociális előadó (Jó kommunikációs- és kapcsolatteremtő képességgel rendelkező személy, aki egyszerre adminisztrátor és az intézet információs- és kapcsolatrendszerének kulcsa.). (Ruzsonyi, 2003)

Látható, hogy az elvárt tulajdonságok rendkívül szerteágazók, azonban ezek a szakemberek nem specialisták. Mellettük számos pszichológus, szociális munkás is komoly szerepet vállal, de ők a szűk szakmai munkájukat a tevékenységrendszerbe ágyazva, de elkülönülve végzik. A többiek a fiatalok fogvatartottak élettevékenységének valamennyi aspektusát személyes közreműködésükkel „fedik le”.

Kimondottan „ifjúsági munkás” képzés Kanadában sincs, de a büntetés-végrehajtási szakemberek – az USA gyakorlatához hasonlóan – eltérő képzési formák között emelhetik ismereteik aktuális szintjét.

Dolgozatunkban egy olyan szövetségi hatókörű szakképző intézményt említünk meg, amely speciálisan a fegyveres és rendvédelmi területek számára biztosítja a szakemberképzést. Az intézmény neve: **Kanadai Békefenntartó, Igazságügyi és Biztonsági Intézet** (The Canadian Institute for Peace, Justice and Security).

A büntetés-végrehajtási hallgatók értelemszerűen az igazságügyi részterülethez tartoznak. A képzés során a diákok az általános jellegű tantárgyakat közösen tanulják, majd szakterületi csoportokban dolgozzák fel a szakma-specifikus témaköröket.

A képzési szintek ebben az intézményben is eltérőek. Találunk szakérettségit (Alapszintű rendőri tanulmányok, Alapszintű igazságügyi tanulmányok), illetve diplomát adó kurzusokat (Felsőbb szintű rendőri tanulmányok, Felsőbb szintű igazságügyi tanulmányok). Ezek a tanúsítványok, illetve diplomák azonban csak a fegyveres és rendvédelmi szervezeteknél érvényesek, a civil életben nem fogadják el azokat.

A magasabb, ténylegesen felsőoktatási szintű tanulmányok feltételeinek biztosítása érdekében az intézet együttműködik a Reginai Egyetem Bölcsészettudományi Karával (University of Regina, Faculty of Arts). A büntetés-végrehajtási szakemberek ehhez a képzési formához is csatlakozhatnak, azonban itt külön börtönügyi képzés már nincs, körükben leginkább a pszichológia, a szociológia és a tanári területek a legnépszerűbbek.

Japán

Japánban kiemelkedően sokrétű a büntetés-végrehajtási szakemberek képzésének rendszere. A központi tematikával rendelkező regionális és intézeti alapképzések és to-

vábkképzések mellett ebben az országban külön főiskola és egyetem is áll a börtönügyi dolgozók rendelkezésére. Az itt szerzett diplomák egyenértékűek a civil szféra dokumentumaival.

Központi Rendőrtiszti Főiskola (Central Police College)

Ezen a képzőhelyen 1957-ben alakították ki a most is működő 4 éves oktatási formát, tehát ekkorra datálódik a tényleges főiskolai képzés kezdete. A főiskolán először két tanszéken, a Rendőri irányítási (Police Administration) és a Bűnügyi nyomozó (Criminal Investigation) szakon kezdték meg az oktatást. Később – több új tanszékkel együtt – hozták létre a Bűnmegelőzési és Büntetés-végrehajtási (Crime Prevention and Corrections) tanszéket.

A képzés több vonatkozásban hasonlít a mi Rendőrtiszti Főiskolánkon folyó oktatásra. Az iskola zártpályás, tehát csak a testületnél dolgozó és intézeti gyakorlattal rendelkezők felvételizhetnek. A diákok közösen hallgatják a tantárgyak egy jelentős részét. A szaktanszékeken történik a szakma-specifikus ismeretek átadása. Az intézeti gyakorlatra itt is nagy súlyt fektetnek.

Központi Rendőrtiszti Egyetem (Central Police University)

Ez az egyetem nyújtja Japánban a legmagasabb szintű szakmai képzést a büntetés-végrehajtási alkalmazottak részére. Az iskola a Belügyminisztérium fennhatósága alatt, az Oktatási Minisztérium szakmai ellenőrzése mellett működik. A képzés két alapvető célt szolgál: az egyetemi szintű képzést és a vezetői káderutánpótlás biztosítását. A valóságban ez utóbbi területre helyezik a nagyobb hangsúlyt. A főiskolai ismeretek bővítése mellett a lényeg a vezetési ismeretek átadása. A végzett hallgatók már bekerüléskor is valamilyen középvezetői beosztásban dolgoztak, de munkájukra a végzést követően magasabb szinten számít az adminisztráció.

A helyzet megértéséhez tudnunk kell, hogy Japánban a munkahely lényegesen többet jelent, mint szimpla pénzkereseti lehetőséget. Az alkalmazottaktól elvárják az élet-hosszig tartó elkötelezettséget, a cég, intézmény vagy vállalat céljaival történő feltétlen és teljes azonosulást. Ez az általános elv még inkább igaz a fegyveres és rendvédelmi szervezetek dolgozóira. A magánéletnek csak egy szűk területe maradhat meg a privát szférában, azonban az elfogadott – és elvárt – dolog, hogy például a költözések a munkaadó érdekében történjenek. Ez az oktatásokon és képzéseken való részvételre is igaz. A szigorú alkalmassági, majd felvételi vizsgát követően a dolgozóktól maximális erőfeszítést várnak el. A diploma kézhezvétele után döntenek csak el, hogy egy adott szakember hol kezdje meg új beosztásában a munkát. Ebbe a döntésbe az egyén semmilyen vonatkozásban sem szólhat bele, mégsem kell attól tartani, hogy pályaelhagyó lesz a frissen kiképzett szakember.

Japánban nemcsak a felsőfokú képzés rendszere teljesen kidolgozott, hanem a saját kutatói bázisuk megerősítését is egyetemi szinten oldják meg.

A **Ryukoku Egyetem** (Ryukoku University) az első olyan japán egyetem, amely a büntetés-végrehajtás számára képez kutatókat. A **Büntetés-végrehajtási és Rehabilitációs Kutató Központ** (Corrections and Rehabilitation Research Center) 1977-ben kezdte meg működését. Itt másoddiplomás képzés keretei között valósul meg a szakem-

berképzés. Az egyetem az elmúlt három évtizedben számos jól felkészített kutatót bocsátott ki.

Ausztrália

Ausztráliában a társadalom köztudottan támogatja a büntetés-végrehajtási szervezet munkáját. Az adóbevételekből bőven jut az intézményrendszer folyamatos újítására és bővítésére, de a legkülönbözőbb kezelési eljárások alkalmazására is. Ez utóbbi pedig elképzelhetetlen a megfelelő szakembergárda kiképzése, illetve biztosítása nélkül.

A büntetés-végrehajtási szakemberek képzése az amerikai modellhez hasonlóan több szinten történik. Az egyes intézetek vagy a területi parancsnokságok által szervezett továbbképzések rendszere részletesen kidolgozott. Ennek keretén belül a bevezető képzést, illetve a folyamatos helyi, belső továbbképzéseket oldják meg.

A tényleges külsős képzés szemléltetéséhez a **Griffith Egyetemen** (Griffith University) kialakult képzési formákat mutatjuk be. Itt az oktatás három szinten valósul meg.

Az első – és legalacsonyabb – szint a *Középfokú képzés* (Graduate Certificate in Correctional Studies). Az egyetem Kriminológiai és Büntető-igazságszolgáltatási Intézete fogadja a büntetés-végrehajtási munka iránt érdeklődőket, illetve a testülethez frissen belépett szakembereket. A képzés során a büntető-igazságszolgáltatás legszélesebb spektrumát fedik le úgy, hogy közben a középfokú képzés igényeit és a speciális szakmai szükségleteket is mindvégig szem előtt tartják. A tanulmányok során hangsúlyos szerepet kap a büntetés-végrehajtás elmélete, a reszocializációval kapcsolatos ismeretek és a büntetés tana. A hallgatók önálló kutatói munkavégzése elvárás. Az oktatók személyre szabottan segítenek abban, hogy a tanulók képesek legyenek a korábbi szakmai ismereteiket és intézeti gyakorlatukat a tanultakkal összevetve kritikusan elemezni.

A képzés távoktatás jellegű. A diákoknak félévente két tanfolyamot kell elvégezniük. A képzés érdekessége, hogy a tanfolyamokat záró vizsgáknak már van kredit értéke, amit magasabb szintű szakirányú tanulmányok későbbi folytatása esetén elfogadnak, illetve beszámítanak az erre szakosodott egyetemnek.

A második szintet a *Büntetés-végrehajtási Középirányítói Diploma* (Diploma of Correctional Administration) megszerzése jelenti. Ez a végzettség az európai értelmezés szerint nem számít felsőfokú végzettségnek. Az ilyen dokumentum megszerzése különösen az intézeti beosztott-vezetőknek, intézeti szakterületi részlegvezetőknek és a társadalmi alapú végrehajtási formák középirányítóinak szükséges. Ez a diploma egyben belépőt is jelent a tényleges egyetemi tanulmányokhoz. Eredményes végzés után további szakosodásra van lehetőség bölcsész szakra, jogra, a társadalomtudományok és az üzleti tanulmányok területére.

A büntetés-végrehajtási középirányítói diploma megszerzése részben távoktatással, részben összevont órák keretében, valamint intézeti gyakorlat során valósul meg. Lehetőség van a korábban megszerzett kreditek beszámítására.

A képzés harmadik, és egyben legmagasabb szintje a *Vezetőképzés* (Advanced Diploma of Correctional Management). Az oktatás itt elsősorban e-learning módszerrel történik az Amerikai Büntetés-végrehajtási Képzési Intézet (U.S. National Institute of Cor-

rections) bevonásával. Az elméleti ismeretek elsajátítása mellett minden hallgatónak választania kell – a saját érdeklődésének és szakterületének leginkább megfelelő – kutatási területet is, amelyben egyetemi szakember irányításával kell önálló munkát végeznie. A diplomát szerzett szakemberek jellemzően intézetvezetői szinten, illetve az ellenőrzési rendszer vezetői beosztásaiban folytatják szakmai munkájukat.

Felhasznált irodalom

Eggleston, C – Gehring, T: Continuing Professional Development for Prison Educators. Előadás az EPEA X. Nemzetközi Konferenciáján (International Conference on Prison Education). Szófia, 2005. május 20.

Haládk, J.: Ismertető a Pozsonyi Rendőr Akadémiáról. Kézirat. Pozsony-Bratislava, 2006.

Ruzsonyi P.: A büntetés-végrehajtási korrekciós nevelés új irányzatai – nevelésméleti jegyzet. Büntetés-végrehajtási Szakkönyvtár 2003/2. BVOP, Budapest, 136 p.

Ruzsonyi P.: „Nemzetközi kitekintés: az európai börtönrendszerek reszocializációs, oktatási és képzési tevékenységének összehasonlító elemzése,„ című előadás a „Szocializáció és reszocializáció a börtönben” című konferencia plenáris ülésén. Budapest, 2006. november 17.

Vajda Zs.: Oktatási filozófiák és a jelenlegi felsőoktatási reformtervek. Szegedi Társadalomtudományi Szakkollégium, Szeged, 2006.

Vókó Gy.: Európai büntetés-végrehajtási jog. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2006. 392 p.

Király Klára

Hírek a börtönvilágból

Olasz elítéltek és a borászat

2006-ban a híres olasz borvárosban, Arsialban megrendezett mezőgazdasági-élelmezési vásáron a Lazio tartomány elítélteitől készített tennékek is megjelenhettek. A „Munka és szabadság” elnevezésű program fogvatartott résztvevői hét non-profit szervezet segítségével sajátítják el a borkészítés mesterségét. A szervezetek garantálják a folyamatos munkavégzést az elítéltek számára.

A szőlőtermesztés utolsó, a borkészítés első lépcsője a szüret. A fogvatartottak megtanulják, hogy a szüret idejét hogyan lehet kiválasztani. Hagyományosan, kézzel szüretelnek – megméri, minőség és fajta szerint osztályozzák a szőlőt. Tanáraik a préselés, erjesztés minden titkába beavatják őket. A borkészítés valamennyi fázisába bekapcsolódhatnak, így nagy szaktudásra tehetnek szert.

A fenti kezdeményezés az utógondozást is szolgálja, hiszen az elítéltek szabadlábra kerülésük után is tovább dolgozhatnak a szőlőültetvényeken és a préházakban.

Forrás: Detenuti favoriscano dalla produzione dei vini da R. Biagio Vento. Corriere della Sera, 2006. 08. 02.

Informatikai képzés Bariban

A Spinazzola büntetőintézet és a Svimservice Kft. együttműködésének köszönhetően jött létre a „Bridge” elnevezésű program, amely az elítéltek szociális integrációja érdekében egy tíz hetes általános informatikai és egy négy hetes speciális informatikai tanfolyamot nyújtott. A Svimservice Kft. a képzés végére lehetővé tette a legkiválóbb eredményt elért elítélt számára, hogy büntetése letöltése után álláshoz jusson.

A szakértők szeretnék több hasonló kezdeményezést is elindítani, és az olasz munkaadókat érdekeltté tenni a börtönből szabadult személyek foglalkoztatásában. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a börtönben megszerzett tudás „elvész”, ha a volt elítéltek szabadulásukat követően nem találnak olyan munkahelyet, ahol ismereteiket alkalmazhatnak.

Forrás: Detenuti nei corsi speciali da Carla Sellini. Corriere della Sera, 2006. 08. 15.

A dán elítéltek élelmezése

Az 1980-as évekig a dán elítéltek élelmezését úgy oldották meg, hogy minden egyes büntetés-végrehajtási intézeten belül hatalmas, központi konyhát tartottak fenn.

Később nagy változást okozott a Börtönszolgálat új irányelveinek megalkotása és a „Munka-oktatás-szabadidő” elnevezésű program megvalósítása, amelyek – sokféle fontos intézkedés bevezetése mellett – az élelmezés kérdésében is jelentős változásokat eredményeztek. Az egykori központi konyhák helyébe kisebb, közösségi konyhák léptek, amelyek száma a fogvatartottak számára kialakított kisebb egységekhez igazodott. Az elítéltek egyes csoportjai magukra főznek, ahogyan ezt a szabad életben is tennék. A fogvatartottak az előre megbeszélt éte-

lek összetevőit a börtön üzletében vásárolják meg. Minden egyes cellában rendelkezésére áll egy hűtőszekrény.

A fogvatartottak saját magukról gondoskodnak, ezáltal nő a felelősségtudatuk. Az ételmezés megszervezése kitölti a napjuk egy részét. Az önellátás fenti formájával kapcsolatban kitöltött kérdőívek egyértelműen az elítéltek és a börtön személyzet elégedettségét tükrözik.

Egyelőre még 6 nagyobb börtönben – mint például Koppenhága Bv. Intézetben és a Horsens Állami Börtönben – központosított, intézeti konyhát vezetnek. A felmérések azonban azt mutatják, hogy megérett az idő a változtatásokra.

Forrás: Danish food and cooking possibilities in nowadays' prisons by Nicklas Laursen. Copenhagen Post, 2006. 07. 09.

Munkahelykeresés a börtönből

A dél-olaszországi Basilicata tartomány regionális tanácsa, a büntetés-végrehajtás illetékes regionális szerve, valamint az Igazságügyi Minisztérium összefogásával került sor a „Belül és kívül” program elindítására.

A kezdeményezés komoly segítséget biztosít az elítélteknek, hogy bekapcsolódhassanak a munkaerőpiacra. A projekt megvalósítása során személyi számítógépekből álló informatikai sarkot helyeznek el az intézetek aulájában. Ennek segítségével a fogvatartottak az aktuális munkalehetőségekről és a távmunkáról tudnak tájékozódni. Egyelőre a tartomány Potenza megyéjében található Melfi és Matera intézetekben valósítják meg a fenti lehetőséget.

Forrás: Il telelavoro per detenuti da Massimo de Rocco. Corriere della Sera, 2006. 09. 15.

Drogmentes körletek az osztrák börtönökben

Néhány osztrák büntetés-végrehajtási intézetben – a Hirtenbergben és a Sonnenbergben – 600 fő részére drogmentes körletek alakultak. A drogmentes részlegbe kerülés lapja, hogy az intézet és az elítélt között létrejön egy megállapodás, amelynek értelmében a fogvatartott tartózkodik a kábítószer fogyasztástól. Ezek a helyeken az absztinenciát bátorítják és elősegítik. A körletek fogadnak olyan fogvatartottat is, akinek korábban már volt kapcsolata a kábítószerekkel, és nem akarja a büntetését a drogfüggekkel együtt tölteni.

A börtönszolgálat a drogmentes részleg szabályait példás módon betartó elítélteket időnként megjutalmazza, például különféle szabadidős programok szervezésével, vagy a látogatási lehetőségek számának a növelésével. A részlegekben az absztinencia megtartását a vizelet ellenőrzés révén felügyelik.

Forrás: The penal system in Austria. Federal Ministry of Justice, 2006.

Kísérlet a visszaesési ráta csökkentésére

A Texas államban található Mason Megyei Börtönben a rabruhák új színe zavarba hozta az elítélteket. A pszichológusok szerint a börtönruha új színe segítségével esély van a visszaesés csökkentésére. A rózsaszínű nadrág és ing akkora szégyenérzetet kelt a fogvatartottakban, hogy nem kívánnak visszakerülni a szabadlábra kerülés után.

A nagy múltú, 1894. óta működő büntetés-végrehajtási intézet igazgatója hatékony fegyelmező eszközt lát az új viseletben. Amikor az elítéltek a helyi közösségért végeznek munkát a

börtön falain kívül, a társadalom előtt is meg kell jelenniük. Az eddigi tapasztalatok szerint a nevelésvesztés elrettentő hatást gyakorol a fogvatartottakra. A megyei sheriff, Joe Arpaio arról számolt be, hogy a visszaesés 70 %-os csökkenést mutat az új megszégyenítő módszer bevezetése óta.

Forrás: Pink prison makes Texas inmates blush by Dan Glaister. CBS News, The Guardian, 2006. 10. 11.

A szabadidő eltöltése a dán börtönökben

A dániai zárt intézetekben a mindennapos közösségi programok az elítéltek által alkotott kisebb egységekben valósulnak meg. A nyitott intézetekben a büntetés-végrehajtási intézet egész területén, sőt alkalmanként az intézeten kívül is lehetőség van a szabadidő másokkal való eltöltésére. A sportolási lehetőségek széles választéka – labdarúgás, tenisz, asztalitenisz, kézilabda, testépítés – áll a fogvatartottak rendelkezésére. A helyi sportklubok időnként barátságos mérkőzésre hívják ki a fogvatartottakat, esetenként pedig együtt edznek. Elvileg a nyitott börtönök lakói már a büntetés letöltése alatt is nevezhetik magukat a helyi versenyeken.

Az elítéltek számára hobbyklubok is szerveződnek, amelyek elsősorban fafaragással, börmegmunkálással, kerámiakezeléssel foglalkoznak. A Börtönszolgálat irányelveinek köszönhetően az intézeteknek folyamatosan kell azon dolgozniuk, hogy a kinti közösségek elérhetők legyenek a fogvatartottak számára, és a társadalom is beemelje az intézetek életébe.

Minden intézetben van könyvtár, amely önállóan működik, vagy folyamatosan tart fenn kapcsolatot az önkormányzati könyvtárral. Néhány helyen az elítéltek rendszeresen látogathatják a közkönyvtárakat, vagy felülhetnek a helyi könyvtár buszára.

Forrás: Danish Prison Service program principles by Nicklas Laursen. Kopenhagen Post, 2006. 10. 09.

Erőszakos filmek tilalma

2006 februárjában a szakemberek megvizsgálták, hogy milyen filmek érhetők el az új-zélandi büntetés-végrehajtási intézetekben. Úgy találták, hogy az erőszakos jeleneteket és a szexualitást leplezetlenül hangsúlyozó filmek kínálatát vissza kell fogni. Elkészült azon mozifilmek listája, amelyek károsan hatnak a fogvatartottak pszichéjére. A tilalom ellenére újabb és újabb filmek jelennek meg a cellákban, amelyek tartalma nem megengedett a börtönök falain belül.

A pszichológusok úgy vélik, hogy a visszaesés mértéke csökkenhet, ha az elítélteknek sikerül elszakadniuk a mozifilmek által megalkotott erőszakos világtól. Rá kell mutatni arra, szerintük, hogy a filmek által létrehozott és virtuálisan folyamatosan megerősített ellenségkép és veszély a valóságban nem létezik.

Forrás: Prisoners view violent movies by Stephen Cook. New Zealand Herald, 2006. 10. 08.

Elítéltek a krokodilfarmon

A Darwinban működő Berrimah Büntető Központban az elítéltek számára új 11 hetes kísérleti programot indítottak. A magánkézben levő Darwin Krokodil Farmon – amely egész

Ausztráliában a legnagyobb – a fogvatartottak megtanulhatják a krokodiltenyésztés módját. A 36 000 sósvízi krokodil ellátása és nevelése közben olyan ismeretekre tesznek szert, amelyet később is hasznosítani tudnak.

Syd Stirling, az Észak-Nyugati Terület igazságügyi minisztere hagyta jóvá a kezdeményezést, amely a program jelentőségét jelzi. A szakemberek szerint a krokodiltenyésztésben még mindig nagy lehetőségek rejlenek, ami hasznot hajthat a börtönből szabaduló elítélteknek és a társadalomnak is.

Forrás: Prisoners become crocodile keepers by Frank Steel. The Australian Sun, 2006. 09. 25.

Ír-olasz együttműködés

A dublini Mountjoy és a perugiai Maiano börtön még 2004-ben megállapodást kötött, hogy közös összefogással készüljenek el az új díszletek és kosztümök az ír operaház egyik bemutatója számára.

A nagyszabású vállalkozás 25 büntetés-végrehajtási intézet 500 elíteltjét foglalkoztatja, akik a jelmezek megvarrásában és az ácsmunka kivitelezésében vesznek részt. A projekt megvalósításában jeleskedő olasz fogvatartottak közül sokan ellátogathatnak a felújított Puccini mű, a Bohémélet bemutatójára, és élő előadásban is megtekinthetik azt, amihez munkaerejüket adták.

Forrás: Prisoners hit high note with Puccini project by Thomas Anteen. The Scotsman, 2006. 10. 15.

Drogfüggők az Egyesült Arab Emirátusokban

Dr. M. Murad Abdullah, a dubai rendőrség Döntéselőkészítő Központjának szakembere drogfelmérést végzett az ország elítéltei között. Megállapította, hogy a fogvatartottak 63 %-a kábítószerrel összefüggő bűncselekményt követett el. A szövetségi kábítószer-ellenes törvény egyik paragrafusa lehetővé teszi a bíróság számára, hogy börtönbüntetés kiszabása helyett az elítelt számára kezelő központban letöltendő, kábítószer-függőséget gyógyító kezelést írjon elő.

Erre azonban ritkán kerül sor, pedig szükség lenne az alternatív megoldások alkalmazásának a szélesebb körűvé tételére. A drogfüggő elkövetők legtöbbször nemcsak a munkájukat, de a családjuk támogatását is elvesztik. A szabadlábra kerülést követően a társadalmi beilleszkedés szinte lehetetlen számukra, ez pedig kriminalizáló helyzetet teremt.

Forrás: Drug rehabilitation in Dubai by Mohammad Hassan Al Sabri. Dubai Al Shindagah, 2006. 10. 23.

Probléma a brit börtönhajókkal

John Reid belügyminiszter javaslatára börtönhajók működtetéséhez keresnek vállalkozókat Nagy-Britanniában. A tervek szerint 800 angliai és walesi fogvatartott kerülhetne át az úszó börtönökbe. Az új intézetek a korábbihoz hasonlóan alacsony biztonsági fokozatúnak számítanak, és lehetőség szerint költségkímélő megoldást jelentenének.

A Howard Liga a Büntetőjogi Reformért elnevezésű szervezet azonban nem ért egyet az úszó börtönök működtetésével. Véleményük szerint az elítéltek igényeinek nem megfelelő elhelyezés súlyosan veszélyeztetheti a rehabilitációt. Juliet Lyon, a szervezet igazgatója úgy látja, hogy a hajók szolgálatba állítása semmiféle előnyt nem fog hozni a börtönlakók számára. Az

ellenzők a 2005-ben bezárásra került a HMP Weare példájára hivatkoznak, amely akkoriban Dorsetben horgonyzott. E börtön 1997-ben kezdte el működését, de végső soron nem lehetett megoldani üzemeltetését.

Prison ships in Britain by David Tall. The Guardian, 2006. 10. 12.

Az ír büntetés-végrehajtás kábítószer-ellenes stratégiája

Az Ír Börtönszolgálat drogpolitikai és -stratégiai programjának elemei között megfogalmazódik, hogy távol kell tartani a kábítószerrel az ír büntetés-végrehajtási intézetektől. A stratégiát első alkalommal hatja át koordinált, következetes szemlélet, amely kirekeszteni kívánja a drogokat a börtönök falai közül. Emellett biztosítja a kábítószer-függőséget gyógyító kezelés elérhetőségét az elítéltek számára.

Az igazságügy-miniszter hangsúlyozta, hogy a kábítószer kultúra nem kívánatos jelenség a büntetés letöltése alatt, amely az elítéltek hozzátartozói és a társadalom számára egyaránt ártalmas hatásokat hordoz. A drogfüggőség felesleges erőszakot és elkülönülést szül az intézetek falain belül.

Az új stratégia elemei megfelelnek a kormányprogramnak, mivel legfontosabb célul a heroin-fogyasztás kiszorítását tűzi ki. Ehhez az illegális kábítószer bevitelét a börtönökbe lehetetlenné kell tenni. Ezt a biztonsági ellenőrzések és kötelező drogtesztek számának növelésével, illetve a kábítószer-kereső kutyák foglalkoztatásával kívánják megvalósítani. Az új stratégiai program fontosnak tartja a többszintű összefogást, az elítelt múltjához igazított egyéni programok megvalósítását és a folyamatos utógondozást.

A szakemberek úgy látják, hogy a közösséggért tevékenykedő civil szektor fontos szerepet játszik a drogfüggő fogvatartottak eredményes kezelésében, ezért a kapcsolat erősítése érdekében, az eddigieknél részletesebb információcserét szorgalmazznak. Az Ír Börtönszolgálat úgy véli, hogy a drog kultúra virágzását csak úgy lehet visszaszorítani, ha az elítéltek még a kísértés közelébe sem kerülnek.

Forrás: The Policy and Strategy published by Irish Prison Service. 2006. 10. 27.

Jutalompontok a brit börtönökben

A Brit Börtönszolgálat a magas biztonsági fokozatú börtönökben arra törekszik, hogy egyéni jutalmazással vegye rá az elítélteket arra, hogy bekapcsolódjanak az ún. konstruktív programokba is. A veszélyesnek számító elkövetők egyelőre a gitártanulás, a haltenyésztő tartályok karbantartása és a betűkirakó társasjátékokban való részvétel között választhatnak. A programokon való részvétel jutalma a kreditpontok növekedése. A kapott kreditek dohánycikkekre, telefonálásra és tisztálkodási szerekre költethetők.

A kísérlet a Cambridgeshire-ben található Whitemoor és a Yorkshire-ban levő Wakefield büntetőintézetekben került bevezetésre. A pontszerzéshez legalább 30 perces aktív közreműködésre van szükség. A fent említett tevékenységek köre fokozatosan bővül, így év végéig már az asztaliteniszezés, az edzőterem használata, a takarításban, valamint az ápoló képzésben való részvétel is kredit-emelkedést eredményez.

Anne Owers készített felmérést az eddigi eredményekről, és pozitív változást tapasztalt: az elítéltek felelősségtudata növekszik, sikerült kimotoztatni őket a már megszokott egysíkú tevé-

kenységi körből. A Whitemoor börtön igazgató helyettese, Jamie Bennett fontosnak tartja, hogy elszakítsák az intézetben élő fogvatartottakat a korábbi erőszakos léttől, és új életmódra neveljék őket. Természetesen a szabadlábra kerülés után a legfontosabb a munkahely biztosítása, különben a börtönévek alatt elsajátított új életmód folytatása lehetetlenné válik.

Forrás: Credits in British prisons by Andrew Beckett. The Thames, 2006. 11. 02.

A kábítószer-függők kezelése Új-Zélandon

A „Hatékony beavatkozási program” elnevezésű projekt megvalósítása során 18 hónap alatt 3 új drogkezelő egységet állítottak fel Új-Zélandon. A legújabb kábítószer-elvonó egység a Christchurch Büntetés-végrehajtási Intézetben jött létre. A büntetés-végrehajtásért felelős miniszter, Damien O'Connor arról számolt be, hogy az elkövetők 60%-a küzd drog- és alkohol-függőségi problémákkal. Ők valamennyien potenciális visszaesőknek tekinthetők.

A statisztikák azt mutatják, hogy a szabadlábra kerülést követő 24 hónapban 13%-kal alacsonyabb a visszaesési ráta azok között, akik a függőséget gyógyító kezelésben vettek részt. A „Care NZ” egészségügyi szervezet irányítja a fenti kezdeményezést az Arohata és a Waikeria büntetés-végrehajtási intézetekben is. Az Arohata börtön volt az első új-zélandi büntetőintézet, amelyben még az 1990-es években drogkezelő központot állítottak fel. A tervek szerint a program 2008/2009-re évente 550 fogvatartotttól tud majd gondoskodni.

Forrás: Prisoner drug units will produce results by Hon Damien O'Connor, Associate Minister of Health. New Zealand Government Press Release, 2006. 10. 10.

Főzőleckék egy német börtönben

A 140 éves Liebfrauenschule, amely a németországi Vechtában működik, évek óta sikeres programnak ad helyet. A háziasszonyképző iskola a női börtön közelében található, így egyszer egy hónapban hat tanuló látogatást tesz a női elítélteknél, és főzőleckéket ad nekik. A közösen elkészített ételek közös elfogyasztásra kerülnek. A program népszerűségét az adja, hogy kötetlen párbeszéd alakulhat ki, mivel íratlan szabály, hogy nem beszélgetnek az elkövetett bűncselekményekről vagy a börtönélet nehézségeiről.

A fenti kezdeményezés mögött a Notre-Dame nővérei apácarend áll. A szociális problémák iránt érzékeny rend története több évszázadra nyúlik vissza, a „senkinek sem ártani, mindenkinek használni” elv jegyében jelenleg négy kontinensen, a világ tizenhat országában működnek, és tartanak fent intézményeket az óvodától az egyetemig.

A rehabilitációs értékek hangsúlyozása nélkül kerül sor a már említett találkozókra, a fő cél az ételek közös elkészítése. A nővérek tisztában vannak azzal, hogy lelki támaszt is nyújtanak az elítéltek számára, de ezt anélkül igyekeznek tenni, hogy felhívnák erre a figyelmüket. A rendszeres találkozások és közös élmények maguktól oldják fel a feszült légkört, és sor kerülhet a személyes problémák megbeszélésére. A nővérek szerint a közös főzések felémek egy pszichológiai tanácsadással. A bizalmat nehéz kivívni a börtön falain belül, de úgy érzik, hogy velük szemben sokkal nyitottabbak az elítéltek. A tevékenységük hatékonyságát abban látják, hogy a program alatt semmi sem kötelező, és ők mindig készen állnak arra, hogy lelki támaszt nyújtsanak.

Forrás: Cooking in prison by Ann Hill. The International Herald Tribune, 2006. 10. 07.

Jancsák Ramóna

Adatok a világ börtönnépességéről

E rövid cikk egy, a világ börtönnépességét összegező listára, a „*World Prison Population List*”-re kívánja felhívni a figyelmet. A listát, amely több mint 200 ország fogvatartotti adatairól ad érdekes információkat, hagyományos nyomtatott formátumban is közzéteszik, legegyszerűbben azonban interneten keresztül érhető el (www.prisonstudies.org). Az összegzés legutóbbi, immáron 6. verzióját, 2005-ben tette közzé a londoni King's College kertén belül működő Börtöntanulmányok Nemzetközi Központja (International Centre of Prison Studies).

A *World Prison Population List*”-et Roy Walmsley, európai hírű, börtönstatistikával foglalkozó szakember szerkeszti, aki nemcsak a világ, ezen belül Európa, hanem Magyarország börtönviszonyait is nagyon jól ismeri. (Az angol szakember legutóbb 2006 februárjában járt hazánkban, amikor részt vett a Nemzetközi Büntetőjogi és Börtönügyi Alapítvány Budapesten megrendezett nemzetközi konferenciáján.) Roy Walmsley az ENSZ tiszteletbeli szaktanácsadója, továbbá a Börtöntanulmányok Nemzetközi Központjának munkatársa, ahol a World Prison Brief Online elnevezésű, szabadon hozzáférhető börtönügyi adatbázist üzemeltető egység vezetője.

A világ börtönnépességéről korábban az Egyesült Királyság Belügyminisztériumának Kutatási, Fejlesztési és Statisztikai Hivatala (Home Office Research, Development and Statistics Directorate) tett közzé jelentéseket, szintén Roy Walmsley jóvoltából. A statisztika újabb verzióit viszont már az International Centre for Prison Studies (ICPS) fejleszti, frissíti.

Egy adott ország vonatkozásában ötféle adatott közül *World Prison Population List*, ezek a következők:

1. Teljes fogvatartotti létszám
2. Mikoriak az adatok
3. Az ország becsült népességszáma
4. Fogvatartotti ráta (a 100 000 főre eső fogvatartottak száma)
5. Kitől származnak az adatok

Az utolsó ponttal kapcsolatban elmondható, hogy az összegzés elkészítéséhez szükséges adatokat a vizsgált országok büntetés-végrehajtási hatóságai, illetve a büntetés-végrehajtásért felelős minisztériumai bocsátották a szerkesztő rendelkezésre. A 2. pontot illetően nagy időbeli eltérések mutatkoznak: a legutóbbi 2005-ös verzióból látható, hogy a nyilvántartás adatai kb. hároméves időintervallumra, a 2003-2005 közötti időszakra vonatkoznak. A lényei adatokat tekintve fontos megjegyezni, hogy a bebörtönzési ráta (4. pont) nem tekinthető makulátlanul pontos értéknek, mivel az ország lakosságának becsült nagyságával (3. pont) számolnak.

Roy Walmsley az összegzéshez fűzött értelmezése szerint: annak érdekében, hogy a világ eltérő régióinak bebörtönzési arányai összehasonlíthatók legyenek, továbbá, hogy megállapítható legyen a fogvatartottak száma olyan országokban, ahol erre nincs hoz-

záférhető adat, ún. középértékek alkalmazására került sor, mivel ezek minimalizálják az olyan országok hatásait, ahol a ráták szokatlanul alacsonyak vagy magasak voltak.

Walsley őszinte kritikájában kifejtette, hogy a nyilvántartásnak számos gyenge pontja van. Például, hogy tizenegy országból egyáltalán nincsen hozzáférhető adat, vagy – mint már említettük – az információk nem ugyanazon időszakra vonatkoznak. Az összehasonlíthatóság további kompromisszumát jelenti még az is, hogy a különböző országokban különböző módon készítik a statisztikákat. A teljes fogvatartotti létszám szempontjából nem mindegy, hogy az előzetesen letartóztatott fiatalok is a büntetés-végrehajtási adminisztrációhoz tartoznak-e, vagy sem. Az is befolyásolhatja az összlétszámot, hogy a büntetés-végrehajtás felelős-e a pszichiátriai betegségben szenvedő, vagy drog- illetve alkohol-elvonókúrán lévő elkövetőkért is. Az előzetesen lévők számát általában nem veszik bele a nemzeti összlétszámokba, ha az előzetes letartóztatás végrehajtása nem tartozik a büntetés-végrehajtás hatáskörébe.

A statisztikai összegzés célja nem titkoltan az, hogy a fent részletezett korlátok ellenére segítséget nyújtson azon kriminológusok, büntetőjogászok számára, akik a bebörtönzés szerepét tanulmányozzák világszerte, illetve olyan civil szervezetek számára, amelyek a büntetőjog gyakorlatának eltéréseit vizsgálják.

Főbb adatok

Az International Centre for Prison Studies (ICPS) becslései szerint világszerte mintegy 9 millió ember él büntetés-végrehajtási intézetekben fogva tartva, a legtöbbben előzetes letartóztatásban állók (vizsgálati fogságba helyezett letartóztatottak) vagy elítéltek. Ennek a 9 milliós börtönnépességnek majdnem a fele három országban koncentrálódik: az Egyesült Államokban 2.09 millió, Kínában 1.55 millió, Oroszországban 760 000 a fogvatartottak száma. (A kínai adat az előzetes letartóztatásban lévőket nem tartalmazza.)

A világ legmagasabb bebörtönzési rátája az Egyesült Államokban tapasztalható, ez 714 főt jelent. Ezután következik – csak a nagyobb országokat tekintve – Belorusszia, Oroszország (egyaránt 532 fő), Türkmenisztán (489 fő), Kuba (478 fő), Ukrajna (417 fő) és a Dél – Afrikai Unió (413 fő.)

Az országok csaknem három-ötödében (58%-ában) a 100.000 főre eső fogvatartotti ráta 150 fő alatti. (Tehát Magyarország 165 fős rátájával – ha kevéssel is, de – „átcsúszik” a magas bebörtönzési rátájú országok közé.)

A bebörtönzési ráta a világ egyes régiói, vagy ugyanazon kontinens különböző részei között jelentősen eltérhet, példák erre:

- Afrikában a nyugat-afrikai országok középértéke 52, míg a dél-afrikai országoké 324
- Amerikában a dél-amerikai országok középértéke 152, míg a Karib-tengeri országoké 324
- Ázsiában a dél-közép-ázsiai országok (főként az indiai szubkontinens) középértéke 55, míg a közép-ázsiai (egykori szovjet) országoké 386
- Európában a dél-európai országok rátája 80, míg a közép-kelet-európaiaké 184
- Óceániában (beleértve Ausztráliát és Új-Zélandot is) az átlag 111.

A világ börtönnépességének megoszlásáról készült legutóbbi – 2005-ös – és az azt megelőző listák adatai szerint a fogvatartottak száma több országban is növekedést mutat. A *World Prison Population List* első, 1999-es kiadásához képest a statisztikában szereplő országok frissített információi alapján a létszám 73%-kal nőtt ezen országokban (64%-kal az afrikai, 79%-kal az amerikai, 88%-kal az ázsiai, 69%-kal az európai és 69%-kal az óceániai országok esetében).

A *World Prison Population List* legutóbbi adatai alapján tanulságos megvizsgálnunk az Európai Unió 25 tagállamának fogvatartotti rátáját. Messze a legalacsonyabb rátával két kis ország, Ciprus (50) és Szlovénia (56) rendelkezik. Ezután a skandináv országok következnek: Dánia (70), Finnország (71), Svédország (75). Közéjük ékelődik Málta, a maga 72 fős adatával. 100 fő alatti a következő országok bebörtönzési rátája: Görögország (82), Írország (85), Belgium (88), Franciaország (91), Németország (96), Olaszország (98). A 100 és 150 fő közötti rátával rendelkező államok a következők: Ausztria (106), Hollandia (123), Portugália (128), Spanyolország (140), Anglia és Wales (142), Luxemburg (144). A 150 fő feletti fogvatartotti rátájú országok listáján kizárólag volt szocialista országok szerepelnek. Magyarország és Szlovákia foglalja el a „legelőkelőbb” helyet 165-165 fővel, utánuk következik Csehország (184), Lengyelország (209), Litvánia (234), Lettország (337) és Észtország (339).

A Roy Walsley által szerkesztett *World Prison Population List* hasznos és gyors tájékoztatást képes nyújtani az egyes országok börtönnépességét illetően. A benne közölt adatok – a tökéletlenségek ellenére – a törvényalkotásban, az irányelveken dolgozó szakembereket és más kriminológiai szakértőket új megoldásokra ösztökélhetik a saját országukban lévő fogvatartotti létszámmal kapcsolatban, különösen, ha a bebörtönzés közismerten magas költségeire és vitatott hatékonyságára gondolnak.

Harsányi Kornélia

Nemzetközi kábítószerügyi konferencia

2006. október 5-7. között Ljubljanában, Szlovénia fővárosában rendezte meg a **Börtönbeli Droghasználat és Fertőzések Megelőzések Európai Hálózata** (European Network on Drugs and Infections Prevention in Prison – a továbbiakban: **ENDIPP**) 9. nemzetközi konferenciáját „Az egyenértékűség elvétől a gondoskodás gyakorlatáig: a szakadék áthidalása” címmel. (Mint ismeretes: a szervezet tavalyi konferenciájának Budapest adott helyszínt.)

A résztvevők az Európai Unió, Dél-kelet Európa, az Orosz Föderáció és a Szovjetunió utód-államaiból a büntetés-végrehajtásban érintett állami intézmények (felügyeletet ellátó minisztériumok, bv. szervezetek) képviselői, a kérdéssel foglalkozó civil szervezetek küldöttei, kutatói, továbbá az Amerikai Egyesült Államokból, Kanadából, Iránból, Ausztráliából és Izraelből érkezett szakemberek voltak.

A Magyar Büntetés-végrehajtási Szervezetet **Biczó László bv. dandártábornok**, az országos parancsnok általános helyettese, **Dr. Harsányi Kornélia bv. o. őrnagy**, főorvos és **Gere Tünde bv. százados**, kiemelt főreferens képviselték a tanácskozáson.

A megnyitón köszöntőt mondott **Steve Rossel**, az ENDIPP elnöke és **Lovro Sturm**, a Szlovén Köztársaság igazságügyi minisztere, majd **Tomaz Smole**, a Szlovén Büntetés-végrehajtási Szervezet országos parancsnoka és a vendéglátók tájékoztatót tartottak országuk drogellenes kormányzati intézkedéseiről, illetve a büntetés-végrehajtás általános helyzetéről, kitérve a kábítószer-élvezettel összefüggő problémákra.

Elhangzott, hogy a Szlovén Köztársaságban 1992-ben kormányzati program készült, 1995-től pedig tárcaközi együttműködéssel valósult-valósul meg a tiltott drogok elleni küzdelem. 1998-tól három fontos törvényt fogadtak el: a kábítószer-prekursorok ellenőrzéséről, a kábítószer-élvezők gyógyításának szabályairól, illetve a megelőzés széleskörű társadalmi feladatainak meghatározásáról. Szlovéniában 100 000 lakosra 56 fogvatartott jut (Magyarországon 160-170 fő), ez a szám európai összehasonlításban alacsony ugyan, viszont a fogvatartottak 28-30%-a (kb. 800 személy évente) valamilyen mértékben érintett a kábítószer-élvezetben. Egészségügyi ellátásukat kis mértékben (ápoló, nevelő, pszichológus jelenléte) a bv. intézeteken belül, nagyrészt azonban a területileg illetékes egészségügyi és szociális rendszerben biztosítják – az „egyenértékűség” elvét érvényesítve. A bv. szervezet fő stratégiája a kábítószeres börtönbe jutásának megelőzése, megakadályozása, valamint a rászorulók gyógyítása, a fogvatartottak felvilágosítása.

Az EU tagállamainak, a csatlakozás előtt állók, valamint a dél-európai és a szovjet utódállamok fiatal kutatói számára létrehozott Paolo Pertica ösztöndíj ismertetésével folytatódott a program, majd plenáris előadásokra került sor „Mit értünk ekvivalencia/egyenértékűség alatt, és a nemzetközi irányelvek gyakorolnak-e befolyást arra, hogy a politikák valóságra váltsák azt?”, valamint „Egyenértékűség: az elmélet átültetése a gyakorlatba” címmel.

Az előadók, akik egy sor tudományágot, szervezetet és nemzetet képviseltek, bemutatták a kábítószer-használóknak szánt szolgáltatások megtervezésének és kivitelezésének módját a börtön-

tönökben és más munkaterületükön. A hangsúlyt az egyenértékűségnek, a gondozás folyamosságának megvalósítására és fönntartására helyezték.

A dél-európai és közép-ázsiai országok résztvevői többnyire külső pénzügyi forrásokból (Világbank, PHARE stb.), civil és szakmai szervezetek által támogatott vizsgálatok eredményeiről, az Európai Unió régi tagállamaiból érkezett kutatók, civil szervezetek küldöttei pedig saját tapasztalataikról számoltak be – „a kábítószer-használók egészségügyi és egyéb szolgáltatásokhoz való hozzájárása, a szolgáltatások minősége a börtönökben és a szélesebben vett büntető igazságszolgáltatás területén” kérdéskört illetően.

Valamennyi előadó rámutatott a kábítószer-élvezettel kapcsolatos problémák összetettségére (egészségügyi, pszicho-szociális, biztonsági, társadalmi-gazdasági stb. következmények), illetve súlyosságára, amelyek a börtönpopulációban kiemelten és koncentráltan jelentkeznek – különösen a kábítószer-termelésben „élenjáró” közép-ázsiai országokban, a társadalmi-gazdasági válsággal küzdő és a tranzit-útvonalnak számító államokban, továbbá a fejlett gazdaságú, de a kábítószer-használat csökkentésével intézményesen már régóta foglalkozó országokban.

A börtönökben – többnyire nem költségvetésből, hanem külső segítséggel – szervezett felmérések, vizsgálatok, gyógyító-megelőző programok pozitív hatását kisebbíti a gazdasági nehézségekkel sújtott országok civil egészségügyi ellátó-rendszerének – felkészületlenségéből eredő – fogadóképtelensége, egyes államokban pedig feszültségek keletkeztek a programokban résztvevő fogvatartottak úgymond „kivételezettsége” miatt. Különösen érvényes volt ez a szubsztitúciós terápia elérhetősége vonatkozásában.

A beszámoló szorgalmazta a társadalmi-kormányzati összefogást a börtönpopuláció csökkentésére, a rezsimek szigorúságának mérséklésére, a rehabilitációs lehetőségek kiszélesítésére, a társadalmi és szociális beilleszkedés/visszailleszkedés előmozdítására általában és a kábítószer-élvezőkkel kapcsolatban különösen.

Valamennyi előadó és hozzászóló egyetértett abban, hogy szükség van a fokozott figyelemre, a jól működő felderítő és gyógyító-megelőző tevékenységre a kábítószer-használat és az azal összefüggő fertőzés-veszélyek, egyéb egészségkárosodások vonatkozásában. (Különösen riasztó számok hangzottak el a Hepatitis C fertőzéseket illetően.) Szükséges a folyamatos, szabadulás után is folytatódó gondozás, a recidívák [visszaesések] és a maradandó károsodások elkerülésére, azok mértékének csökkentésére érdekében.

A széles értelemben vett és „egyenértékű” kezelésre, a börtönökből szabadultak teljes körű rehabilitálására való törekvés – elvi szinten – a résztvevő országok kormányzati szervei részéről egyértelműnek bizonyult a konferencián. Ugyanakkor a végrehajtást biztosító jogszabályi háttérben jelentős különbségek mutatkoznak, ami sok esetben a külföldi és a civil kezdeményezésű támogatások igénybe vételének is gátja.

A pénzügyi lehetőségekben még nagyobb eltérésekről számoltak be a hozzászólók: egyes államok szociális és egészségügyi alapellátó rendszere önmagában is súlyos forrás-, intézmény- és/vagy szakemberhiánnyal küzd, de a fejlettebb, magasabb színvonalú általános szociális és egészségügyi gondoskodást nyújtó országokban is korlátozottak a költségvetési támogatások. Utóbbiaknál a civil szféra azonban lényeges segítséget nyújt. Megfogalmazódott, hogy az állami szervekkel való együttműködés gyakorlati tapasztalatait szükséges folyamatosan értékelni, a jól bevált módszereket pedig ismertetni, közkinccsé tenni.

A szekciósüléseken az alábbi témák részletei kerültek szóba:

1. Akcióterv kidolgozása a börtönökben használt kábítószeres és fertőzések megelőzésére Dél-Kelet-Európában
2. Miért kell a bebörtönzést alkalmazni: léteznek-e megvalósítható alternatívák? A kezdeti beavatkozás és a bebörtönzés alternatíváinak alkalmazása
3. Interdiszciplináris munka és szervezeti kultúra
4. Női kábítószer-használókkal való foglalkozás a börtönben
5. Kábítószer fogyasztók kezelése a börtönben: modellek, célok, elérhetőségek
6. Mit értünk a társadalmi bevonás fogalmán, hogyan kellene alkalmazni azt a szabadulók esetében?
7. Hepatitis és börtön: figyelmen kívül hagyott időzített bomba?

A konferenciát lezáró plenáris ülésen bemutatták a **Cranstoun Drug Services** megbízásából elkészített három kutatási tanulmány eredményeit. A tanulmányok mélyrehatóan megvizsgálták a károsodáscsökkentő beavatkozásokat a börtönben, a kábítószer-problémákkal jelentkező fiatalok kérdését a zárt intézetekben, a kokaint és egyéb stimulánsokat használókat a börtönben. Mindegyik tanulmány Európa kilenc országából származó tényeken és elemzéseken alapult. (A tanulmányokat az ENDIPP megjelenteti a rendezvényt követően.)

Összefoglalásként elmondható, hogy a háromnapos konferencia programja rendkívül sok információt nyújtott, hogy valamennyi résztvevő gazdagodott tapasztalatokban, s hogy ez a nemzetközi tanácskozás a szakértők valódi fórumává vált.

A Büntetés-végrehajtási Szervezet helyzete és aktuális feladatai

Beszámoló a Magyar Börtönügyi Társaság fórumáról

A Magyar Börtönügyi Társaság szakmai fórumot tartott 2006. szeptember 28-án az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán. A rendezvényen Csere László bv. vezérőrnagy, a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka tartott tájékoztatót a Büntetés-végrehajtási Szervezet helyzetéről és aktuális feladatairól, továbbá válaszolt a hallgatóság kérdéseire. A fórum levezető elnöki tisztét Dr. Nagy Ferenc, a Szegedi Egyetem Állam és Jogtudományi Karának tanácskezelő egyetemi tanára, a Magyar Börtönügyi Társaság elnöke látta el.

Csere László előljáróban kifejtette: hosszan lehetne beszélni a témáról, de a meghatározott időkeret miatt csak távirati stílusban tér ki a legfontosabb gondokra, problémákra, illetve azok lehetséges megoldási módjaira. „A Büntetés-végrehajtási Szervezet – sok más költségvetési szervhez hasonlóan – válságos helyzetben van, tevékenységét ellehetetlenülő tárgyi és személyi feltételek jellemzik” – mondta az előadó. Évekre visszamenőleg az a gyakorlat alakult ki, hogy a Szervezet az adott évben az előző évi költségvetés bruttó összegét 5-10%-kal csökkentve kapta meg, mégis mindig képes volt biztosítani az intézetek, intézmények biztonságát. Hogy a kollégák lelkiismeretesen teszik dolgukat, az is bizonyítja, hogy a médiában a büntetés-végrehajtásnak nem volt „nagy ügye” az elmúlt években. 2006-ban a szükségesnél 1,5 milliárd forinttal kevesebb összeg áll rendelkezésre a személyi juttatásokra. [Időközben 900 millió forint költségvetési támogatást kapott a büntetés-végrehajtás.] A dologi kiadásoknál 1 milliárd forint hiányzik a biztonságos működtetéshez – az alacsonyabb költségvetési keret, az év közbeni zárolás és az előre nem látható kiadások miatt. [Időközben 300 millió forint dologi kiadás előirányzat emelést kapott a büntetés-végrehajtás.] Néhány intézetben a szolgáltatói számlák kifizetése nehézségbe ütközik.

„Az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium vezetése fogékony a fenti problémák megoldására, a tárgyalások során a Pénzügyminisztérium kinyilvánította, hogy a büntetés-végrehajtás működéséhez szükséges ez évi pénz meglesz” – jelentette ki a vezérőrnagy. „A fő nehézséget az jelenti, hogy a 2007. évi költségvetés összege jelentősen kisebb lesz a 2006. évinél” – tette hozzá.

A büntetés-végrehajtás országos parancsnoka külön kiemelte, hogy az intézetekben kiépített biztonságtechnikai rendszerek karbantartására évek óta nem jut elegendő pénz, a műszaki színvonaluk romlik. Napjainkban szinte ugyanolyan nagyszabású fejlesztésekre lenne szükség, mint a kilencvenes évek elején, amikor ezek a rendszerek kiépültek. A gond nem tárca szintű, magasabb szinten megoldandó problémáról van szó.

Csere László ezt követően a Büntetés-végrehajtási Szervezet korszerűsítéséről és racionalizálásról szólt. 2005-ben miniszteri döntés született az átalakításról, amelyben egy kisebb költségvetésű, karcsúbb, ugyanakkor hatékony szervezet kialakítása volt a cél. Az átalakítás első lé-

pékeként 2005 őszén megvalósult az országos parancsnokság átszervezése, amelynek miniszteri biztosa Csere László – még mint a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet parancsnoka – volt.

A 2005. október 1-jén az új országos parancsnokság létszáma a korábbi 201 főről 150 főre csökkent. 2005. december 31-én megszűnt a Büntetés-végrehajtás Központi Ellátó Intézete. A felszabadult létszámot – takarékosági okokból – még nem adták át az intézeteknek, így a Büntetés-végrehajtási Szervezet létszámtartalékkal rendelkezik.

A szervezet-átalakítás első lépcsője, az országos parancsnokság átszervezése kevesebb vezetőt, hatékonyabb munkaszervezést, nagyobb szakmai önállóságot eredményezett. Magvalósult az ellenőrzési átfedések megszüntetése. Számokkal érzékeltetve: a vezetők száma 42 főről 25 főre csökkent, két országos parancsnok-helyettesi munkakör megszűnt, a szervezeti egységek száma hattal lett kevesebb. A vezérőrmagy hangsúlyozta, hogy az átszervezés során szinte mindenkinek tudtak más beosztást ajánlani, beleértve a Központi Ellátó Intézet munkatársait is.

„Az országos parancsnokság átszervezésével korántsem fejeződött be a Büntetés-végrehajtási Szervezet korszerűsítése” – mondta az előadó, aki „feszítő erő”-ként említette a költségvetési helyzetet és azt, hogy meg kell felelni a feladatoknak.

„Nem tudunk olyan gyorsan haladni a szervezet-átalakítással, mint kellene” – jelentette ki az országos parancsnok az átszervezés második lépcsőjéről, az intézetek önállóságának növeléséről szólva. Az egyik legfontosabb teendő a gazdaságtalan feladatok „kiszervezése” a büntetés-végrehajtás feladatai közül. „Az a korábbi gyakorlat, hogy a büntetés-végrehajtási intézetek önellátásra rendezkedtek be, ma nem tartható, a nem szakmai feladatokat ki kell adni, a felszabaduló létszámot pedig a szakmai feladatok ellátására kell átirányítani. Az élelmezés területén ki kell alakítani a külső beszállítók rendszerét” – mondta az előadó.

Csere László kitért arra, hogy a Komárom-Esztergom Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet 2006. december 31-éig megszűnik, a fogvatartottak más intézetekbe történő elhelyezése elkezdődött.

A vezérőrmagy szerint gazdaságtalan, hogy a pénzügyi-gazdasági könyvelés intézetenként külön-külön történik. Bárhogy is oldódjon meg ez a probléma, minden esetben az érintett személyi állomány továbbfoglalkoztatásában gondolkodnak. A rendőrség és a határőrség összevonása várhatóan létszámleépítéssel fog jární, ezzel szemben a büntetés-végrehajtás eddig átcsoportosíthatja szakmai területekre a szervezetén belül felszabaduló létszámot.

Ezt követően a tájékoztató a PPP-projekt keretében megvalósuló börtönépítések helyzetét mutatta be. Mint ismeretes: 2004-ben a 2126/2004 (V. 28.) számú kormányhatározat két, egyenként 700 férőhelyes börtön építését írta elő az ország észak-keleti, illetve nyugati részén. Az új büntetés-végrehajtási intézeteknek – a kormányhatározat szerint – 2007 első félévének végére kell belépnie a rendszerbe. Az ország észak-keleti térségében megjelölt börtön Tisza-lökön, zöldmezős beruházással, míg a nyugati régióban előírt intézet Szombathelyen, a volt Savaria Kiképző Központ átalakításával valósul meg. Utóbbi – utólagos döntés alapján – 800 fő befogadó képességgé lesz, mert a mostani – a város központjában található – megyei intézet meg fog szűnni.

Az uniós előírásoknak megfelelő új intézetekben börtön- és fegyház-fokozatú férfi elítélteket helyeznek el. Ezen kívül Szombathelyen még 100 fő előzetesen fogvatartott számára biztosítanak férőhelyet modern kialakítású, 1–4 személyes zárákban.

Az építkezésekről szólva a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka elmondta, hogy Tiszalökön a bástyafal már áll, a rossz idő beálltaig várhatóan tető alá kerülnek az épületek, így a szerelési munkák télen is zavartalanul folyhatnak. A 2007. júliusi betelepítés ugyanakkor nem tűnik reálisnak, a büntetés-végrehajtás az augusztusi vagy szeptemberi időpontban kíván megállapodni a kivitelezővel. Szombathelyen a csúszás nagyobb, de – mivel meglévő épületek átalakításáról van szó – behozható, így az átadás 2007 szeptemberére várható.

A két megvalósuló beruházás csökkenteni fogja a magyar büntetés-végrehajtási intézetek közel 140%-os telítettségét, még akkor is, ha a Komárom-Esztergom Megyei büntetés-végrehajtási Intézet megszűnik. (Az eredetileg 50 fő befogadóképességű intézetben korábban volt olyan időszak, hogy 200 fogvatartottat helyeztek el.)

Ezután a személyzet helyzetéről beszélt Csere László. Az állományt elbizonytalanították azok a sajtóból érkező hírek, hogy a szerzett jogosultságok elvonása várható. Az igazságügyi és rendészeti miniszter kijelentette, hogy a tárca irányítása alá tartozó egyetlen fegyveres testület sincs erre a változásra felkészülve.

A Büntetés-végrehajtási Szervezetnél közel 700 fő – közülük 60 vezető – szerzett nyugdíjjogosultságot, ha ők kiválnának a testületből, az nagy nehézséget okozna. Az intézetek megkapták azt a tájékoztatást, hogy 20 év szolgálati idővel a szerzett jogosultságok nem veszhetnek el.

Az elmúlt években a személyi állomány jelentős mértékben megfiatalodott, kiesett a közép-generáció. Sok tehetséges fiatal dolgozik a büntetés-végrehajtásnál, sok fiatal lett vezető. A vezérőrmagy megjegyezte, hogy sokan bírálják is őt ezért, majd hozzátette: „a büntetés-végrehajtásnak csak humán erőforrás tartalékai vannak, csak ezek felhasználásával lehet túlélni ezt a nehéz helyzetet, hogy a lehető legkisebb szakmai hátrány keletkezzen”.

Csere László ezt követően – a visegrádi négyek országait például véve – érdekes nemzetközi kitérőt tett a hazai büntetés-végrehajtás jelenlegi helyzetének érzékeltetésére. A térség országait tekintve a magyar büntetés-végrehajtás élen járt a szakmaiság és a politikamentesség tekintetében az elmúlt évtizedekben, mára elvesztette ezt a szerepét. Messze előttünk jár a cseh büntetés-végrehajtás a technikai feltételeket illetően, amely – mint a visegrádi négyek idei találkozásán kiderült – az Egyesült Államokból szándékozik biztonsági berendezéseket vásárolni a közeljövőben. A technikai fejlesztések színvonalát tekintve Szlovákia is megelőzött bennünket, a lengyel büntetés-végrehajtás is jobban áll anyagilag nálunk, igaz bizonytalan politikai helyzetben kell működnie.

„A magyar büntetés-végrehajtás erénye a hátrányára vált” – fogalmazott a vezérőrmagy arra utalva, hogy a rendszerváltást követően Szlovákiában és Lengyelországban börtönlázadások voltak, amelyek következtében ezekben az országokban jelentős mértékben fejlesztették a büntetés-végrehajtást. „Tragédiák nálunk is bekövetkezhetnek a jövőben, ha a működés és a fejlesztés alaprendszerét a büntetés-végrehajtás nem tudja előteremteni” – jelentette ki az előadó, aki szerint a magyar büntetés-végrehajtás személyi állománya képességek, hozzáállás tekintetében nem marad el más országok személyzete mögött.

Csere László végezetül a gazdasági társaságok helyzetére tért ki tájékoztatójában. A gazdasági társaságok – néhány kivételtől eltekintve – válságban vannak. Egy kft. esetében csődeljárás indult, ennek okai részben a rossz vezetői döntések, részben a jó döntések késői (nem időben történő) meghozatala voltak.

A munkáltatás stabil helyzetben volt a hetvenes-nyolcvanas években az előadó szerint. A magyar gazdaság rendszerváltást követően kialakult liberalizált piacán sorra veszítették el megrendelőiket az időközben kft-kké átalakult büntetés-végrehajtási vállalatok.

A jövő elképzeléseit illetően a vezérőrmagy elmondta, hogy a munkáltatást részben költségvetési foglalkoztatássá kell átalakítani, s hogy a nonprofit rendszerre való átállás jelenthet megoldást. Ez utóbbihoz azonban jelentős forrásokra, több 100 millió forintra lenne szükség. A magántőke bevonását is meg kell próbálni, ehhez a jogszabályi háttér még hiányzik. Az állam döntési joga természetesen a privatizált vállalatok esetében is megmaradna.

A kilenc ipari és a három mezőgazdasági kft. közül csak egy-egy nyereséges. Megtakarítást jelentene a gazdaságtalanul működő kft.-k egy szervezetbe történő összevonása. A fogvatartottak 50% körüli foglalkoztatási arányát a magyar büntetés-végrehajtás minden körülmények között meg kívánja tartani.

A büntetés-végrehajtás országos parancsnoka a tájékoztatót követően a felmerült kérdésekre válaszolt, amelyek közül az első – egy újságcikkre hivatkozva – a pécsi Fiatalokorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézete működésére vonatkozott. Csere László válaszában kifejtette, hogy az 50 fős, Phare pénzből épült intézet önálló költségvetéssel rendelkezik, de a Baranya Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetbe integrálódik be. 2006 szeptemberének végén kezdődött meg a fogvatartottak betelepítése. Ez már a harmadik regionális büntetőintézet az országban a fiatalokorúak részére, de még többre lenne szükség.

Az új büntetés-végrehajtási törvény elfogadásának időpontjára vonatkozó kérdésre válaszolva Csere László elmondta, hogy az igazságügyi és rendészeti miniszter utasítása szerint a jogszabály szövegének véglegessé tételét idén el kell végezni, s a törvénynek még ebben a parlamenti ciklusban hatályba kell lépnie.

„A befektetőknek miért előnyös, hogy börtönt építsenek?” – kérdezte **Dr. Nagy Ferenc**, a fórum levezető elnöke a PPP-beruházások kapcsán. Csere László szerint a magántőke bevonásával megépülő börtönök esetében a befektető számára az a vonzó, hogy 15 év állami garanciát kap arra, hogy befektetéséből hasznot húzzon. A jelentkezők arra törekednek, hogy ez minél több legyen, a minisztérium természetesen ebben ellenérdekel. A nemzetközi tapasztalatok azt mutatják, hogy a befektetők az üzemeltetés során is a haszonra törekszenek, így az államnak biztosítania kell, hogy a fogvatartottak jogai ne csorbuljanak.

A rendezvény két fontos bejelentéssel zárult. **Dr. Estók József bv. dandártábornok**, a Sátorlajújhelyi Fegyház és Börtön 2006. szeptember 15-én nyugalomba vonult parancsnoka elmondta, hogy az intézet – állandó kiállítóhely formájában – börtönügyi múzeumot hoz létre. Ehhez jelentős pályázati forrást nyertek. Kérte a jelenlévők és rajtuk keresztül az egész szakma segítségét a még meglévő tárgyi és szellemi emlékek összegyűjtésében.

Dr. Lőrincz József ny. dandártábornok, az ELTE Állam és Jogtudományi Kar docense – a Magyar Börtönügyi Társaság elnökségi tagja – a Társaság, a Humán-Pszicho 2002 Kht. és a Pannon Oktatási Központ közös tudományos jellegű konferenciájára hívta fel a figyelmet. [A „Szocializáció és reszocializáció” címet viselő, 2006. november 17-én megrendezett konferenciának szintén az ELTE Állam- és Jogtudományi Kara adott otthont.]

D. F. I.

Borbély László

Szocializáció és reszocializáció a börtönben

2006. november 17-én az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának dísztermében rendezték meg a „Szocializáció és reszocializáció a börtönben” című tudományos jellegű konferenciát. A rendezvény szervezői – a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának támogatásával – a Magyar Börtönügyi Társaság, a Humán-Pszicho 2002 Kht. és a Pan-non Oktatási Központ voltak. A konferencia fő célja a büntetés-végrehajtási intézetekben folyó nevelő és oktató tevékenység elméleti és módszertani meg-alapozása, a kialakult gyakorlat áttekintése és elemzése volt. (Az alábbi tar-talmi összefoglaló a tanácskozás plenáris ülésének anyagát ismerteti.)

Az előadók személyes tapasztalataikkal, nemzet-közi példákkal, történeti áttekintéssel igyekeztek összegezni mindazt, ami a büntetés-végrehajtás e sa-játos feladatköréből meg-ragadható. Vannak ugyan-is olyan társadalmi csopor-tok, akiknek tagjai a bör-tön vagy a fegyház falai között kénytelenek szocia-lizálódni. Elsősorban a ne-velők révén szembesülnek

azzal: milyen hibák sorozata révén siklott ki életük, miért voltak képtelenek beillesz-kedni a társadalomba, hogyan vehetnének hatékonyan részt – szabadulásuk után – a tár-sadalom életében? Minden esetben minimálisra kellene csökkenteni az esélyét annak, hogy visszaesők legyenek, ami a büntetés-végrehajtási intézetekben fogvatartottak sa-játos szociális meghatározottságát tekintve rendkívül nehéz feladat.

Jelenlét a munkaerőpiacon

Mint azt a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka, **Csere László bv. vezérőr-nagy**, a konferencia védnöke ünnepélyes megnyitójában hangsúlyozta: a büntetés-végre-hajtás alapfokú oktatással, szak- és betanított képzések elérhetővé tételével járul hozzá ah-hoz, hogy a fogvatartottnak szabadulásuk után legyen esélyük megjelenniük a munka-erőpiacon. Ebben a tevékenységben közreműködnek munkaügyi és civil szervezetek is.

A fogvatartottak különféle foglalkozásokon kaphatnak segítséget a reszocializációhoz. A Büntetés-végrehajtási Szervezet törekvései közé tartozik, hogy növelje a zárkán kívüli programok számát, színvonalas munkáltatást, oktatást, szakképzést, terápiás programokat biztosítson. A bv. intézetekben emellett nagy gondot fordítanak a szabadidő hasznos eltöltésére, különös tekintettel a sportra, művelődésre, önképzésre.

Az intézetekben folyó sokoldalú munka missziónak is tekinthető, mivel olyan társadalmi rétegeket is felkarol, melyek máskülönben fehér foltnak számítanak a társadalomkutatók számára, a hétköznapiak során rejtve maradnak előlük. A reszocializáció sikeréért sokat tesznek azok a szervezetek, illetve magánszemélyek is, amelyek, illetve akik a büntetés-végrehajtás meghatározó társadalmi kapcsolatai közé tartoznak.

A börtön szerepe

Dr. Szegál Borisz, a Dunaújvárosi Főiskola tanszékvezetője „A szocializáció és reszocializáció elméleti, illetve módszertani elemzése” című előadásában rámutatott arra, hogy a büntetés-végrehajtási intézeteknek egyaránt kell megfelelniük szakmai és társadalmi elvárásoknak. Elsősorban szakmai elvárás az, hogy a fogvatartottakat reszocializálják és szocializálják, a társadalom ezt kevésbé igényli. Rámutatott arra is, hogy a börtönnek szerepe lehet a bűnözés növekedésében, például azáltal, hogy a rabok egymásban erősíti az agressziót és a gyűlöletet a társadalom ellen. Mindent el kell követni azért, hogy a fogvatartott ne fogvatartójára haragudjon az ítélete miatt, hanem tekintsen mélyen önmagába, hogy felismerje hibás életútja állomásait.

A börtönben történő reszocializáció célja a társadalom értékrendjeinek elfogadása, az empátia kialakítása, valamint az, hogy mindenkinek legyen önálló véleménye, ne fogadja el szolgai módon mások álláspontját. A reszocializáció gyakorlatában kívánatos a szocializációs modell követése, ebben nagyon fontos tényező a konfliktuskezelés, a munka, a kulturális tevékenység, a sportolás, a vallásgyakorlás, a pszichoterápia, az oktatás és a szakképzés.

A börtönökben zajló oktatás különösen fontos, Spanyolországban például törvényi szintre emelték ezt. Ugyanakkor éppen az oktatás az, melynek eredményessége nehezen mérhető: egyáltalán számokkal lehet-e igazolni azt, hogy valóban csökkenti a visszaesés arányát, gazdaságilag célszerű-e ezzel foglalkozni? A börtönökben történő oktatást rendszerint állampolgári felháborodás kíséri, hiszen a fogvatartottak ingyen jutnak a tankönyvekhez, és tanulmányaikért sem kell fizetniük. Önmagában az oktatás még nem garancia a sikerre, ahogy más programok sem.

A reszocializációt hátráltató tényezők: a börtönökben tapasztalható zsúfoltság, a szakképzettség és a motiváció hiánya, a többi elítélt hozzáállása, a büntetés-végrehajtási intézetekben tevékenykedő külső és belső munkatársak esetleges konfliktusa, a taneszközök hiánya, a jövőkép homályossága.

Jó útra téríthető-e a rab?

Dr. Mezey Barna, az ELTE ÁJK dékánja, illetve tanszékvezető egyetemi tanára „A javítás és a nevelés eszméjének megjelenése a börtön történetében” című előadásában

az 1596-ban Amszterdamban alapított Rasphuistról („Reszelőház”) beszélt. A házba nem csak klasszikus bűnözőket vettek fel, hanem munkakerülő embereket és kiskorúakat is – oda nem feltétlenül a rendőrhatalóság intézkedése folytán lehetett bekerülni, akár a család is kezdeményezhette a felvételt. Ezek az emberek egyáltalán nem számítottak törvényen kívülinek szabadulásuk után, garanciát jelentett az a nevelőmunka, mely az intézetben zajlott. A fenyítőház célja az volt, hogy a gondjaira bízott embereket megnevelje, és visszavezesse a társadalomba, a kapitalizmusnak ugyanis minél több és hatékonyabb munkaerőre volt szüksége, márpedig az, aki ebből a fenyítőházból szabadult, eleget tett ezeknek az elvárásoknak. A fogvatartottakat a protestáns egyház lelkészei oktatták. Az intézet életében fontos szerep jutott a munkáltatásnak. A kemény munkafegyelmre szoktatott bentlakóknak fát kellett reszelniük. Aki nem akart dolgozni, azt bezárták egy vizes pincébe, mely összeköttetésben állt az amszterdami csatornarendszerrel. A pincehelyiségben lévő szivattyúval lehetett visszaszorítani a beáramló vizet. Aki nem akart szivattyúzni, vagyis dolgozni, az megfulladt.

Nevelés alatt azokban az évtizedben azt értették, hogy a fogvatartottak ismerjék meg a társadalom elvárásait, és azoknak megfelelően éljenek szabadulásuk után. A fenyítőházi eszme és a nevelés gondolata a későbbiekben elterjedt a világi büntetés-végrehajtási intézetekben is.

Büntetés-végrehajtás és nevelés

Dr Lőrincz József, az ELTE ÁJK egyetemi docense A „nevelés-gondolat” a XX. századi hazai börtönügyben – jogászai szemmel című előadásában rámutatott: A XX. század végére a „nevelés-gondolat” tartalma és gyakorlati érvényesítése a század eleji pozitivisták reformtörekvésekhez képest gyökeresen átalakult. Ennek egyik oka abban keresendő, hogy fogvatartottak személyiségkorrekciójának, illetve személyiségfejlesztésének elvileg tágabb lehetőséget kínáló tettes-központú ítélkezési rendszer bevezetésének minden próbálkozása az elmúlt évszázadban kudarcot vallott. A század második felétől a bűnözés és a büntetések alkalmazásának determinista szemlélete a bűnmegelőzés hatékony speciál-preventív eszközének tekintette a börtönt, ezen belül csodaszernek a nevelést, amely képes az elítéltek morális átalakítására is. A korabeli büntetőpolitika igényelte (vagy legalábbis nem ellenezte) a bűnelkövetők nevelése neveléstudományi specifikumainak, rendszerének, a kriminálpedagógiának a felnőttekre és a fiatalkorúakra egyaránt alkalmazható kidolgozását. A múlt század utolsó negyedében a börtönügy (külföldi és) hazai felismerései relatíve gyengítették a szabadságvesztéshez fűződő korábbi elvárásokat. A végrehajtás során a büntetőpolitika továbbra is preferálta a reszocializációs célokat, ezeket azonban a börtönkárosító hatások csökkentésében, a nevelés – mint az egész intézmény pozitív hatásrendszere – erősítésében tűzte ki, s már nem igényelte ennek neveléstudományi megközelítését. A végrehajtás gyakorlatában a nevelés mindvégig másodlagos szerepet töltött be a börtön biztonságának primátusával szemben, sem személyi, sem tárgyi, sem pedig szervezeti feltételei nem voltak alkalmasak a jogszabályi előírások teljesítéséhez.

A rendszerváltozás után az elítéltek emberi-önrendelkezési jogainak kiteljesedése szükségessé tette a korábbi börtönmodell olyan átalakítását, amelyben a pozitív, a

visszailleszkedést segítő hatásrendszer alkalmazása az elítéltek együttműködését feltételező szolgáltatássá válik. Ez utóbbi folyamatban a „nevelés” korábbi fogalmának tartalma kiüresedett, helyette más fogalmak, mint a szociális gondozás/kezelés, a reszocializációs gondozás fogalmai léptek. [Dr. Lőrincz József előadásának szövege teljes terjedelmében a Börtönügyi Szemle 2006/3. számában olvasható – a szerk.]

Elvárások és szerepek

Dr. Ruzsonyi Péter bv. ezredes, a Rendőrtiszti Főiskola Büntetés-végrehajtási tanszékének vezetője elméleti bevezetőjét követően nemzetközi kitekintés nyújtott a reszocializáció gyakorlatáról. (Az alábbiakban az előadás bevezető részének legfontosabb gondolataira térünk ki.)

Számtalan töréspont van az emberi életben, bizonyosakat képtelenek vagyunk magunktól átlépni segítség nélkül. A fogvatartottak személyiségének alakulásában is meghatározó része van a mindennapi örömeknek és kudarcoknak. Ugyancsak fontosak a bennünk munkálkodó érzések, remények, tervek, valamint a szükségletek, legyenek azok szellemiek, testiek, vagy más természetűek. A büntetés-végrehajtás gyakorlatában koncentrálni kell a szükségletekre, ezek egy része helyett újakat kell kialakítani, másokat pedig ki kell elégíteni. Az ember lényegi alkotórésze az egyénben meglévő ismeretek szintje, az ismeretszerzés, a kognitív folyamatok minősége és tulajdonsága. Az erkölcsiség megszínezi mindannyiunk viszonyulását önmagunkhoz és a világhoz. Az embert a szocializáció folyamatában számos külső hatás éri, ezek közül a családi minta a döntő. Fontosak a bennünket körülvevő társadalmi elvárások és az ezekhez kapcsolódó mindennapi szerepek. Különbféle szerepekbe vagyunk belekényszerítve, vagy önszántunkból vállaljuk fel azokat. Szerepeket játszunk, de úgy, hogy e közben minél inkább önmagunk maradjunk.

A fogvatartottat a büntetés-végrehajtás során az intézetből áradó hatások, vagy éppen azok hiánya fonják/fonja körbe. Kik veszik körül? Milyen szempontok alapján értékeli az embereket? Milyen mértékben van lehetőségük fejlesztő és nevelő tevékenységre? Meghatározók a börtönkörülmények, a büntetés időtartama, a képzés- és oktatás lehetősége, továbbá az, hogy sikerül-e bármilyen szűkös, de mégiscsak privát életet kialakítani a börtönben. A társadalmi támogatottság hiánya megnehezíti a reszocializációt, a nevelők ugyanis hiába érnek el egyes fogvatartottaknál eredményeket, ha a társadalom elutasítóan fogadja őket, a visszaesésük szinte biztos. Kriminálpedagógiai értelemben csak a büntetés fogadható el büntetésképpen; a reszocializáció, a megjavító, a segítő törekvés a meghatározó rész; emellett a megtorlás és az elrettentés is szerves része az egész hatásrendszernek.

Módszertani lehetőségek

Módos Tamás, a Rendőrtiszti Főiskola Büntetés-végrehajtási Tanszékének adjunktusa a rabnevelés módszertanáról beszélt. Mint elmondta: a személyiségfejlesztés sok vitát okoz azokban az esetekben is, amikor nem a fogvatartottakról van szó. A szakmán belül is vitatott, hogy tulajdonképpen mit értünk az emberek nevelése alatt. Hol van en-

nek a helye, mik lehetőségei? Egyáltalán nevelhetők-e a fogvatartottak? A börtön – mint zárt intézmény – alkalmas-e az elítéltek nevelésére?

A fogva tartás egyik eleme a jutalmazás és a büntetés, mely utóbbi az előadó szerint egy adminisztrációs tevékenység, s a fogvatartott magatartásának befolyásolásához vajmi kevés köze van. Ezt megerősíti, hogy némelyik fogvatartott a sorozatos fenytések és fegyelmi után is elköveti ugyanazokat a fegyelmezetlenségeket, sőt gyakran sokkal súlyosabb formában ismétli meg azokat. A büntetés tehát nincs rá hatással, nem éri el célját. A jutalmazások problematikájának nevezte azt Módos Tamás, hogy nem érvényesül bennük az egyéniesítés, ami egyébként a fegyelmi esetében érvényesül. A fogvatartott meggyőződésének befolyásolása, alakítása nagyon bonyolult kölcsönhatás révén mehet csak végbe. Ezt semmiképpen sem lehet úgy elképzelni, hogy a fogvatartott egyik-napról a másikra előnyére megváltozik, vannak visszaesések, bukások, amelyeket azonban követhet javulás.

„Vannak-e speciális rabnevelési módszerek?” – tette fel a további kérdést az előadó. A neveltek – vagyis a fogvatartottak köre mindenképpen speciális – egészen különleges élethelyzetben vannak, személyiségük, jelenlétük, aktivitásuk az átlagos pedagógiai helyzetekhez képest rendhagyó. A helyszín, a zárt intézet, bizonyos módszerek alkalmazását lehetővé teszi, másokat kizár. Ezek a feltételek azonban lehetővé teszik a rabnevelés módszertanában leírt módszerek alkalmazását. A büntetés-végrehajtási intézet – egyebek mellett a házirend és a napirend révén – számos követelést támaszt a fogvatartottal szemben, akinek élete egymásra épülő követelések és követelmények láncolata. Mindent utasításra végez, minden tevékenységre felszólítják. Nemcsak azzal kapcsolatban vannak elvárások, hogy mit cselekedjen, hanem azt is megmondják, hogyan tegye. A követeléseknek ez a csoportja nyilvánvalóan nem pedagógiai módszer, hanem a büntetés-végrehajtási intézet működésével áll összefüggésben. A követelések másik halmozatát azok az elvárások képezik, amelyek valóban pedagógiaiak.

A nevelő munkaeszközként a saját személyiségét alkalmazza. Tevékenysége függ motiváltságától, munkahelyi feltételeitől és lehetőségeitől. Ez gyakran nem az állomány problematikája, hanem az intézeté, a szervezeté. A gyakorlatban ugyanis gyakran fordul elő, hogy az állomány tagjai nem rendelkeznek azokkal a feltételekkel és kompetenciákkal, amelyek szakszerűek, és a pedagógiaiak is eredményesek.

Börtönrendszer és nevelés

Dr. Csordás Sándor, a Fővárosi Főügyészség csoportvezető ügyésze az emberközpontú és közösségi irányultságú börtönrendszerek főbb jellemzőiről tartott előadásában kiemelte: az emberközpontú büntetés-végrehajtási rendszerben alapvető jelentőségű a fogvatartottak segítése abban, hogy a büntetés megkezdésétől a szabadulásig terjedő időben fokozatosan olyan körülmények közé kerülhessenek, amelyek megkönnyítik a társadalomba való beilleszkedésüket. Az 1970-es években megindult fejlődés a magyar büntetés-végrehajtás szellemiségét fokozatosan felzárkóztatta a fejlett nyugat európai országokéhoz, a börtönrendszer intézményhálózatát viszont alapvetően ma is a XIX. század végén épült börtönök alkotják. Komoly ellentmondást jelent az is, hogy a fog-

vatartottak létszáma és összetétele általában nem teszi teljesen lehetővé a korszerű alapelvek szerinti működést, valamint a megfelelően differenciált intézményhálózat kialakítását. E téren alapvető gond a börtönök zsúfoltsága. A zsúfolt börtönökben ugyanis nem lehet maradéktalanul érvényesíteni a működés alapelveit, nincs lehetőség a fogvatartottak megfelelő osztályozására, elkülönítésére, elhelyezésére stb. Több nyugat-európai országban például a nyitott börtönökben való elhelyezést preferálják, ilyen intézetek viszont nem állnak rendelkezésre kellő számban.

A magyar büntetés-végrehajtási rendszerben a fogvatartottak beilleszkedésének segítésére, előkészítésére irányuló feladatokat a jogszabályok megfelelően tartalmazzák. Ugyanakkor a rendszer komoly belső ellentmondása, hogy az ehhez szükséges feltételek a legtöbb tekintetben nem kielégítőek. A bv. intézetek – a korábban már említett – infrastruktúrája nem teszi lehetővé, hogy a fogvatartottak túlnyomó többsége a nap jelentős részét ne a zárkákban töltsse, hanem különféle, a beilleszkedésüket segítő programokon vehessen részt. A programok szervezéséhez szükséges, megfelelő létszámú és képzettségű személyi állomány sem áll megfelelően rendelkezésre. Ilyen körülmények között a fogvatartottak beilleszkedésének segítése – az erre irányuló szándék és erőfeszítések ellenére – elmarad a kívántaktól.

A magyar büntetés-végrehajtási joganyag a Bv. tvr. 1979-ben történt kodifikációja óta napjainkig – különösen az 1993. évi XXXII. törvénnyel történt novelláris módosításával – szellemiségében fokozatosan felzárkózott a fejlett büntetés-végrehajtási rendszerek büntetés-végrehajtási jogához. A továbbfejlesztés érdekében viszont mindenképpen szükséges egy új büntetés-végrehajtási törvény megalkotása, amely évek óta folyamatban van.

1956 szilánkjai

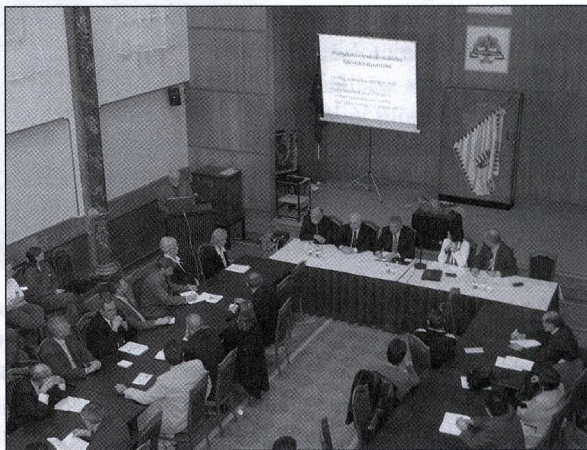
A Rendőrtiszti Főiskola Büntetés-végrehajtási, illetve Társadalomtudományi Tanszéke „1956 szilánkjai” címmel konferenciát szervezett 2006. november 15-én a Főiskola dísztermében. (Az alábbi tudósítás csak röviden villantja fel a tanácskozás eseményeit, legfontosabb gondolatait – a rendezők, mint elhangzott a tanácskozáson, a konferencia teljes anyagát külön kiadványban kívánják megjelentetni.)

A rendezvényt **Kondorosi Ferenc**, az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium államtitkára, a konferencia fővédnöke nyitotta meg. A Magyar Tudomány Napja kapcsán kifejtette, hogy a tudomány jelentősége többek között abban rejlik, hogy megadja számunkra a tisztánlátás lehetőségét. Hangsúlyozta, hogy egy ötvenhatunk van, de többféle tudományos megközelítés szükséges történéseinek feltárásához.

Valsicsák Imre főiskolai tanár, a Társadalomtudományi Tanszék vezetője „Az 56-os forradalom minden napjainak értelmezhetősége” című, a filozófia nézőpontját érvényesítő előadásában a történelmi tudat, emlékezés, felejtés problematikáját állította középpontba. Az előadó kiemelte, hogy annyi ötvenhat létezik, ahányan részt vettek benne. Az 1956-ban élő és a mindennapokban cselekvő emberek száma az idő elteltével egyre csökken, míg a szubjektív ötvenhatok száma egyre gyarapszik.

Tari Ferenc ny. bv. altábornagy, a Büntetés-végrehajtási Tanszék vezető helyettese nagy érdeklődéssel kísért előadása Nagy Imre és mártírtársai újratemetését, az azt előkészítő munkálatokat idézte fel eredeti dokumentumra támaszkodva. Az előadó, aki a 1988-89-ben a büntetés-végrehajtás akkori parancsnok-helyetteseként jelentős érdemekeket szerzett a 301-es parcella arculatának kialakításában, bemutatta azt az izgalmas eseménysort, amely a hozzátartozókkal történt kapcsolatfelvételtől, illetve a parcella „újrafelfedezésétől” kezdve az áldozatok exhumálásán keresztül a végső, 1989. június 16-án lezajlott ünnepélyes kegyeleti aktusig vezetett.

Tarján Gábor főiskolai docens „Szakmai stabilizálódás a BRFK-n 1957-1958-ban” című előadásában sokoldalúan – szintén dokumentumokra alapozva – jelenítette meg a rendőrség azon tevékenységét, amelyet a forradalom leverése után fejtett ki annak ér-

dekében, hogy a korabeli magyar társadalomban még meglévő politikai ellenállás kisebb-nagyobb megnyilvánulásait elfojtsa.

A konferencia délutáni programjának első előadója **Kozáry Andrea** főiskolai tanár volt, aki a magyar forradalmi októberek (1848, 1918, 1956) közös vonásait és tanulságait elemezte. Az előadó rámutatott, hogy az őszirozsás forradalom és 1956-os forradalom egyaránt 1848 eszméihez nyúlt vissza. 1956-ról szólva kifejtette, hogy a szabadság megélése közös volt, de a forradalomban részt vevők céljai, eszközei között jelentős különbségek mutatkoztak.

Bodonyi Ilona főiskolai docens „1956 rendszerváltó kísérleteink sorában” című előadásában az 1944/45-ben kibontakozott népi demokratikus átalakulás és az 1956-os forradalom eszméi között vont párhuzamot. A felszabadulás után népi önkormányzatok (nemzeti bizottságok) jöttek létre, amelyek azonban nem alakulhattak a közigazgatási szervvé a baloldal nyomása miatt. Az 1956-ban létrejött munkástanácsok – a népi önkormányzatiság akkori megnyilvánulásai – a forradalom november 4-i leverése után is tovább működtek, így egy ideig kettős hatalom alakunk ki Magyarországon.

A konferencia utolsó előadója **Lőrincz József ny. bv. dandártábornok**, egyetemi docens volt, aki a sztálini büntetőpolitika büntetés-végrehatási vonatkozásairól beszélt. „Amíg a 1948 és 1956 közötti nyolc évben Nyugat-Európában jovialis büntetőpolitika alakult ki, nálunk a drámai fordulat következett be”- mondta előlájában Lőrincz József, aki ezt követően külön-külön elemezte a halálbüntetések és a szabadságvesztés büntetések számának alakulását. Az előadó rámutatott, hogy a szovjet és a magyar politikai vezetésben bekövetkezett változások közvetlenül befolyásolták a hazai börtönnépesség mértékét.

Az amúgy is érdekes program még érdekesebbé, elevenebbé, mintegy fórum jelle-gűvé vált azáltal, hogy az egyes előadásokat hozzászólások, viszontválaszok követték. (A tanácskozás levezető elnökei **Valsicsák Imre**, a Társadalomtudományi és **Ruzsonyi Péter**, a Büntetés-végrehajtási Tanszék vezetői voltak.)

Összefoglalásként megállapítható, hogy a konferencia méltó módon emlékezett meg az 1956-os forradalom 50. évfordulójáról, sokrétűen tárgyalta ötvenhat szellemi örök-ségét, illetve – nem utolsó sorban – számos szakmatörténeti adalékkal is szolgált.

Koncz Klára

„Üzletember találkozó”

a bv. gazdasági társaságok és a vállalkozói szféra képviselői között

Az elítéltek munkáltatásának feladatát – nagyobb részt – az ezzel az alapfeladattal alapított, az állam kizárólagos tulajdonában lévő 12 korlátolt felelősségű büntetés-végrehajtási gazdasági társaság látja el.

A társaságok – az állami tulajdonhoz és a büntetés-végrehajtási szakmai sajátosságokhoz kötődő specialitásokkal együtt – a vállalkozói szférában, a versenyszféra meghatározó törvények és törvényszerűségek szerint működnek.

A piaci részvétel erősítése érdekében a társaságok alapítója, az alapító képviselője és a társaságok vezető tisztségviselői állást foglal-

tak a viszonylag szűk körben ismert és változó – elsősorban ipari – profilú bv. társaságok üzleti partnerek felé történő nyitásának szükségességéről.

Ennek első lépéseként 2006 novemberében több helyen, egy vagy több bv. társaság szervezésében, üzletember találkozókra került sor. Így az Ábránd Ágynemű Kft. és a Sopronköhidai Kft. a megyei kereskedelmi és iparkamarák képviselői, vállalkozók, illetve a bv. intézetek parancsnokai részvételével székhelyükön rendezték meg a bemutató találkozót. A Duna-Mix Kft., a NOSTRA Kft., a Duna Papír Kft., az Ipoly Cipőgyár Kft., a BUFA Kft. és a Kalocsai Konfekcióipari Kft. közös szervezésben 2006. november 10-én a Fővárosi Bv. Intézet III. objektumában tartotta meg az „Üzletember találkozót”. A rendezvényen számos partnercég vezetői, érdeklődő vállalkozók, a Pest Megyei, a Komárom-Esztergom Megyei, a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara elnökei, képviselői, valamint a társaságok felügyeletét gyakorló Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium és a BVOP vezetői vettek részt.

Csere László bv. vezérőrnagy, a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka, a társaságok alapítójának képviselője beszélt a résztvevőknek az elítélt munkáltatás fontosságáról, a végrehajtás módjáról, kereteiről. Elmondta, hogy a magyar jogrendszerben a fogvatartottak számára törvény (a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. tvr.) biztosítja a munkához való jogot: „Az elítélt jogosult ... társadalmilag hasznos munka végzésére”. Ugyanez a jogszabály kimondja, hogy: „Az elítéltek

munkáltatása a szabadságvesztés végrehajtásának fontos része. Célja az, hogy elősegítse az elítélt testi és szellemi erejének fenntartását, lehetőséget adjon a szakmai gyakorlatosság megszerzésére és fejlesztésére, és ezáltal megkönnyítse, hogy a szabadulása után a társadalomba beilleszkedjék.”

Az elítéltek nevelési célzatú, biztonsági, anyagi, vagy egyéb szempontú foglalkoztatása, munkáltatása a büntetésének ideje alatt már a XIX. században jelentős méreteket öltött hazánkban. A mai bv. gazdasági társaságok elődeinek megalapítása az ötvenes évekre nyúlik vissza: a magyar állam erre a célra létrehozott tizenkét állami vállalatot (kilenc ipari vállalatot és három mezőgazdasági célgazdaságot). Ezek a büntetés-végrehajtási intézetek szerves részeként, a legtöbb helyen „fizikailag” is egységet alkotva működtek. Alaptevékenységüket tekintve a könnyűipari (bútor-, textil-, konfekció-, cipő-, vegyesipari) és a mezőgazdasági ágazatba tartoztak. A kor igényeinek megfelelően a nagyszériás tömegtermelésre létesültek, eszközparkjuk erre tette őket alkalmasá. Évtizedeken keresztül általában nyereségesen működtek.

A rendszerváltást követő időszak gazdasági velejárója volt, hogy a túlméretezett, a piaci, közgazdasági, környezeti hatásokat figyelmen kívül hagyó vállalatok csőd-, illetve csödközzeli helyzetbe kerültek. Erre a sorsa jutott 5 mai büntetés-végrehajtási gazdasági társaság jogelődje is. A csödhelyzetek rendezését követően, a hatályos jogszabályi rendelkezéseknek megfelelően, 1994. január 1-jével az igazságügy-miniszter – a magyar állam képviselőjeként – a vállalatok jogutódjaként, azok teljes vagyonával és tevékenységével, valamint az elítéltek foglalkoztatásából a jogelőd vállalatot is terhelő feladatok ellátásának kötelezettségével megalapította a mai 12 büntetés-végrehajtási korlátozott felelősségű gazdasági társaságot.

A társaságokkal szemben kettős feladatrendszert fogalmaztak meg. Egyrészt a fogvatartottak munkáltatásának, foglalkoztatásának maximalizálása, másrészt a piacgazdaság követelményeire való igazodás, vagyis az eredményes gazdálkodási tevékenység.

A feladatoknak való megfelelés során be kell tartani a tevékenységet érintő nemzetközi egyezményekben, ajánlásokban foglaltakat is. Így be kell tartani a Kényszer- vagy kötelező munkáról szóló 1930. évi 29. sz. egyezményben megfogalmazottakat, vagyis a munka hatósági felügyelet és ellenőrzés alatt történhet, és az elítélt személy nem bocsátható magányszemélyek rendelkezésére, alkalmazásába. Figyelembe kell venni a nemzetközi ajánlásokat (ENSZ minimum irányelvek, Európai Börtönszabályok) is, melyek szerint a profitszerzés nem lehet elsődleges cél a munkáltatással szemben, „nem engedhető meg, hogy a profit, mint gazdasági cél, kiszorítsa a fogvatartottnak a tiszteletes kezeléshez való jogait”.

A társaságok működését és eredményességét kezdettől meghatározta a jogelődöktől örökölt termszervezet, eszkörendszer és a forráshiány. A gazdasági környezet az elmúlt 10-15 évben jelentősen átrendeződött, és ez meghatározó volt a büntetés-végrehajtási – elsősorban ipari profilú – gazdasági társaságok számára is. A könnyűipari ágazatban végbement válságfolyamatokat az ebbe a profilba tartozó bv. kft-k sem tudták elkerülni. Így mára megszűnt a nagyszériás bútorgyártás és töredékére csökkent a kisbútorok előállítás, megszűnt a textilszövődei tevékenység, léteért küzd a ruházati felső-

konfekcionálás (elsősorban munka-, védő-, egyen- és formaruha), az egyéb konfekcionált textiliák gyártása (ágynemű, törülköző stb.) és a cipőgyártás (munkavédelmi és utcai lábbelik), bár ez utóbbi, a nemzetgazdaságban végbement átrendeződések következtében az ország egyik legnagyobb cipőgyártó kapacitásává vált.

Fejlesztési források hiányában profilváltásra, termékszerkezet korszerűsítésre csak részlegesen került sor (egyedül a Duna Papír Kft. tudott teljes profilváltást végrehajtani). Előbbiek következményeként a társaságok tevékenységében megváltoztak az arányok: a saját és a kooperációs termék-előállítás, valamint a bér munka-tevékenység hármában egyre inkább a bér munka irányába tolódik a hangsúly, bár mindhárom területen a társaságok ma is jelentős kapacitással rendelkeznek mind a technikai adottságok, mind a szakmakultúra vonatkozásában. (Bizonyos büntetés-végrehajtási szakmai feltételek biztosítása mellett lehetséges az elítéltek külső munkahelyen való foglalkoztatása is.)

A büntetés-végrehajtásnak kötelessége az elítéltek munkavégzési lehetőségének biztosítása, és célja ennek minél magasabb szinten eleget tenni. Ezért látja szükségesnek szélesebb körben megismertetni a vállalkozói szférával azokat a lehetőségeket, amiket fel tud kínálni egy mindkét fél számára előnyös, reménybeli együttműködés érdekében. Ezek közé az előnyök közé lehet sorolni – a teljesség igénye nélkül – a mindekor biztosan rendelkezésre álló munkaerőt, a meglévő infrastruktúrákat, az örsz-biztonsági adottságokat, az üzleti biztonságot, a terjeszkedés, bővülés lehetőségét az ország egész területén stb. A sikeres együttműködésekbenl – amire számos példa is van már – a büntetés-végrehajtás munkahelyeket tud profitálni, megteremtve ezzel a fogvatartott számára a lelki és fizikai egészség megőrzésének egyik alapfeltételét, a jövedelemszerzés lehetőségét, és nem utolsósorban a hasznosság érzését, az a szabadulás utáni társadalmi beilleszkedés egyik fontos mozgató ereje.

Az alapító képviselőjének bevezetőjét követően a meghívott vendégek közül **Dr. Vereczkey Zoltán**, a Pest Megyei Kereskedelmi és Iparkamara elnöke adott tájékoztatást a hazai kis- és középvállalkozások helyzetéről, a jövőbeli kilátásokról, a kamara és a bv. társaságok szorosabb együttműködési lehetőségeiről. Ezt követően a résztvevő bv. társaságok ügyvezető igazgatói mutatták be cégüket, tevékenységüket, adottságaikat, kihasználható lehetőségeiket, majd az üzleti partnerek adtak tájékoztatást a bv. gazdasági társaságokkal történő együttműködésük tapasztalatairól.

A rendezvény szünetében a résztvevők megtekinthették a bv. társaságok helyszínen kiállított termékeit, és személyesen tájékozódhattak az ügyvezető igazgatóktól és a Büntetés-végrehajtási Szervezet vezetőitől az őket érdeklő kérdésekben.

A rendezvényről az írott és az elektronikus média széles körben számolt be. A találkozó eredményességét a későbbiekben realizálódó esetleges üzleti együttműködések alakulásán lehet legjobban lemérni, de az eseményt követően a megszaporodott érdeklődés és a megindult tárgyalások igazolták, hogy a nyitásra, önmagunk bemutatására, így az ilyen típusú rendezvényekre is feltétlenül szükség van.

KRIMINÁLEXPO 2006

Az idén – 2006. november 28-30. között – tizenötödik alkalommal rendezték meg Kriminálexpo IT-SEC nemzetközi biztonsági, bűnmegelőzési, bűnüldözési, igazságszolgáltatási, katasztrófavédelmi és informatikai konferenciát és szakkiállítást az Európa Kongresszusi Központban.

A rendezvény nyitónapján megtartott „Büntetés-végrehajtási Konferencia”, amelynek fővédnöke **Dr. Petrétai József** igazságügyi és rendészeti miniszter volt, két egy időben zajló szekcióülést foglalt magába. Az egyiken a **büntetőjogi kodifikáció aktuális kérdéseit** vitatták meg neves büntetőjogászok. A vitaindítót **Dr. Kondorosi Ferenc**, az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium államtitkára tartotta, a pódiumbeszélgetés moderátora **Dr. Bárd Károly**, a Közép-Európai Egyetem professzora volt. A másik szekcióülést – „Az agresszió kezelése, pszichológiai háttere a büntetés-végrehajtási intézetekben” címmel – a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága szervezte. A rendezvény védnöke **Csere László bv. vezérőrnagy**, a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka volt, a szekcióülés levezető elnöki tisztét **Dr. Vókó György**, a Legfőbb Ügyészség osztályvezető ügyésze látta el.

Fontos megjegyezni, hogy a Büntetés-végrehajtási Szervezet ezúttal is önálló kiállítási standdal képviseltette magát az eseményen, melyen komplett, élethű zárkabelsőt

rendezett be. A modell-zárkát az **ADT-Sensormatic Kft.** – mint társkiállító – biztonságtechnikai berendezésekkel, kamerákkal, térfigyelő rendszerrel szerelte fel. A bemutatott biztonságtechnikai felszereléseket az újonnan épülő tiszalöki börtönben alkalmazzák majd, csakúgy, mint a kiállított biztonsági zárkaajtót és ablakot is.

„Az agresszió kezelése, pszichológiai háttere a büntetés-végrehajtási intézetekben” című szekciósülés résztvevőit **Dr. Vókó György** köszöntötte, az ülés programját **Biczó László bv. dandártábornok**, az országos parancsnok általános helyettese ismertette. (Az alábbi rövid tudósítás csak az elhangzott előadások témáját villantja fel, egyes előadások szövegét a Börtönügyi Szemle következő száma közli.)

A konferencia nyitóelőadását **Csere László bv. vezérőrnagy**, országos parancsnok tartotta. A **Büntetés-végrehajtási Szervezet jelenlegi helyzetét, feladatait bemutató prezentáció, illetve előadás** a büntetés-végrehajtás számos szakterületét, megoldandó problémáját érintette. Az előadó hangsúlyozta, hogy a börtönökben tapasztalható agressziót csak a büntetés-végrehajtás, a büntető igazságszolgáltatás többi szereplője, továbbá a civil szervezetek egységes fellépése, tevékenysége szoríthatja vissza.

„Az agressziókutatás múltja, jelene, jövője” című előadás első felét **Dr. Münnich Iván** pszichológus, az Országos Kriminológiai Intézet főmunkatársa tartotta, aki a napjainkban folyó agresszió-kutatás interdiszciplináris jellegére hívta fel a figyelmet. A másik előadó, **Kó József** szociológus, közgazdász, az Országos Kriminológiai Intézet munkatársa egy, az erőszakos tartalmú számítógépes játékok hatását vizsgáló kutatásának tanulságairól számolt be.

Bereczki Zsolt bv. ezredes, a BVOP Fogvatartási Ügyek Főosztálya osztályvezetője a „Marginalizálódott csoportok kezelésének lehetőségei a büntetés-végrehajtás-nál” című előadásában részletesen beszámolt a hazai börtönpopuláció átlagától eltérő fogvatartotti csoportok (kábitószerfüggők, alkoholisták, mozgássérültek stb.) helyzetéről. Hangsúlyozta, hogy a jövőben a nagy, egységes fogvatartotti csoportok helyett, a kiscsoportok és az egyének kezelése fog előtérbe kerülni.

Paksi Borbála adjunktus, a Magatartástudományi és Kommunikációelméleti Intézet Viselkedéskutató Központjának munkatársa a „**Kábitószer epidemiológiája Magyarországon**” című prezentációjában egyrészt összehasonlította a hazai drogfogyasztási adatokat a nemzetközi adatokkal, másrészt beszámolt a magyarországi fogvatartottak kábitószer-használatát vizsgáló kutatás legfontosabb eredményeiről.

Homonyikné Berta Laura bv. őrnagy, a szirmabesenyői Fiataikorúak Regionális Bv. Intézete pszichológusa előadása arra a kérdésre kereste a választ, hogy **miként lehet az agresszivitást és az agressziót csökkenteni az antiszociális fiatalok körében**. Az elméleti alapokra támaszkodó, de ugyanakkor gyakorlatorientált előadás konkrét megoldásokról, módszerekről is számot adott.

Az agresszió kezelése a totálisan zárt intézetekben témájáról **Labonczi Erika**, a Sátoraljaújhegyi Fegyház és Börtön pszichológusa beszélt. Az előadó saját kutatására hivatkozva hangsúlyozta, hogy a hosszútartamú szabadságvesztés büntetés nem okoz visszafordíthatatlan folyamatokat, mint azt korábban hitték.

Dr. Vóko György zárszavában kifejtette, hogy a konferencia számos tanulsággal szolgált, röviden összefoglalta, hogy a büntetőjog mit tehet a börtönbeli agresszió megfékezése érdekében, majd köszönetet mondott a büntetés-végrehajtás vezetőinek a tanácskozás megszervezéséért.

Eseménynaptár

(2006. szeptember 9-étől 2006. december 31-éig)

2006. Szeptember 11.

A Büntetés-végrehajtási Szervezet Oktatási Központjában az intézmény ala-

rák, német és magyar szakemberek részvételével nemzetközi konferencia zajlott, melyet *Biczó László bv. dandártábornok*, az országos parancsnok helyettese nyitotta meg.

2006. Szeptember 13.

A Budapesti Fegyház és Börtönben a Kisfogház emlékhelyen a RUBICON könyvkiadó gondozásában megjelent *Eörsi László: 1956 mártirjai, 225 kivégzett felkelő, Budapest a forradalom napjaiban* című könyv bemutatójára és sajtótájékoztatóra került sor, melyen jelen volt *Csere László bv. vezérőrnagy*.

pításának 10. évfordulója alkalmából ünnepséget rendeztek, melyen jelen volt *Dr. Petrétai József* igazságügyi és rendészeti miniszter, *Dr. Kondorosi Ferenc* államtitkár, *Katonáné dr. Borka Katalin*, valamint *Csere László bv. vezérőrnagy*, a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka. Az ünnepség alkalmából a Magyar Köztársaság Igazságügyi és Rendészeti Minisztere díszoklevelet adományozott *Dr. Mező László bv. ezredesnek*, a BVOK igazgatójának.

2006. Szeptember 11-13.

A Büntetés-végrehajtási Szervezet Oktatási Központjában Az EQUAL „Van kiút” Partnerség a fogvatartottakért projekt keretében lengyel, francia, brit, osz-

2006. Szeptember 14.

Nyugállományba vonulása alkalmából kimagasló büntetés-végrehajtási munkássága elismerésül a Magyar Köztársaság Igazságügyi és Rendészeti Minisztere „*Tauffer Emil díjat*” adományozott *Mácsai Ferenc bv. ezredesnek*, a Kalocsai Fegyház és Börtön parancsnokának.

2006. Szeptember 15.

Nyugállományba vonulása alkalmából büntetés-végrehajtási munkássága elismerésül a Magyar Köztársaság Igazságügyi és Rendészeti Minisztere „*Tauffer Emil díjat*” adományozott *Dr. Estók József bv. dandártábornoknak*, a Sátoraljaújhegyi Fegyház és Börtön parancsnokának.

2006. SZEPTEMBER 25-29.

A Lengyel és a Magyar Büntetés-végrehajtási Szervezetek közötti szerződésen alapuló tapasztalatcsere keretében négy-

fős lengyel delegáció látogatott Magyarországra a fogvatartottak szakképzése, oktatása és foglalkoztatása témakörében. A delegáció vezetője *Wojciech Kaliński alezredes*, a Gazdasági Társaságok és Foglalkoztatás Osztálya vezetője volt. A delegáció tagjai *Wiesław Majewski alezredes*, valamint *Dariusz Jagiello őrnagy*, Gazdasági Társaságok és Foglalkoztatás Osztálya szakértői voltak. A vendégek látogatást tettek a Sopronkőhidai Fegyház és Börtönben, a Budapesti Fegyház és Börtönben, illetve a Nagyfai Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben.

2006. SZEPTEMBER 27-29.

A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben – a fogvatartottak nemzetközi dokumentumokban biztosított emberi jogai érvényesülésének megismerése céljából – a Helsinki Bizottság öt tagja tett látogatást.

2006. SZEPTEMBER 28.

A Magyar Börtönügyi Társaság szakmai fórumot tartott az ELTE Állam- és Jogtudományi Karának dísztermében. A

rendezvényen *Csere László bv. vezérőrnagy* tartott tájékoztatót a Büntetés-végrehajtási Szervezet helyzetéről és aktuális feladatairól, továbbá válaszolt a hallgatók kérdéseire.

2006. SZEPTEMBER 29.

A Fiatalokorúak Bv. Intézetében rendezték meg az első *Országos Szolgálati Kutyaversenyt* 10 intézet 24 kutyavezetőjének részvételével. Az egyéni verseny első helyezettje *Cséza László bv. őrmester* (Pálhalmi Országos Büntetés-végrehajtási Intézet), a csapatverseny győztese a Fiatalokorúak Bv. Intézete lett.

A Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet III. objektumában tartották meg a *Független Büntetés-végrehajtási Szervezetek Országos Szövetségének* I. kongresszusát, melynek vendége volt *Csere László bv. vezérőrnagy*, országos parancsnok, valamint *Kónya Péter*, a Fegyveres és Rendvédelmi Dolgozók Érdekvédelmi Szövetségének elnöke.

2006. SZEPTEMBER 30.

A Szegedi Fegyház és Börtönbe látogatott *Dr. Kondorosi Ferenc*, az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium államtitkára.

2006. OKTÓBER 2.

Dr. Kondorosi Ferenc, az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium államtitkára *Dr. Heylmann Katalin bv. o. ezredesnek*, a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága Egészségügyi Főosztálya vezetőjének a büntetés-végrehajtásnál huzamosabb ideje végzett átlagon felüli szolgáltatásának és a szervezet érdekében kifejtett tevékenységének elismeréséül a *főtanácsosi* címet adományozta.

2006. OKTÓBER 2-6.

A Lengyel és a Magyar Büntetés-végrehajtási Szervezetek közötti szerződésen alapuló tapasztalatcsere keretében a veszelés fogvatartottak kezelése témakörében négyfős lengyel delegáció látogatott Magyarországra. A delegáció vezetője *Krzysztof Kucharski őrnagy*, a Wroclawi Regionális Parancsnokság szakérője volt, tagjai *Mariusz Rudnicki százados*, a Wołowi Büntetés-végrehajtási Intézet parancsnok-helyettese, valamint *Szczepan Ociepa főhadnagy*, a Wołowi Büntetés-végrehajtási Intézet Büntetés-végrehajtási Osztályának vezetője. A vendégek megtekintették a Szegedi Fegyház és Börtönt, a Sopronkőhidai Fegyház és Börtönt, valamint a Fővárosi Bv. Intézet III. objektumát.

2006. OKTÓBER 5.

Dr. Demszky Gábor, Budapest főpolgármestere, valamint *Ikvai-Szabó Imre* főpolgármester-helyettes tettek látogatást a Budapesti Fegyház és Börtönben.

2006. OKTÓBER 9.

A Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézetben a Helsinki Bizottság két tagja – *Kőszeg Ferenc* és *Dr. Győző Gábor* – tett látogatást.

2006. OKTÓBER 13.

A Fővárosi Bv. Intézetben a Magyar Országgyűlés Emberi Jogi, Kisebbségi, Civil- és Vallásügyi Bizottsága tartott kihe-lyezett ülést, melyen részt vett *Dr. Kondorosi Ferenc*, az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium államtitkára, *Dr. Bene László r. altábornagy*, országos rendőr-főkapitány, valamint *Csere László bv. vezér-*

őrnagy, országos parancsnok. Az eseményt nagy sajtóérdeklődés kísérte.

2006. OKTÓBER 16.

A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara Kőbányai Tagcsoportja tartott kihe-lyezett ülést a Budapesti Fegyház és Börtönben, ahol tájékoztatást kaptak a BUFA Kft. működéséről, valamint a fogvatartotti munkáltatás lehetőségeiről.

2006. OKTÓBER 18.

A Rendőrtiszti Főiskola Bv. Tanszékének II. évfolyamos nappali tagozatos hall-

gatói – *Dr. Pallo József bv. alezredes*, főiskolai adjunktus vezetésével – felkeresték és megkoszorúzták *Tauffer Emil* sírját a Fiumei úti temetőben.

2006. OKTÓBER 23.

A nemzeti ünnep alkalmából a Magyar Köztársaság Elnöke kinevezte nyugállományú büntetés-végrehajtási dandártábornokká *Dr. Sunyál Ottó ny. bv. ezredest*, a Pálhalmi Országos Büntetés-végrehajtási Intézet nyugállományú parancsnokát.

Az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium államtitkára a Büntetés-végrehajtási Szolgálatért Emlékplakett arany foko-

zatát adományozta *Peringerné Dr. Kocsis Erzsébet* *bv. alezredesnek*, a Budapesti Fegyház és Börtön Egészségügyi Osztálya vezetőjének, valamint *Németh Gyula ny. bv. ezredesnek*, az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium Belső Ellenőrzési Főosztálya belső ellenőrének. „*Tauffer Emil díjat*” adományozott továbbá *Dr. Golts Mátyásné* *bv. alezredesnek*, a Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézete értékelő-elemző tisztjének.

Nyugállományba vonulása alkalmából kimagasló büntetés-végrehajtási munkássága elismerésül a Magyar Köztársaság Igazságügyi és Rendészeti Minisztere ugyancsak „*Tauffer Emil díjat*” adományozott *Dr. Kiss Katalin* *bv. ezredesnek*, az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium Államtitkári Kabinet Büntetés-végrehajtási Osztálya kiemelt főreferensének.

2006. OKTÓBER 24-26.

A Szlovák és a Magyar Büntetés-végrehajtási Szervezetek közötti szerződésen alapuló tapasztalatcsere keretében a nemzetközi kapcsolatok, az EU tagállamokkal történő együttműködés a börtönügy területén, illetve a munkavédelem és tűzvédelem témakörében háromfős delegáció látogatott Magyarországra. A küldöttség vezetője *Pavol Rosinec* *alezredes*, a szlovák BVOP egészségvédelmi, munkavédelmi és tűzvédelmi referense volt. A delegáció tagjai voltak *Marek Tvrdon* *hadnagy*, a Pozsonyi Előzetes Ház munkavédelmi és tűzvédelmi referense, valamint *Mgr. Petra Mrvova* *hadnagy*, a szlovák BVOP Nemzetközi Kapcsolatok Osztálya külügyi referense. A vendégek látogatást tettek a Baranya Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben, valamint a Büntetés-végrehajtási Szervezet Oktatási Központjában.

2006. OKTÓBER 25-26.

A Baranya Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben a fogvatartottak nemzetközi dokumentumokban biztosított emberi jogai érvényesülésének megismerése céljával a Helsinki Bizottság négy tagja tett látogatást.

2006. OKTÓBER 26.

A Szlovák Büntetés-végrehajtási Szervezet országos parancsnoka, *JUDr. Oto Lobodáš* *tábornok* az Ilavai Büntetés-végrehajtási Intézet alapításának 150 éves évfordulója alkalmából a testület plakettjét adományozta *Vatai Gyula* *bv. ezredesnek*, a Váci Fegyház és Börtön parancsnokának.

A Büntetés-végrehajtási Szervezet 2006. évi országos judo bajnokságát rendezték meg 21 intézet 141 versenyzőjének részvételével. A csapatversenyben az Államvizsgai Országos Bv. Intézet végzett első helyen.

2006. OKTÓBER 31.

A Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben került sor a Parancsnoki Kollégium rendkívüli tisztújító értekezletére. A Kollégium első ügyvivőjéül *Kovács Tamás* *bv. ezredes*t választották meg, további ügyvivők *Csóti András* *bv. dandártábornok*, valamint *Cséri Zoltán* *bv. ezredes* lettek.

2006. NOVEMBER 7-10.

Cseh országos parancsnoki delegáció látogatott Magyarországra a PPP keretében épülő bv. intézetek megvalósulása Magyarországon, a biztonság, valamint a fogvatartottak kezelésének új irányvonalai témakörében. A delegáció vezetője *Mgr. Ludek Kula* *vezérőrnagy*, országos

parancsnok volt, tagjai *Milan Vaclavek ezredes*, biztonsági helyettes, *Milan Hospodka ezredes*, a Fogvatartási Ügyek Főosztályának vezetője és *Petr Prasek ezredes*, regionális parancsnok voltak.

2006. NOVEMBER 10.

A Fővárosi Bűntetés-végrehajtási Intézet III. objektumában *Üzletember Találkozót* szerveztek, melyen a büntetés-végrehajtási gazdasági társaságok képviselői, érdeklődő vállalkozók mellett *Katonáné dr. Borka Katalin*, valamint *Csere László bv. vezérőrnagy* is jelen voltak.

2006. NOVEMBER 13-15.

A Szlovák és a Magyar Büntetés-végrehajtási Szervezetek közötti szerződésen alapuló tapasztalatcsere keretében ötfős szlovák delegáció tett látogatást Magyarországon, a személyi állomány, valamint az előzetes és az elítélt fogvatartottak egészségügyi ellátása, illetve a külföldi fogvatartottak kezelésének problémái tanulmányozása céljával. A delegáció vezetője *MUDr. Oto Lobodáš főhadnagy*, a szlovák Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága Egészségügyi Főosztálya vezetője volt.

2006. NOVEMBER 15.

A Rendőrtisztai Főiskola Büntetés-végrehajtási, illetve Társadalomtudományi Tanszéke „1956 szilánkjai” címmel konferenciát szervezett a Főiskola dísztermében. A konferencián – többek között – *Dr. Tari Ferenc ny. bv. altábornagy*, a Büntetés-végrehajtási Tanszék vezető helyettese és *Dr. Lőrincz József ny. bv. dandártábornok*, egyetemi docens tartott előadást.

2006. NOVEMBER 17.

Az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának dísztermében rendezték meg a „Szocializáció és reszocializáció a börtönben” című tudományos jellegű konferenciát. A rendezvény szervezői – a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának támogatásával – a Magyar Börtönügyi Társaság, a Humán-Pszicho 2002 Kht. és a Pannon Oktatási Központ voltak.

A Főváros Napja alkalmából Budapest Főváros Közgyűlése a fővárosi és hazai büntetés-végrehajtásban betöltött kiemelkedő szerepének elismeréseként „Fővárosért Emlékszálót” adományozott a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézetnek, melyet *Boglyasovszky Csaba bv. dandártábornok* vett át.

2006. NOVEMBER 28.

Az Európa Kongresszusi Központban tartották a Kriminálexpo IT-SEC 2006 nemzetközi biztonsági, bűnmegelőzési, bűnüldözési, igazságszolgáltatási, katasztrófavédelmi és informatikai konferencia és szakkiallítás megnyitóját. A büntetés-végrehajtás önálló szekcióval vett

részt a konferencián, amely az „Az agresszió kezelése, pszichológiai háttere a büntetés-végrehajtási intézetekben” címet viselte. A rendezvény fővédnöke Dr. Petréttei József igazságügyi és rendészeti miniszter, védnöke Csere László bv. vezérőrnagy volt, a szekció levezető elnöki tisztét Dr. Vókó György, a Legfőbb Ügyészség osztályvezető ügyésze látta el. A Büntetés-végrehajtási Szervezet ezúttal is önálló kiállítási standdal képviseltette magát a rendezvényen, melyen komplett, élethű zárkabelsőt rendezett be. A modell-zárkát az ADT-Sensormatic Kft. – mint társkiállító – biztonságtechnikai berendezésekkel, kamerákkal, térfigyelő rendszerrel szerelte fel.

2006. DECEMBER 5-7.

Silvia Cerbu, a Román Büntetés-végrehajtási Szervezet országos parancsnokának helyettese vezetésével háromfős delegáció tett hivatalos látogatást Magyarországon Biczó László bv. dandártábornok, az országos parancsnok általános helyettese meghívásának eleget téve. A találkozó célja a Román és a Magyar Büntetés-végrehajtási Szervezetek közötti együttműködés áttekintése volt. A delegáció itt tartózkodása során megtekintette a Pálhalmi Országos Büntetés-végrehajtási Intézetet, valamint látogatást tett a Budapesti Fegyház és Börtönben.

2006. DECEMBER 7.

A Sopronköhida Fegyház és Börtön 120 éves fennállásának évfordulóján jubileumi ünnepséget szerveztek, melyen je-

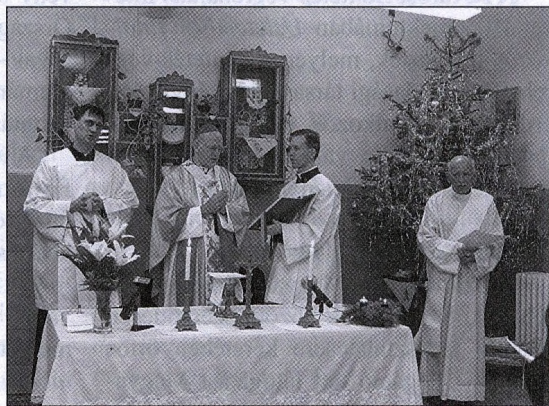
len volt Dr. Petréttei József igazságügyi és rendészeti miniszter, Csere László bv. vezérőrnagy, országos parancsnok, valamint több megyei, illetve városi igazságügyi és rendészeti szerv vezetője.

2006. DECEMBER 15.

A Magyar Bibliatársulat és a Kálvin János Kiadó által felajánlott 7000 darab Bibliát a Budapesti Fegyház és Börtönben ünnepélyes keretek között adták át a fogvatartottnak. A rendezvényen részt vett Katonáné dr. Borka Katalin, valamint Csere László bv. vezérőrnagy.

2006. DECEMBER 25.

Erdő Péter bíboros, prímás, esztergom-budapesti érsek celebrált ünnepi szentmisét a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézetben. A szertartáson részt vett

Dr. Kondorosi Ferenc államtitkár, Katonáné Dr. Borka Katalin, Csere László bv. vezérőrnagy, valamint az intézet vezetése.

A karácsonyi ünnepek alatt számos intézetben tartottak ünnepi istentiszteleteket a fogvatartottak részére.

Összeállította: Kolesza Krisztina

Elhunyt dr. Kiszely Pál*

Életének 75. évében elhunyt Kiszely Pál nyugalmazott bv. ezredes márianosztrai és a szegedi bv. intézetek egykori parancsnoka, a büntetés-végrehajtás egykori országos parancsnok-helyettese.

A természet jóságos volt, a gyors ellobbanás méltóságteljes halálnemét nyújtotta számára: régóta elégedetlenkedő szíve kegyelmesen, hosszabb szenvedés nélkül segítette át a lét és a nemlét határán.

Egy magasra ívelő szakmai pálya állt mögötte, ma úgy mondanánk, szép karriert élt meg. Az otthoni földről, a besenyszögi parasztsaládból hozta magával azt a nyakas életerőt, ami egész életén keresztül nyughatatlan harcossá, a mások és a maga életének jobbítójává avatta. A mi szakmánk kis, zárt univerzumában különös jelenség

volt. Emblematikus figura. Felemelkedése a 12 gyerekes napszámos családból országos vezetővé aligha tekinthető mindennapinak. A természet a besenyszögi ősök legjobb génjeiből gyúrta össze: tőlük hozta a pirkadattól estelig való szakadatlan munkálkodás belső kényszerét, a túlélni tudás népi bölcsességét. A szolgálat – a nép és a haza szolgálata – az Ő generációjában nem csupán pénzkereső foglalkozást jelentett, hanem történelem-kínálta küldetést is. Ezt a küldetést csak azok értették és érezték meg, akik a népből emelkedtek fel. Besenyszög nem csupán szülőfaluja, de egész életének iránytúje is.

Az Ő szakmai pályafutása a mai érdeklődő számára éppen olyan bonyolult, mint a kor, amelyben élt. 1951-től, a büntetés-végrehajtási testületbe belépésétől 1985-ig, nyugdíjaztatásáig 10 alkalommal váltott – egyre magasabb beosztásban – szolgálati helyet. Mindig oda teszik, ahol újat kell teremteni, ahol baj van, ahol segíteni kell. A cserélődő tájakat, városokat, szolgálati helyeket nem hányattatásnak, hanem újabb és újabb megoldásra váró szakmai kihívásnak érzi.

Tehetséges volt. És szorgalmas. E két tulajdonsága nélkül aligha tudta volna iskoláit elvégezni abban az állandó feszültségben, ami munkahelyén körülvette. 34 éves szol-

* A 2006. december 28-i temetésen elhangzott búcsúztató rövidített változata

gálati ideje alatt hosszabb-rövidebb megszakításokkal 15 éven keresztül tanult. 1951-ben kezdte, 1977-ben, miután túljutott az általános és középiskolán, majd a rendőrakadémián és a jogi egyetemen, végül az akkori politikai elitiskolán fejezte be. Mintha egyszemélyben pótolni akarná tehetséges, ámde lehetőségeiktől megfosztott felmenői összes ki nem járt iskoláját.

Több évtizeden keresztül talpon maradni a szakma legerősebb sodorvonalában még a legszívósabb természetűeket is kikezdi. Az Ő testét-lelkét is gyorsabban égette, különösen az Övét, aki feladatával teljesen összefonódva, önkímélet nélkül dolgozott. 54 évesen kérte nyugdíjazását.

Búcsúzunk a szeretett férjtől, apától, nagyapától, testvértől, keresztapától, sógortól, barátától, kollégától, szomszédtól. Búcsúzunk az egykori munkatársak nevében. Búcsúzik a büntetés-végrehajtási testület egykori harcostársától.

Nyugodj békében! Emlékedet Megőrizzük!

Lőrincz József

Deák Ferenc István

Ajánló

Eörsi László: 1956 mártírjai + Budapest a forradalom napjaiban: 225 kivégzett felkelő. Bp. Rubicon Könyvkiadó. 2006. 212 oldal. 3990 Ft.

A forradalom 50. évfordulója alkalmából számos fotóalbum, visszaemlékezés, történelmi elemzés, adattár jelent meg. A kiadványok sokfélesége közül kiemelkedik ez a kötet, amely kettős funkciót valósít meg, egyszerre emlékalbum és dokumentáció: 225 kivégzett felkelő emléke előtt tiszteleg.

A könyv első része a szerző hosszú évek kutatásain alapuló adattárát tartalmazza a megtorlás áldozatairól. Az ábécé rendbe sorolt gyűjteményből a jól ismert személyek mellett (mint Losonczy Géza, Maléter Pál, Mansfeld Péter, Nagy Imre vagy Tóth Ilona) számos kevésbé ismert vagy ismeretlen áldozat – diákok, katonák, munkások, földművesek és értelmiségiek – adatait, sorsát ismerhetjük meg.

A kötet második részében Szentpétery Tibor fotográfus felvételei nyújtanak betekintést a forradalom és a szabadságharc mindennapjaiba. Romos utcaképek, kilőtt harcosok, fegyveres felkelők, pesti srácok és lányok, kíváncsi járókelők, sebesültek és holtak láthatók a történelem képbe zárt pillanatfelvételein.

A könyv aktuális börtönügyi vonatkozásáról sem feledkezzünk meg: a kádári megtorlás méreteit megdöbbentő módon dokumentáló kiadvány bemutatójára és az azt közvetítő sajtótájékoztatóra a Budapesti Fegyház és Börtön Kisfogház emlékhelyen 2006. szeptember 13-án került sor. A megjelent művet – a büntetés-végrehajtás részéről – Cse-re László bv. vezérőrnagy, a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka méltatta.

Fraño, Jozef: A tudós Bél. Regényes korrajz. Fordította és megjelentette: Offertáler-Havasi Béla. Miskolc, Bíbor Kiadó. 2006. 159 oldal.

Bél Mátyás (1684-1749) a XVIII. századi magyar tudomány leguniverzálisabb alakja, a magyar és a szlovák nép közös kultúrtörténetének kimagasló személyisége. Fő műve, a *Notitia Hungariae novae historico-geographica* (I-IV. kötet) Magyarország vármegyéinek történetét, földrajzát, néprajzát stb. dolgozza fel.

A polihisztor tudós életéről, munkásságáról szóló könyv azonban – valljuk meg őszintén – a fordító személye miatt kapott helyet az Ajánlóban. Offertáler-Havasi Béla nyugalmazott bv. százados, a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Intézet volt dolgozója nemcsak fordítója a kötetnek, szívós munkájának volt köszönhető – hogy a számos támogató jóvoltából – a kiadvány megjelenhetett.

Jozef Fraño – eredetileg az ifjúság számára íródott, 1984-ben Pozsonyban megjelent – regényes életrajza hús-vér emberként állítja az olvasó elé Bél Mátyást, hiteles képet fest arról a korról, amelyben a tudós polihisztor alkotott. A fordító a könyvhöz írott előszavában az életrajz jelentőségét abban látja, hogy a szerző – a közös értékek után kutatva – a népeink közötti falak elbontására törekedett, hogy Bél Mátyás életének, mun-

kásságának és – nem utolsó sorban – „hungarus” voltának hiteles ábrázolásával plasztikusan és közérthetően jelenítette meg a magyarok és szlovákok sorközösségét.

Offertáler-Havasi Béla a kevéssé érdekes tartalmak és az esetleges zavaró megfogalmazások kiiktatásával, illetve átformálásával valójában egy korrigált művet hozott létre, így elmondható, hogy a könyv az eredetihez képest javított, szerkesztett formában került a magyar olvasóközönség elé.

Magyar alkotmányjog III. Alapvető jogok. Szerk. Drinóczi Tímea. Budapest – Pécs. Dialóg Campus Kiadó. 2006. 623 oldal. (Dialóg Campus Tankönyvek. Institutiones Juris sorozat) 4980 Ft.

A kötet a „Magyar alkotmányjog” tankönyvsorozat befejező része, a Pécsi Tudományegyetem ÁJK Alkotmányjogi Tanszék oktatóinak – Chronowski Nóra, Drinóczi Tímea, Petrétei József, Tilk Péter és Zeller Judit – közös munkája.

A szerzők a tananyag megírásakor a modern alkotmányelméletben elfogadott dogmatikai ismeretekre támaszkodtak. Figyelembe vették, hogy az Alkotmányban rögzített alapvető jogok nem tagolódnak csoportokra, ezért az egymással tematikus kapcsolatban álló jogokat – elszakadva az alkotmányi sorrendtől – nagyobb egységekbe tömörítve mutatják be. Olyan módszert alkalmaztak, amely rendszertani összefüggésekben szemlélteti az alapvető jogokat, és egyértelmű definíciókra épül. A vonatkozó alkotmánybíróági gyakorlatot is feldolgozták, hogy megkönnyítsék a tananyag feldolgozását, és elősegítsék a hallgatók jogeset-megoldó készségének kialakítását.

A könyv tartalma hat részre tagolódik. Az első rész a magyar alapjogi rendszert ismerteti. A második a „Méltóság” címet viseli, amelyben az élethez és az emberi méltósághoz való jogtól kezdve a magánszférához való jogon keresztül a házasság- és családjogig változatos témák kaptak helyet. A harmadik rész a szabadság- és egyenlőségi jogokat, a negyedik tartalmi egység a kommunikációs és részvételi jogokat, az ötödik rész a gazdasági, szociális és kulturális alapjogokat tárgyalja. Az utolsó, hatodik rész az alapkötelezettségeket mutatja be.

A gazdag tartalmú, didaktikailag jól felépített – és egyben szép kiállítású – kötet nem csak a joghallgatók, hanem a szakemberek, sőt a „laikus” olvasók érdeklődésére is számíthat.

Platt, Richard: Tettesek és tetthelyek. Munkában a bűnügyi helyszínelők. Bp. Aréna 2000 Kiadó. 2006. 144 oldal. 5980 Ft.

A kriminalisztika, ezen belül az igazságügyi szakértői tevékenység, vagy – a könyv szóhasználatával élve – a törvényszéki tudomány egyaránt sokoldalú és rendkívül hatékony eszköz a bűnügyekben folytatott nyomozások során, de természetesen a tudomány önmagában nem elegendő a bűnözők elfogásához. A kötet szerzője, Richard Platt, az FBI nyugalmazott különleges ügynöke mögött 30 éves szakmai múlt áll, s ez már önmagában biztosíték arra, hogy az olvasó hiteles képet kapjon a témáról.

A könyv fejezetei (A tetthelyen, Az áldozat, Azonosítás, A gyanúsított, Bizonyítékok elemzése, Halálokozók, Holtest nélküli bűntények) sorra veszik a nyomozás folya-

matának azon mozzanatait, amelyek a törvényszéki tudományhoz kapcsolódnak. Izgalmas esettanulmányok mutatják be a törvényszéki szakértői munkát, számos olyan eseteket olvashatunk a könyvben, amelyekben a szakemberek bizonyítékai döntő fontosságúak voltak a bűnügyek végkimenetelét illetően. A tényleges tetthelyekről származó fotók mellett érdekes leírások és tudományos magyarázatok segítenek megérteni, miként használható fel bírósági bizonyítékként a robbantási törmelék, a fullenymomat, a toxikológiai jelentés, a titkosított adatfájl és sok egyéb más dolog. A kötet végén található kronológiai összefoglalás a törvényszéki tudomány történetéről, legfontosabb eseményeiről ad érzékletes képet.

A rendkívül magas színvonalú – bár korántsem olcsó – ismeretterjesztő kiadvány bizonyára számos olvasó érdeklődését felkelti.

Vainer Attila: Dr. Vau. Az állatorvos egészségügyi tanácsai. Bp. A Mezőgazda Kiadó és a szerző közös kiadása. 2006. 175 oldal. 2990 Ft.

A Börtönügyi Szemle olvasói előtt nem szükséges bizonygatni a szolgálati kutyák fontos szerepét a börtönök biztonságának megőrzésében. Közismert, hogy a kutyák rendőri, illetve nyomozói munkára való felhasználása igen régre nyúlik vissza, viszont a szolgálati kutyák alkalmazása a büntetés-végrehajtásban – mind külföldön, mind hazánkban – jóval újabb keletű. Talán a szakterület speciális jellegéből adódik, hogy néhány módszertani útmutatón és szakdolgozaton kívül nincs olyan szakirodalom, amely a témához kapcsolódna. Ezért is fontos, hogy röviden szót ejtsünk Vainer Attila jelen munkájáról.

A könyv közérthetően ismerteti a leggyakrabban előforduló, illetve legfontosabb kutyabetegségeket és azokat a tudnivalókat, amelyekkel egy gondos gazdának is feltétlenül tisztában kell lennie. Természetesen nem az volt a szerző célja, hogy az olvasó maga próbálkozzon a gyógyítással. Sokszor életmentő lehet viszont, ha idejében észleljük a tüneteket, amelyek kóros folyamatokat jeleznek. A sikeres terápiának döntő tényezője az együttműködő gazda, aki képes a felírt gyógyszereket sikeresen alkalmazni.

A kötetet, amely a fülszöveg szerint a pénzügyőrség kutyavezetőinek kiképzésében az ajánlott tananyag része, a tenyésztők és a kiképzők is haszonnal forgathatják. (Örvendetes, hogy a BVOP Biztonsági Főosztálya jóvoltából az érintett büntetés-végrehajtási szakemberek számára is hozzáférhetővé vált a kiadvány.)

Zentai István: Meggyőzéstechnika és kritikai gondolkodás a mindennapi gyakorlatban. Bp. Medicina Könyvkiadó Rt. 2006. 267 oldal. 2600 Ft.

Zentai István az elmúlt tíz évben számos felsőoktatási intézményben hallgatók sokaságának oktatta a kommunikáció speciális területével, a meggyőzéssel és a befolyással kapcsolatos ismereteket. Szerinte „ha valaki birtokolja nyelvét és kultúráját, ha ismeri a racionális gondolkodás és döntéshozatal eszközeit és szabályait, nehezebben téved szellemi kényszerpályára”. A szerző, aki korábban már két könyvet is publikált ebben a kérdéskörben (*A meggyőzés útjai*, *A meggyőzés csapdái*), ezúttal mintegy összefoglalja azokat az ismereteket, amelyeket – kis túlzással – témáról tudni érdemes.

A kötet a *Bevezetést* és a *Függelék*et nem számítva három nagy gondolati egységet tartalmaz. Az első rész a meggyőzés kommunikációjának elméleti és gyakorlati kérdéseit tárgyalja, például a vita követendő és helytelen módjaival foglalkozik. A második rész a befolyásolás pszichológiájáról szól. A befolyásolás, amelyben nagy szerepet kapnak az ismeretekon kívül az érzelmek is, nem más, mint a befolyásoló fél törekvése, hogy kialakítson, beállítson vagy megváltoztasson valamely attitűdöt a másik félben. A harmadik rész az érvelés logikai oldalát világítja meg anélkül, hogy formális logika kis-sé unalmas világát idézné fel. A *Függelék* az érvelések alapvető logikai összefüggéseit foglalja össze. A könyv végén található *Agytorna* című fejezet érdekes feladatokat állít az olvasó elé.

A rendkívül hasznos ismereteket tartalmazó, olvasmányos stílusban megírt kiadvány feltehetően több felsőoktatási intézményen válik kötelező, illetve ajánlott olvas-mánnyá.

(*Válogatás a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság
Szakkönyvtára legújabb szerzeményeiből*)

PRISON REVIEW

Professional and scientific bulletin of the Hungarian Prison Service

*Appears quarterly * Volume 25, Number 4*

CONTENTS

STUDIES

- 1 Ferenc Kondorosi: New dimensions of security
- 13 Adrienn Sós-Tóth: Dilemmas of short-term sentence
- 29 Zsuzsanna Juhász: Neuralgic points of health in prison
- 43 Gergely Fliegauf: Prison rebellion – motives, factors of influence, preventive strategies
- 57 Ferenc Pesti: Quality development in the Hungarian Prison Service
- 67 Péter Ruzsonyi: Higher education of prison service staff (Part 1)

OUTLOOK

- 77 Klára Király: News from the prison world
- 83 Ramóna Jancsák: Data on the prison population of the world
- 86 Kornélia Harsányi: International drug conference

IN BRIEF

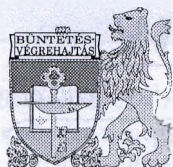
- 89 The situation of the prison service and its actual tasks. Report on the forum of the Hungarian Prison Association (F. I. D.)
- 93 László Borbély: Socialization and resocialization in prison
- 99 Splinters of 1956
- 101 Klára Koncz: „Manager meeting” between the economic companies and the representatives of the entrepreneurs
- 104 Kriminálexpo 2006
- 107 Calendar of events (Krisztina Kolesza)

OBITUARY

- 113 Dr. Pál Kiszely has passed away (József Lőrincz)

BOOK SHELF

- 115 Ferenc István Deák: Reference

JUSTIZVOLLZUGS-RUNDSCHAU

Fach- und Wissenschaftliche Zeitschrift des ungarischen Justizvollzuges

*Erscheint vierteljährlich * Vierter Band des Fünfundzwanzigsten Jahrgangs*

INHALT

STUDIEN

- 1 Ferenc Kondorosi: Die neuen Dimensionen der Sicherheit
- 13 Adrienn Sós-Tóth: Die Dilemmata des kurzfristigen Freiheitszuges
- 29 Zsuzsanna Juhász: Die neuralgischen Punkte des Gefängnisgesundheitswesens
- 43 Gergely Fliegauß: Die Gefängnisrevolte – Gründe, suggestive Faktoren, präventive Strategien
- 57 Ferenc Pesti: Qualitätsentwicklung im ungarischen Justizvollzugswesen
- 67 Péter Ruzsonyi: Die Hochschulausbildung der Justizbeamten (Teil 1)

AUSBLICK

- 77 Klára Király: Nachrichten aus der Gefängniswelt
- 83 Ramóna Jancsák: Fakten über die Gefängnispopulation der Welt
- 86 Kornélia Harsányi: Internationale Drogenkonferenz

IN KURZEM

- 89 Die Situation und die aktuellen Aufgaben der ungarischen Justizvollzugsorganisation Berichterstattung über das Forum der Ungarischen Gefängnisgesellschaft (D. F. I.)
- 93 László Borbély: Sozialisation und Resozialisation im Gefängnis
- 99 Splitter von 1956
- 101 Klára Koncz: „Handelsmanntreffen“ zwischen den Repräsentanten der Justizvollzugs-GmbHs und der Unternehmenssphäre
- 104 Kriminalexpo 2006
- 107 Kalender (zusammengestellt von K. K.)

NEKROLOG

- 113 Der Abgeschiedene Dr. Pál Kiszely (József Lőrincz)

BÜCHERREGAL

- 115 Ferenc István Deák: Empfehlung

TARTALOM

TANULMÁNY

1 Kondorosi Ferenc: A biztonság új dimenziói

13 Sós-Tóth Adrienn: A rövid tartamú szabadságvesztés dilemmái

29 Juhász Zsuzsanna: A börtönegészségügy neuralkikus pontjai

43 Fliegauf Gergely: A börtön-lázadás – okok, befolyásoló tényezők, prevenciós stratégiák

57 Pesti Ferenc: Minőségfejlesztés a magyar büntetés-végrehajtásban

67 Ruzsonyi Péter: A büntetés-végrehajtási dolgozók felsőfokú képzése (1. rész)

KITEKINTÉS

77 Király Klára: Hírek a börtönvilágból

83 Jancsák Ramóna: Adatok a világ börtönnépességéről

86 Harsányi Kornélia: Nemzetközi kábítószerügyi konferencia

RÖVIDEN

89 A Bv. Szervezet helyzete és aktuális feladatai. Beszámoló a Magyar Börtönügyi Társaság fórumáról (D. F. I.)

93 Borbély László: Szocializáció és reszocializáció a börtönben

99 1956 szilánkjai

101 Koncz Klára: „Üzletember találkozó” a bv. gazdasági társaságok és a vállalkozói szféra képviselői között

104 Kriminálexpo 2006.

107 Eseménynaptár (Kolesza Krisztina)

NEKROLÓG

113 Elhunyt dr. Kiszely Pál (Lőrincz József)

KÖNYVESPOLC

115 Deák Ferenc István: Ajánló

Kriminálexpo 2006

120 éves a Sopronkőhidai Fegyház és Börtön

Ára: 500 forint